

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet CİVAN

FİNANSAL TABANA YAYILMANIN GELİR EŞİTSİZLİĞİ - EKONOMİK BÜYÜME
İLİŞKİSİNDEKİ ROLÜ

İktisat Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet CİVAN

FİNANSAL TABANA YAYILMANIN GELİR EŞİTSİZLİĞİ - EKONOMİK BÜYÜME
İLİŞKİSİNDEKİ ROLÜ

Danışman

Doç. Dr. Ünal TÖNGÜR

İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Mehmet CİVAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ayşegül ATEŞ (İmza)

Üye (Danışman) : Doç. Dr. Ünal TÖNGÜR (İmza)

Üye : Doç. Dr. Murat BELKE (İmza)

Tez Başlığı: Finansal Tabana Yayılmanın Gelir Eşitsizliği - Ekonomik Büyüme İlişkisindeki Rolü

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :04/07/2023

Mezuniyet Tarihi : 13/07/2023

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Finansal Tabana Yayılma, Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Mehmet CİVAN

X

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

10 /0 7 / 2023

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Mehmet CİVAN
Öğrenci Numarası	20195208002
Anabilim Dalı	İktisat
Programı	Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Ünal TÖNGÜR
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Finansal Tabana Yayılmanın Gelir Eşitsizliği - Ekonomik Büyüme İlişkisindeki Rolü
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2129087043
Rapor Tarihi	10.07.2023
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %3 Alıntılar dahil: %4
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 43 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. ( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ünal TÖNGÜR İmza	

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZ	vi
ABSTRACT	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL TABANA YAYILMA

1.1. FİNANSAL TABANA YAYILMANIN TANIMI.....	3
1.2. FİNANSAL TABANA YAYILMANIN ÖLÇÜLMESİ.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

GELİR EŞİTSİZLİĞİ

2.1. GELİR EŞİTSİZLİĞİNİN TANIMI VE KAPSAMI.....	14
2.2. GELİR EŞİTSİZLİĞİNİN ÖLÇÜLMESİ.....	15
2.2.1. Pareto Kuralı.....	15
2.2.2. Kuznets Oranı.....	15
2.2.3. Lorenz Eğrisi	16
2.2.4. Gini Katsayısı	16
2.2.5. Atkinson İndeksi.....	16
2.2.6. Theil İndeksi.....	17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL TABANA YAYILMA, GELİR EŞİTSİZLİĞİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: LİTERATÜR TARAMASI

3.1. GELİR DAĞILIMI VE EKONOMİK BÜYÜME	20
3.2. FİNANSAL TABANA YAYILMA, GELİR DAĞILIMI VE EKONOMİK BÜYÜME	22

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL TABANA YAYILMANIN GELİR EŞİTSİZLİĞİ - EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNDEKİ ROLÜ: AMPİRİK BİR ANALİZ

4.1.	VERİ.....	27
4.2.	YÖNTEM.....	28
4.2.1.	Finansal Tabana Yayılma Endeksinin Hesaplanması	28
4.2.2.	Model.....	32
4.3.	BULGULAR	33
	SONUÇ.....	41
	KAYNAKÇA.....	43
	EK- 1 REGRESYONA DAHİL EDİLEN ÜLKELER.....	48
	EK- 2 ÜLKE GRUPLARI	49
	EK- 3 FİNANSAL TABANA YAYILMA ENDEKSİ	50
	EK- 4 ERİŞİM BOYUTU	56
	EK- 5 İMKAN BOYUTU.....	62
	EK- 6 KULLANIM BOYUTU	68
	EK- 7 GECİKMELİ DEĞİŞKENLERLE SABİT ETKİLER MODELİ	74
	EK- 8 ÜLKE GRUPLARINA GÖRE GECİKMELİ DEĞİŞKENLERLE TAHMİN SONUÇLARI	75
	EK- 9 İKİ YILLIK (ORTALAMA) VERİLERLE TAHMİN SONUÇLARI	76
	EK- 10 ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İKİ YILLIK (ORTALAMA) VERİLERLE TAHMİN SONUÇLARI	77
	EK- 11 RASSAL ETKİLER MODELİ	78
	ÖZGEÇMİŞ.....	79

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Seçili Ülkeler İçin 2004 Yılı Finansal Tabana Yayılma Göstergeleri	6
Tablo 1.2 Finansal Tabana Yayılma Seviyeleri.....	7
Tablo 4.1 Betimsel İstatistikler.....	28
Tablo 4.2 Finansal Tabana Yayılma Endeksinin Bileşenleri	28
Tablo 4.3 Tahmin Sonuçları: Sabit Etkiler Modeli	35
Tablo 4.4 Finansal Tabana Yayılma İndeksini Oluşturan Boyutların Etkileri	38
Tablo 4.5 Ülke Gruplarına Göre Tahmin Sonuçları	40

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Finansal Dışlanmanın Nedenleri	4
Şekil 2.1 Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısının Hesaplanması.....	17
Şekil 2.2 Theil Eğrisi	19
Şekil 4.1 Finansal Tabana Yayılma İndeksi ve Boyutların Yıllara Göre Değişimi	32
Şekil 4.2 Gelir Dağılımının Finansal Tabana Yayılma ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiye Etkisi.....	36
Şekil 4.3 Finansal Tabana Yayılmanın Gelir Dağılımı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiye Etkisi.....	37

KISALTMALAR LİSTESİ

AFI	Finansal Tabana Yayılma İttifakı
CGAP	Yoksullara Yardım Danışma Grubu
FAS	Finansal Erişim Anketi
FIEG	Finansal Tabana Yayılma Uzmanlar Grubu
GPFI	Finansal Tabana Yayılma Küresel İşbirliği
GSMA	GSM İşbirliği
GSYİH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
HDI	Beşeri Gelişmişlik İndeksi
IFAD	Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IFC	Uluslararası Finans Kurumu
IFI	Finansal Tabana Yayılma İndeksi
IFS	Uluslararası Finans İstatistikleri
IMF	Uluslararası Para Fonu
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
WDI	Dünya Gelişmişlik Göstergeleri

ÖZ

Bu tezde finansal tabana yayılma ile gelir dağılımının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ile birlikte finansal tabana yayılmanın, gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye üzerindeki rolü araştırılmıştır. Finansal tabana yayılma, son dönemlerde hızla gelişen finansal piyasalara bireylerin ne kadar dahil olduğunu gösteren bir kavramdır. Çalışmada kişilerin bu piyasaya ne kadar dahil edildiğini ölçmek amacıyla finansal tabana yayılma endeksi hesaplanmıştır. Her bir ülke için finansal tabana yayılma endeksi ve endeksi oluşturan alt boyutlar için çalışmaya dahil edilen ülkeler arasındaki konumu gösterilmiştir. Hesaplanan finansal tabana yayılma endeksi ile birlikte gelir dağılımını gösteren Gini katsayısının ekonomik büyümenin bir göstergesi olarak kullanılan kişi başına düşen GSYİH üzerindeki etkisi sabit etkiler modeline göre incelenmiştir. Ayrıca endeksi oluşturan erişim (banking penetration, access), imkan (availability) ve kullanım (usage) boyutları da ayrı ayrı finansal tabana yayılmanın bir göstergesi olarak kabul edilerek gelir dağılımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkideki rolü incelenmiştir. Çalışmanın devamında ülkeler kişi başına GSYİH, gelir dağılımı ve finansal tabana yayılma konusunda yüksek ve düşük olmak üzere gruplara ayrılarak bu etkinin nasıl farklılaştığı ortaya konulmuştur.

Sabit etkiler modeline göre yapılan analiz sonucunda finansal tabana yayılmanın kişi başına düşen GSYİH düzeyini artıran bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Gelir eşitsizliğinin ise ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etkisi bulunmaktadır. Ayrıca finansal tabana yayılmanın, gelir dağılımının ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisini hafifleten bir faktör olduğu görülmüştür. Endeksi oluşturan boyutlardan erişim ve imkan boyutları ekonomik büyümeye olumlu bir katkıda bulunmaktadır. Üç boyut da gelir dağılımının ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisini azaltmaktadır.

Ülkeler belirtilen gruplara göre ayrıldığında değişkenler arasındaki ilişki benzer yönde olmasına karşın finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisi, düşük gelir grubunda bulunan ülkeler için daha yüksek seviyelerdedir. Yüksek IFI ve yüksek Gini grubunda bulunan ülkelerde finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkisi olduğu görülmüştür. Ancak düşük IFI ve düşük Gini değerine sahip ülkeler için sonuç istatistiksel olarak anlamsızdır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Tabana Yayılma, Finansal Dışlanma, Gelir Dağılımı, Ekonomik Büyüme

ABSTRACT

The Role of the Financial Inclusion on the Relationship Between Income Inequality and Economic Growth

This thesis investigates the impact of financial inclusion on income distribution and economic growth, along with the role of financial inclusion in the relationship between income distribution and economic growth. Financial inclusion is a concept that indicates the extent to which individuals are involved in rapidly developing financial markets. In order to measure individuals' participation in these markets, a financial inclusion index, known as the financial inclusion index, was calculated. The position of the countries included in the study was shown for the financial inclusion index and the sub-dimensions constituting the index. The impact of the calculated financial inclusion index, along with the Gini coefficient representing income distribution, on per capita GDP, which is used as an indicator of economic growth, was examined using a fixed effects model. Additionally, the dimensions of access, availability, and usage, which constitute the index, were considered separately as indicators of financial inclusion, and their role in the relationship between income distribution and economic growth was examined. Furthermore, in the study, countries were divided into high and low groups based on per capita GDP, income distribution, and financial inclusion to demonstrate how this effect differs.

According to the analysis conducted using the fixed effects model, it has been observed that financial inclusion has a positive effect on the level of per capita GDP. Income inequality, on the other hand, has a negative impact on economic growth. Additionally, financial inclusion has been found to be a mitigating factor in the negative effect of income inequality on economic growth. The dimensions of access and availability, which constitute the index, contribute positively to economic growth. All three dimensions help alleviate the negative impact of income inequality on economic growth.

When countries are divided into the specified groups, although the relationship between variables is in the same direction, the positive impact of financial inclusion on economic growth is higher for countries in the low-income group. In countries classified as having high financial inclusion (IFI) and high Gini coefficients, financial inclusion has a positive effect on economic growth. However, the results are statistically insignificant for countries with low IFI and low Gini values.

Keywords: Financial Inclusion, Financial Exclusion, Income Distribution, Economic Growth

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans çalışmamda hoşgörü ve sabırla hiçbir zaman akademik bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Ünal TÖNGÜR'e teşekkürlerimi bir borç bilirim. Yapıcı eleştiri ve önerileri için değerli hocalarım Prof. Dr. Ayşegül ATEŞ ve Doç. Dr. Murat BELKE'ye çok teşekkür ederim.

Her daim arkamda olan ve desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

GİRİŞ

Finansal piyasaların son dönemlerde hızlı gelişimiyle birlikte kişilerin finansal piyasalara katılım durumunu gösteren finansal tabana yayılmanın ekonomi üzerindeki etkisi politika yapımcıların, kurumların ve araştırmacıların ilgisini çekmeye başlamıştır. Bununla birlikte finansal piyasaların ve finansal piyasalara katılımın, en önemli ekonomik göstergelerden birisi olan ekonomik büyüme üzerindeki etkisi birçok araştırmacının da dikkatini çekmiştir. Yapılan çalışmaları kurumsallaştırmak adına tüm G20 ülkeleri, konuyla ilgili G20 dışından ülkeler ve ilgili paydaşlar ile birlikte, finansal tabana yayılma konusundaki çalışmaları ilerletmek amacıyla, 2010 yılında Seul'de düzenlenen zirvede finansal tabana yayılma küresel kalkınmanın ana unsurlarından biri olarak kabul edilmiş ve Finansal Erişim Eylem Planı onaylanmıştır. Aynı zirvede Finansal Tabana Yayılma Uzmanlar Grubu'nun (FIEG) başlattığı çalışmaları kurumsallaştırmak ve sürdürmek için Finansal Tabana Yayılma Küresel İşbirliği'nin (GPFI) resmi olarak kurulduğu duyurulmuştur. GPFI onaylanan eylem planının ana uygulama mekanizması olarak kabul edilmiştir. Bu uygulamaya öncülük eden üç ortak daha vardır; Finansal Tabana Yayılma İttifakı (AFI), Yoksullara Yardım Danışma Grubu (CGAP) ve Uluslararası Finans Kurumu (IFC). İlerleyen yıllarda Dünya Bankası, KOBİ Finans Forumu, OECD, The Better Than Cash Alliance ve Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) da ortak olarak katılmıştır. GPFI yaptığı çalışmalarda finansal tabana yayılmanın göstergelerini belirlemişlerdir. Bu göstergelerin 10'u finansal hizmetlerin kullanımını (usage), 5'i finansal hizmetlere olan erişim (access) imkanlarını ve 9 tanesi finansal hizmet sunumunun kalitesini (quality) göstermek üzere 3 boyut altında 24 farklı değişkenden oluşmaktadır (GPFI, 2023). Bunun dışında AFI öncülüğünde 2011 yılında Küresel Politika Forumu'nda Maya Deklarasyonu imzalanmıştır. Maya Deklarasyonu 80'den fazla ülke tarafından imzalanan ve finansal tabana yayılma politikasının geliştirilmesine ilişkin ortak ilke ve taahhütlerin bulunduğu bir metindir (AFI, 2023).

Aynı zamanda insanlık tarihi boyunca en önemli sorulardan birisi olan üretilen malların bölüşümü ekonomik büyüme üzerinde etkili olmuştur. Gelir dağılımının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırmacılar tarafından sıklıkla incelenmiştir.

Bu tezde finansal piyasalara katılımı gösteren finansal tabana yayılma kavramının ölçümü için geliştirilen kapsayıcı bir finansal tabana yayılma endeksi (IFI) güncel veriler ile hesaplanacak ve finansal tabana yayılma ile gelir dağılımının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi incelenecektir. Bununla birlikte literatürde daha az sayıda çalışmanın konusu olan

finansal tabana yayılmanın gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye bir etkisinin olup olmadığı sorusu da IFI ve gelir dağılımının en yaygın ölçüm yöntemlerinden birisi olan Gini katsayısı kullanılarak yanıtlanmaya çalışılacaktır. Görece yakın dönemlerde gündeme gelen finansal tabana yayılma kavramı ile ilgili çalışmalar içerisinde bu kavramın gelir eşitsizliği-ekonomik büyüme ilişkisine etkisini inceleyen çalışmalar vardır ancak çok az sayıdadır. Ayrıca ilgili çalışmalar sadece belli ülke grupları için ya da az sayıda ülke için yapılmıştır. Literatürdeki çalışmalardan farklı olarak bu tezde ise hem verisine erişilebilen tüm ülkeler kapsamında hem de çeşitli ülke gruplarına göre ayrı ayrı analizler yapılmaktadır. Dolayısıyla bu tezin temel katkılarından birinin literatürdeki bu boşluğu doldurmaya yönelik olduğu söylenebilir. Ayrıca ilgili araştırma sorusu için bu tezde yapılan analizlerde en güncel veriler kullanılmaktadır.

Tez dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde finansal tabana yayılma kavramı açıklanmış ve finansal tabana yayılmanın ölçüm yöntemlerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise gelir eşitsizliği kavramı üzerinde durulmuş ve ölçüm yöntemleri açıklanmıştır. Üçüncü bölümde finansal tabana yayılma, gelir dağılımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalardan bahsedilmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise çalışmanın kapsamını oluşturan veriler ve yöntem açıklanarak finansal tabana yayılma endeksi hesaplanmış ve sonrasında finansal tabana yayılma, gelir dağılımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL TABANA YAYILMA

Bu bölümde finansal tabana yayılma kavramının tanımı yapılacak ve bireylerin finansal piyasaların dışında kalmasının nedenleri tartışılacaktır. Daha sonra finansal tabana yayılmanın farklı ölçüm yöntemleri üzerinde durulacaktır.

1.1. Finansal Tabana Yayılmanın Tanımı

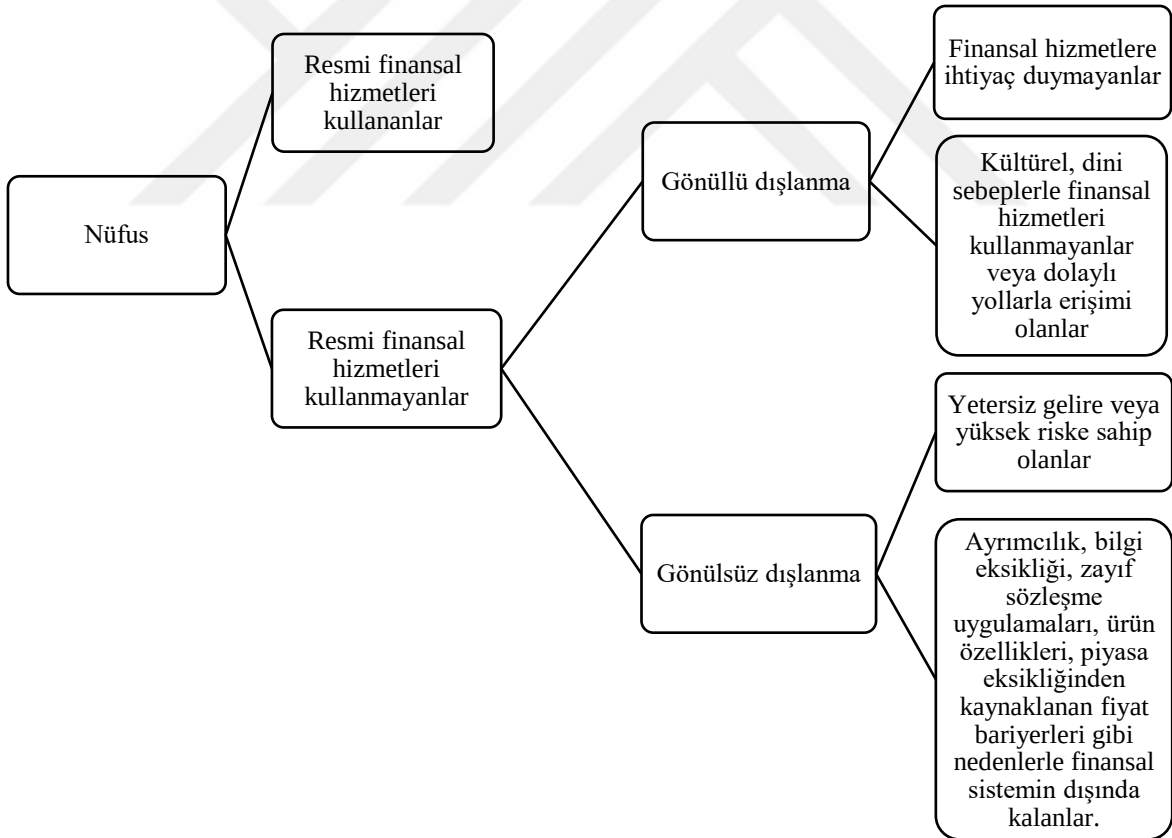
Finansal piyasalar, gelirinden daha az miktarda harcama yaparak fon fazlasına sahip olan hanehalkı, firmalar ve devletten, gelirini aşacak şekilde harcama yapmak isteyen ve bu nedenle fon ihtiyacı içinde bulunanlara fon aktarımını gerçekleştirmek gibi önemli bir ekonomik işlevi yerine getirirler (Mishkin, 2000: 20). Böyle bir piyasada hem borç verenlerin verdikleri bu borç karşılığında bir gelir elde etmeleri hem de borç alanların yaptıkları yatırım sonucunda ekonomiye olumlu bir etkiye bulunmaları veya yapacakları tüketimi daha doğru zamanda yapmış olmaları beklenebilir. Finansal tabana yayılma ise, bir ekonomi içinde bulunan tasarruf sahipleri ile fon açığı bulunan yatırımcıları bir araya getiren finansal piyasalara kişilerin ne kadar dahil olduğunu gösteren bir kavramdır. Dünya Bankası'nın (2022) yapmış olduğu bir tanıma göre finansal tabana yayılma, bireylerin ve işletmelerin ihtiyaçlarını karşılayacak olan ve sorumlu ve sürdürülebilir bir şekilde sunulan kullanışlı ürün ve hizmetlere uygun fiyatlar üzerinden erişebilmesidir. Dünya Bankası'nın (2014:1) hazırlamış olduğu Küresel Finansal Kalkınma Raporu'nda ise finansal tabana yayılma kısaca finansal hizmetleri kullanan bireylerin ve firmaların oranı şeklinde tanımlanmıştır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na (2019: 72) göre ise finansal tabana yayılma, bir ekonomi içerisinde herhangi bir nedenden dolayı finansal sistemin dışında kalan bireylerin veya grupların finansal sisteme dahil edilme süreci olarak tanımlanmış ve finansal tabana yayılmanın artırılması finansal gelişmişliğin ilk adımı olarak görülmüştür.

Finansal tabana yayılma kavramının tam tersini ifade eden finansal dışlanma, finansal piyasalara dahil olmayan veya olamayan kişileri tanımlar. Literatürde kişilerin finansal sisteme ne kadar dahil olduğunu veya olmadığını gösteren finansal tabana yayılma (financial inclusion), finansal içerme (financial inclusion) veya finansal dışlanma (financial exclusion) kavramları sıklıkla bir arada kullanılmıştır. Finansal dışlanma, daha çok toplum içindeki belirli bir grubun sosyal dışlanması konusu içerisinde tanımlanmıştır (Sarma ve Pais, 2011: 2). Leyshon ve Trifft (1995: 312) finansal dışlanmayı belirli sosyal grupların ve bireylerin yasal finansal sisteme erişimini engellemeye hizmet eden süreçler olarak tanımlarken, Sinclair (2001: 4) gerekli finansal hizmetlere uygun bir biçimde erişimin olmamasını finansal

dışlanma şeklinde tanımlamıştır. Carbo vd. (2005: 1) ise bazı toplumsal grupların finansal sisteme erişememesi durumuna finansal dışlanma demişlerdir. Conroy'a (2005: 53) göre finansal dışlanma, yoksul ve dezavantajlı sosyal grupların ülkelerinin yasal finansal sistemlerine erişmelerini engelleyen bir süreçtir.

Finansal dışlanma, erişimin olmaması gibi altyapı yetersizliğinden kaynaklanabilir. Bunun dışında kültürel ve dini sebepler gibi nedenlerle de ortaya çıkabilir. Dünya Bankası finansal dışlanmanın nedenlerini gönüllü ve gönülsüz dışlanma olarak iki alt başlık altında sınıflandırmıştır. Finansal ürünleri kullanmak istemeyen bireyler, bu ürünlere ihtiyaç duymama, kültürel veya dini gerekçeler ve dolaylı yollarla erişimin bulunması gibi nedenlerle finansal sistemin dışında kalmak isteyebilirler. Bunun dışında finansal ürünleri kullanmak isteyen ancak yetersiz gelir, yüksek risk, bilgi eksikliği, ürünün veya hizmetin kişiye uygun olmaması, piyasa koşulları nedeniyle fiyat engellemeleri gibi gerekçelerle finansal sistemin dışında kalan kişiler de mevcuttur (Dünya Bankası, 2014: 15-16).

Şekil 1.1 Finansal Dışlanmanın Nedenleri

Kaynak: (Dünya Bankası, 2014: 16)

Gönüllü olarak finansal sistemin dışında kalan kişiler, her ne kadar finansal okuryazarlık, kültürel veya dini gerekçelerine uygun koşullarda finansal ürünler ile finansal

sisteme dahil edilebilir durumda olsalar da bu durum doğrudan bir piyasa başarısızlığını göstermez. Yetersiz gelir veya yüksek risk grubunda bulunan kişilerin finans sistemi dışında bulunması da doğrudan bir piyasa başarısızlığının sonucu değildir. Ancak gönülsüz dışlanmanın ikinci kategorisinde bulunan kişiler veya firmalar devlet başarısızlığı veya piyasa başarısızlığının sonucunda finansal sistemin dışında kalmışlardır (Mialou vd., 2017: 105-126).

1.2. Finansal Tabana Yayılmanın Ölçülmesi

Finansal tabana yayılmanın ölçülebilmesi için ihtiyaç duyulan veri setlerinin oluşturulması adına Dünya Bankası, IMF'nin yanı sıra Gallup World Poll, Pew Research gibi araştırma şirketleri de bu alanda çalışmalar yapmıştır. Finans sektörünün son zamanlardaki gelişimine rağmen bu alanda sunulan veriler kısıtlı ve görece yeni sayılabilir. IMF Financial Access Survey (FAS) ve Dünya Bankası Global Financial Inclusion (Global Findex) bu alanda en kapsamlı veri setini sunan kurumlar olsa da veri konusunda eksiklikler vardır. Global Findex 3 yıllık aralıklarla bireylerle anket yaparak talep yanlı veriler oluşturmaktadır. İlk veri 2011 yılına ait olsa da birçok ülkede ve değişikende sadece 1 yıl için veri bulunmaktadır. IMF FAS ise finansal sektörlerde faaliyet gösteren resmi kurumlardan veri toplayarak arz yanlı yıllık veriler sunmaktadır. FAS'ın sunduğu veriler yıllıktır, bu sayede ülkelerin zaman içerisindeki durumunu görmek için daha elverişlidir (Dünya Bankası, 2021; IMF, 2023)

Sunulan veriler ile finansal tabana yayılmanın ölçülmesi ile ilgili birçok çalışma yapılmış olsa da genel kabul gören bir yöntem mevcut değildir. Ancak yapılan çalışmalarda finans sektörünün büyük bir bölümünü oluşturan bankacılık verilerinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak kullanılan bankacılık verilerinin de tekil olarak kullanılması ülkeler arasında karşılaştırma yapmak için yeterince uygun değildir. Finansal tabana yayılmanın yoksulluğu nasıl düşürdüğü ile ilgili Honohan (2008: 2493-2500) yapmış olduğu çalışmada 162 ülke için bir finansal tabana yayılma endeksi oluşturmuştur. Oluşturduğu endeks için hanehalkının çeşitli finansal araçlarda sahip oldukları hesap sayısını kullanmıştır. Honohan'ın kullandığı gibi tek boyutlu, kapsayıcı olmayan endekslerde kullanılan değişken büyük önem taşımaktadır çünkü ülkeler finansal tabana yayılma ile ilgili göstergelerin bazılarında çok daha ileri seviyede veya çok daha geride kalmış durumda olabilir. Bu nedenle seçilen göstergeye göre ülkenin finansal tabana yayılma konusunda gelişmişlik düzeyi farklılık gösterecektir.

Tablo 1.1 Seçili Ülkeler İçin 2004 Yılı Finansal Tabana Yayılma Göstergeleri

Ülke	Banka Hesabı Sayısı (1.000 yetişkine düşen)	Banka Şubesi Sayısı (100.000 yetişkine düşen)	Kredi (% GDP)	Mevduat (% GDP)
Arjantin	503,3	13,7	10,3	23,2
Kolombiya	892,5	12,7	19,1	24,2
Hindistan	627,1	9,4	36,9	54,9
Lübnan	539,4	25,4	75,4	206,6
Malezya	1858,8	14,6	117,9	123,9
Rusya	2244,8	2,7	24,1	27,4
Tayland	1875,8	9,5	94,4	102,2

Kaynak: Sarma (2008) tarafından aktarılan tablo WDI ve IFS verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 1.1’de görülebileceği gibi 1000 kişiye düşen banka hesabı verisinde Rusya en yüksek değere sahip ve onu sırasıyla Tayland, Malezya ve Kolombiya takip etmektedir. Ancak diğer bir finansal tabana yayılma göstergesi olan 100.000 kişiye düşen banka şubesi verisinde ise Rusya sonuncu sırada bulunmaktadır. Arjantin ise 100.000 kişiye düşen banka şubesi verisi hariç sonuncu sırada bulunmaktadır. Ancak yapılacak bir çalışmada 100.000 kişiye düşen banka şubesi verisi kullanılacak olursa Arjantin finansal tabana yayılma konusunda orta sıralarda bir ülke görüntüsü verecektir. Hindistan benzer bir şekilde banka şubesi verisinde çok gerilerde kalırken diğer verilerde orta sıralarda bir ülke durumundadır. Bu nedenle birçok kapsayıcı finansal tabana yayılma endeksi geliştirilmiştir (Sarma, 2008: 4).

Finansal tabana yayılmayı ölçen kapsayıcı endeksler temel olarak parametrik olmayan yöntemler ve parametrik yöntemler ile geliştirilen endeksler olmak üzere ikiye ayrılabilir. Parametrik olmayan yöntemler, endeks bileşenlerine tamamen araştırmacının öngörüsüne, sezgisine göre ağırlık verilen yöntemlerdir. A, B, C gibi üç farklı bileşenden oluşan bir endeks için araştırmacı C bileşeninin ilgili endeksi açıklama gücünün daha düşük olduğunu düşünerek veya farklı gerekçelerle ağırlığını diğer değişkenlerden düşük tutabilir. Parametrik yöntemlerde ise verilerin varyansları arasında gizli bir yapı olduğu ve böylece göstergelerin ağırlıklarının veriler arasındaki kovaryanslar yoluyla belirlenebileceğini savunur. Parametrik yöntemlerde kullanılan 2 farklı yaygın analiz vardır. Bunlar; faktör analizi ve temel bileşenler analizidir (Camara ve Tuesta, 2014; 3-4). Bu yöntemler kullanılan veri anlamında da arz yanlı ve talep yanlı olmak üzere kendi içerisinde ikiye ayrılabilir. Arz yanlı veriler finansal piyasalarda faaliyet gösteren, hizmet ve ürün arz eden resmi finansal kurumlar tarafından sağlanırken, talep yanlı verilen sunulan bu hizmet ve ürünleri talep eden bireyler ile yapılan anketler aracılığıyla elde edilmektedir.

Tek boyutta finansal tabana yayılmayı ölçen çalışmaların sorunlarını gidermek amacıyla Sarma (2008) daha fazla boyutu içeren kapsayıcı finansal tabana yayılma endeksini geliştirmiştir. Beşeri Gelişmişlik Endeksi'nin (HDI) geliştirilme yöntemini temel alarak geliştirdiği finansal tabana yayılma endeksini erişim, imkan ve kullanım boyutlarını kullanarak 55 ülke için 3 boyutlu, erişim boyutunu dışarıda bırakarak 100'den fazla ülke için 2 boyutlu olarak 2 şekilde hesaplamıştır. Sarma yaptığı çalışmada Formül 1.1'de gösterilen denklemi kullanarak önce boyutlar için bir endeks hesaplamıştır.

$$d_i = \frac{A_i - m_i}{M_i - m_i} \quad (1.1)$$

Formül 1.1'de A_i ülkenin ilgili yıl için belirli bir boyuttaki değerini temsil eder, m_i aynı boyutta tüm ülkeler içindeki en düşük değeri ve M_i de en yüksek değeri temsil eder. Bu şekilde hesaplanan bir boyutta ülkenin alabileceği en yüksek değer 1 ve en küçük değer 0 olabilecektir. n boyutlu bir endeks için $O = (0,0,0,\dots,0)$ en kötü durumu, $I = (1,1,1,\dots,1)$ ise ulaşılabilir en yüksek noktayı yani ideal durumu gösterecektir. İdeal noktanın 1 olduğu böyle bir durumda Öklid uzaklığı yöntemini kullanarak kapsayıcı finansal tabana yayılma endeksini hesaplamıştır. Formül 1.2'de endeksin hesaplanma yöntemi gösterilmiştir. Alt boyut değerleri d ile ve endeks hesaplanmasında kullanılan boyut sayısı n ile ifade edilmiştir.

$$IFI = 1 - \frac{\sqrt{(1 - d_1)^2 + (1 - d_2)^2 + \dots + (1 - d_n)^2}}{\sqrt{n}} \quad (1.2)$$

Sarma (2008: 8-9) erişim boyutunu temsilen banka hesabı sayısının toplam nüfusa oranını, imkan boyutunu temsilen 1000 kişiye düşen banka şubesi sayısını ve kullanım boyutu için ise kredi ve mevduat hacimlerinin GSYİH'ye oranını kullanmıştır. Yapılan hesaplama sonucuna göre ülkeleri 3 gruba ayırmıştır. Yapılan bu ayrım Tablo 1.2'de gösterilmiştir.

Tablo 1.2 Finansal Tabana Yayılma Seviyeleri

0,5	<	IFI	≤ 1	Yüksek finansal tabana yayılma
0,3	≤	IFI	≤ 0,5	Orta finansal tabana yayılma
0	≤	IFI	< 0,3	Düşük finansal tabana yayılma

Bu veriler ile hesaplanan 3 boyutlu finansal tabana yayılma endeksine göre 55 ülke içerisinde İspanya en yüksek IFI değerine sahip, Madagaskar ise en düşük IFI değerine sahip

ülke olmuştur. Türkiye 0,219 IFI değeri ile 21. sırada bulunmaktadır. 55 ülke içerisinde sadece 5 ülke yüksek 9 ülke ise orta finansal tabana yayılma seviyesindedir. Geriye kalan 41 ülke ise düşük finansal tabana yayılma seviyesinde kalmışlardır. Erişim boyutunun dahil edilmediği durumda İspanya yine en yüksek değere sahip ülke durumundayken, Kamboçya 100 ülke arasında son sırada bulunmaktadır. Türkiye 0,137 IFI değerine sahip ve 61. sırada bulunmaktadır. 100 ülke içerisinde 9 ülke yüksek finansal tabana yayılma değerine ve 22 ülke orta finansal tabana yayılma değerine sahiptir. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu diğer ülkeler ise düşük finansal tabana yayılma seviyesindedir (Sarma, 2008: 12-19).

Sarma ve Pais (2011) ise Sarma'nın (2008) geliştirdiği finansal tabana yayılma endeksi ile ülkelerin ekonomik kalkınmışlık seviyesinin karşılaştırmıştır. 54 ülke için hesaplanan IFI için neredeyse aynı değişkenler kullanılmış ancak bazı değişiklikler yapılmıştır. İmkan boyutu için 1000 kişiye düşen şube sayısının yanında 100.000 kişiye düşen ATM sayısını da kullanılmıştır. Şubede sunulabilen hizmetlerin bir kısmının ATM'lerde sunulamaması varsayımından yola çıkılarak şubelerin daha büyük öneme sahip olduğu düşünülmüştür. Ağırlık katsayılarını belirlemek için de çalışmanın kapsamını oluşturan 2004-2011 yılları arasında ATM/şube sayısı oranlarının ortalaması hesaplanmış ve bulunan 2,13 değeri ile yaklaşık olarak 2 ATM ile 1 şubenin sağladığı hizmetin aynı kabul edilebileceği sonucuna ulaşılmıştır, bu nedenle bu iki değişkenin boyut içinde ağırlıklarını sırasıyla 2/3 ve 1/3 olarak belirlenmiştir. Endeks hesaplamasında yapılan bir diğer değişiklik ise boyutların sahip olduğu ağırlıklardır. Sarma (2008) tüm boyutlara eşit ağırlık vermişken Sarma ve Pais (2011) erişim boyutuna 1, diğer iki boyuta ise 0,5 ağırlık atfetmiştir. Bunun gerekçesi olarak da imkan boyutunda ve kullanım boyutunda kullanılan verilerin bu boyutlar için gelişmişliği tek başına gösteremeyeceğini kabul etmelerini göstermişlerdir. Yaptıkları çalışmada istisnai ülkeler olsa da IFI ve Beşeri Kalkınma Endeksi (HDI) arasında aynı yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir.

Sarma (2015) hesaplama yönteminde değişiklik yapmıştır. Normalleştirilmiş Öklid uzaklığı ile birlikte normalleştirilmiş ters Öklid uzaklığı kullanarak 2 farklı hesaplama yapmış ve ikisinin ortalamasını IFI değeri olarak kullanmıştır. Ayrıca bu çalışmada her boyut için kabul ettiği maksimum değerini o boyut içerisindeki en yüksek ülkenin aldığı değer olarak değil en yüksek 90. yüzdebirlik değer olarak kabul etmiştir. Ülkelerin yüksek finansal tabana yayılma için sahip olması gereken IFI değerini de bu çalışmada 0,6 olarak belirlemiştir. Bu hesaplama göre 31 ülke yüksek finansal tabana yayılma değerine, 27 ülke orta finansal tabana yayılma değerine ve 32 ülke ise düşük finansal tabana yayılma değerine sahiptir.

Chakravarty ve Pal (2010: 3-4) Sarma'nın (2008) endeks hesaplama yöntemini 2 açıdan eleştirmiş ve yeni bir endeks oluşturmuştur. Yöneltilen bu eleştiriler Sarma'nın oluşturduğu endeksin aksiyomatik yapıdan yoksun ve genel endeksin bileşenlerinin bireysel yüzde katkılarını hesaplamak için bölünemez olduğu şeklindedir. Bu nedenle formül 1.3 ve 1.4'de görülebileceği üzere tabana yayılma duyarlılık parametresi (r) ile her bir boyutun finansal tabana yayılma içerisindeki payını endekse dahil etmişlerdir. r değeri 0 ile 1 arasında değer alabileceği için r azaldıkça A_r değeri artacaktır. Formül 1.3'te x_i değeri bir ülkenin ilgili yıl için o boyuttaki değerini gösterirken, m_i aynı yıldaki tüm ülkeler içerisindeki en düşük değeri ve M_i de en yüksek değeri göstermektedir. Hesaplanan boyutlar için 4 temel aksiyom gösterilmiştir:

- 1) Normallik: x_i en düşük m_i , en yüksek M_i değerlerini alabileceği için A değeri 1 ile 0 arasında olabilecektir.
- 2) Monotonluk: x_i değerindeki en küçük bir artış dahi A değerini artıracaktır.
- 3) Homojenlik: $c > 0$, $A(x_i, m_i, M_i) = A(cx_i, cm_i, cM_i)$
- 4) Daha yüksek seviyelerde daha düşük kazanım: Bir boyuttaki değişkenin değerinin 10'dan 15'e çıkması 1000'den 1005'e yükselmesine göre A için daha büyük bir değişikliğe sebep olacaktır (Chakravarty ve Pal, 2010: 5).

$$A_r(x_i, m_i, M_i) = \left(\frac{x_i - m_i}{M_i - m_i} \right)^r \quad (1.3)$$

$$I_r(A_r(x_1, m_1, M_1), \dots, A_r(x_k, m_k, M_k)) = \frac{1}{k} \sum_{i=1}^k \left(\frac{x_i - m_i}{M_i - m_i} \right)^r \quad (1.4)$$

Boyutlar için belirtilen aksiyomlar gibi endeksin tamamı için de aksiyomlar belirlenmiştir. İndeks için 5 adet aksiyom bulunmaktadır ve şu şekildedir;

- 1) Sınırlılık: İndeksin değeri 0 ile 1 arasında sınırlıdır. x_i değeri m_i değerine eşit olduğunda 0 ve x_i değeri M_i değerine eşit olduğunda 1 değerini alır.
- 2) Global monotonluk: Boyutları oluşturan x_i değerlerinin herhangi birindeki en ufak bir artış dahi endeks değerinde artışa neden olur.
- 3) Global homojenlik: İndeksi oluşturmada kullanılan değişkenler (x_i , m_i , M_i) sabit bir katsayı ile çarpılırsa endeksin değeri değişmez.

- 4) Global daha yüksek seviyelerde daha düşük kazanım: x_i değeri büyüdükçe değerdeki pozitif 1 birimlik artış daha düşük değerlere göre daha düşük olacaktır.
- 5) Simetri: k boyuttan oluşan bir endeksin k x k bir permutasyon matrisi ile çarpımı endeksin kendisine eşittir.

Parametrik yöntemler kullanılarak hazırlanan endekslerde ise Mialou vd. (2017) faktör analizi yöntemini, Camara ve Tuesta (2014) ise temel bileşenler analizi yöntemini kullanarak çalışmalar yapmıştır.

Mialou vd. (2017) 2009 – 2012 yılları arasında imkan ve kullanım boyutları olmak üzere 2 boyut ile hesapladığı endeksinde diğer çalışmalarla benzer verileri kullanmıştır. İmkan endeksi genel olarak coğrafi veya demografik veriler ile temsil edilmektedir (Beck, Demircuc-Kunt ve Peria, 2007). Sarma (2008, 2011, 2015) demografik veriler olan 1000 kişiye düşen şube sayısı veya 1000 kişiye düşen ATM sayısı değişkenlerini kullanmıştır. Mialou vd. ise ondan farklı olarak coğrafi imkanı gösteren 1000 km²'ye düşen ATM ve şube sayılarını kullanmıştır. Bu boyutta mobil bankacılık hizmetlerinin de dahil edilebileceğini söylemiş ancak veri eksikliği nedeniyle mobil bankacılığı endeksin dışında bırakmıştır. Kullanım endeksi için ise hem 1000 yetişkine düşen mevduat hem de 1000 kişiye düşen kredi hesabı sayısını kullanmıştır. Diğer endeks hesaplamalarında olduğu gibi Mialou vd. (2017) de HDI hesaplama yöntemini örnek olarak almış ancak 3 adımda hesaplamanın tamamlandığı HDI ve HDI'yı örnek alan diğer finansal tabana yayılma endekslerinden farklı olarak 5 adımda çalışmasını yapmıştır.

Birinci adımda değerleri normalleştirmek için minimum-maksimum yöntemini kullanan Mialou vd. (2017), maksimum değeri ilgili değişken için en yüksek değere sahip ülkeyi esas almış ve minimum değeri 0 olarak kabul etmiştir. Bu sayede en yüksek değere sahip ülke 1 değerini alacak ve diğer ülkeler ise 0 ile 1 arasında değerler alacaktır. İkinci adımda değişkenlerin istatistiksel olarak tanımlanması için faktör analizi yöntemi kullanılmıştır. Her ne kadar teorik anlamda imkan ve kullanım değişkenlerinin hangileri olduğu açık olsa da bu gruplandırmanın istatistiksel anlamda da doğru olduğu gösterilmek istenmiştir. Yapılan analiz sonucunda teorik olarak da kabul edilen sonuç istatistiksel olarak da doğrulanmıştır. Üçüncü adımda parametrik yöntemlerin gereği olan değişkenlere ve boyutlara ağırlık verme süreci istatistiksel olarak yapılmıştır. Faktör analizi yöntemi ile 4 farklı yılda hem veriler hem de boyutlar için farklı ağırlıklar hesaplanmış ancak herhangi bir değişken veya boyutun baskın bir şekilde daha önemli olduğu görülmemiştir. İmkan boyutunda tüm yıllarda şube sayısının ağırlığı %51, ATM sayısının ağırlığı %49 çıkmıştır. Kullanım boyutunda ise 2009-2010 yıllarında mevduat hesabı sayısının %51 ağırlığa sahip

olduğu, 2011-2012 yıllarında ise iki değişkenin de eşit ağırlığa sahip olduğu görülmüştür. Boyutlar arasında ise imkan boyutu %51 ağırlığa sahiptir. Dördüncü ve beşinci adımlarda ise önce her boyut için hesaplamalar yapılmış sonra genel bir finansal tabana yayılma endeksi hesaplanmıştır. Finansal tabana yayılma endeksi kullanılırken geometrik ortalama kullanılmıştır bunun nedeni olarak aritmetik ortalama kullanılması durumunda bütün değişkenlerin tam ikame olduğu varsayımında bulunulduğu ancak tüm değişkenlerin tam ikame kabul edilemeyeceği gösterilmiştir. HDI için geçmiş yıllarda aritmetik ortalama kullanılmış ve bu uygulamadan aynı nedenle vazgeçilmiştir.

Veri eksikliği nedeniyle her yıl ayrı ayrı en fazla 31 ülke için bu hesaplamaları yapabilmış ve sonucunda ülke sıralamalarının bu yıllar içinde büyük bir değişim olmadığı gözlemlenmiştir. Kısıtlı sayıda ülkenin finansal tabana yayılma düzeyi hem iki farklı boyut için hem de toplam şeklinde gösterilmiştir. Dört farklı gelir grubuna ayrılan ülkeler için imkan boyutunda yıllar içerisinde kutuplaşmanın arttığı, 2009 yılında bu boyutta ilk 10 sırada yer alan ülkelerin 5'inin yüksek ve yüksek orta gelir grubunda olduğu 2012 yılına gelindiğinde ise bu sayının 8'e çıktığı ortaya konulmuştur. Aynı şekilde 2009 yılında bu boyutta en kötü performansa sahip 10 ülkenin 6'sı düşük ve düşük orta gelir grubundayken 2012 yılına gelindiğinde bu sayı 8'e çıkmıştır. İmkan boyutunda gözlemlenen diğer bir durum da Maldivler, Mauritius gibi küçük ve yoğun nüfuslu ülkelerin performansının yüksek olmasıdır. Kullanım boyutuna gelindiğinde de durum değişmemektedir ve yüksek gelir gruplarında bulunan ülkelerin performansları bu boyutta da yüksek seviyelerdedir. İki boyuttan oluşan endeksin tamamı için de benzer şeyler söylenebilir. Finansal tabana yayılma açısından en iyi performans gösteren ülkeler Maldivler, Tayland ve Brunei olmuştur. Bu ülkelerden ikisi yüksek gelir grubuna, Maldivler ise yüksek orta gelir grubuna aittir. İndeksin son üç sırasında ise sırasıyla Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Kongo Cumhuriyeti bulunmaktadır. Kongo Cumhuriyeti düşük orta gelir grubunda bulunan bir ülkeyken diğer iki ülke düşük gelir grubunda bulunmaktadır. (Mialou vd., 2017).

Camara ve Tuesta (2014) tarafından yapılan ve parametrik yöntem ile endeks geliştiren başka bir çalışmada ise bileşenleri ağırlıklandırmak için temel bileşenler analizi yöntemini kullanmışlardır. Yapılan çalışmayı diğerlerinden ayıran diğer bir nokta da hem arz yanlı verilerin hem de talep yanlı verilerin bir arada kullanılmasıdır. Bahsedilen önceki çalışmaların tamamında arz yanlı veriler kullanılmıştır. Kullanım ve erişim olmak üzere arz yanlı iki boyutu içeren çalışma üçüncü ve talep yanlı boyut olarak engellemeleri endekse dahil etmişlerdir. Diğer çalışmalarla benzer olarak kullanım için banka hesabı sayısı kullanılırken bunun yanına krediler ve tasarruflar da eklenmiştir. erişim için de ATM sayısı, şube sayısı

gibi veriler kullanılmıştır ancak diğer çalışmalardan farklı olarak sadece demografik veya coğrafi değişkenler değil iki tür değişken birlikte kullanılmıştır. Engellemeler ile ilgili ise uzaklık, uygunluk, belge gerekliliği ve güven eksikliği verileri kullanılmıştır. Çalışmada iki adımda temel bileşenler analizi ile önce verilerin boyutlar içerisindeki ağırlıkları sonrasında da boyutların endeks içerisindeki ağırlıkları belirlenmiştir. Yapılan temel bileşenler analizi sonucunda kullanım boyutu içerisindeki değişkenler içerisinde krediler 0,42 ile en yüksek ağırlığa sahipken hesap sahibi sayısı ve tasarruflar sırasıyla 0,3 ve 0,28 öneme sahiptir. Erişim boyutunda ise demografik değişkenler daha yüksek ağırlıklara sahiptir. Engellemeler boyutunda bulunan dört değişkenden üçü yaklaşık 0,24 ile neredeyse aynı öneme sahipken, bu boyutta güven eksikliği en önemli değişkendir. Belirtilen ağırlıklar ile hesaplanan üç boyut ise endekse ikinci bir temel bileşenler analizinin sonucunda belirtilen ağırlıklar ile dahil edilmiştir. Buna göre erişim boyutu 0,42 ile en önemli boyuttur, diğer iki boyut ise yaklaşık olarak aynı ağırlığa sahiptir. 82 ülke için 2011 yılı verileriyle hesaplanan endekse göre Kore ilk sırada yer alırken Demokratik Kongo Cumhuriyeti son sıradadır. Türkiye ise 42. sırada bulunmaktadır.

Demirgüç-Kunt ve Klapper (2013) Dünya Bankası tarafından sunulan ve Global Findex olarak adlandırılan talep yanlı anket verilerini kullanmışlardır. 2011 yılında dünya nüfusunun yaklaşık %97'sini temsil eden 148 ülkeden 150.000 yetişkin ile yapılan bu anketin kapsamı oldukça geniştir. Anket Gallup şirketinin başka önemli araştırmalarda da kullanılan Gallup World Poll çalışması ile işbirliği halinde yapılmıştır. Hesap sahibi olma, tasarruflar, borçlanma ve engellemeler gibi verilerin tekil olarak incelendiği ve kapsayıcı olmayan bu çalışma ile Global Findex ile sunulan verilerin üzerine bir inceleme yürütülmüştür. Yapılan çalışmada 2011 yılı için hesap sahibi olma oranının yüksek gelir grubunda bulunan ülkelerde %89 oranında olduğu ancak düşük gelir grubunda bulunan ülkelerde bu oranın %24 seviyesine kadar düştüğü dikkat çekmektedir. Küresel anlamda nüfusun %50'si ve Kamboçya, Yemen gibi ülkelerde nüfusun %95'den fazlası resmi bir finansal hesaba sahip değildir. Tasarruflar için de durum farklı değildir, yüksek gelir grubunda bulunan ülkelerde geçmiş 1 yıl içerisinde tasarruf etme oranı %58'e kadar çıkarken düşük gelir grubundaki ülkelerde bu oran %30'a kadar düşmektedir. Genel ortalama ise %36 olarak gözlenmiştir. Borçlanma konusunda anket içerisinde son 1 yıl içerisinde resmi bir finansal kuruluştan kredi kullanılıp kullanılmadığı ve borçlanmaya ihtiyaç duyulduğunda bunun nasıl karşılanacağı ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Burada da son 1 yıl içerisinde resmi bir finansal kuruluştan kredi kullananların oranı ülkenin gelir düzeyi düştükçe arttığı ve düşük gelir grubunda bulunan ülkelerdeki bireylerin daha çok aile, arkadaş veya resmi olmayan kaynaklardan borçlanma

gereksinimini karşılamaya eğilimli olduğu görülmüştür. Engellemelerle ilgili ise hesap sahibi olmayan katılımcılara neden bir hesaplarının bulunmadığı sorusu yöneltmiştir. Bu soruya karşılık verilen cevapta sunulan en yaygın gerekçe %65 oranla yeterli para olmaması şeklinde olmuştur. Diğer gerekçeler ise hizmetin pahalı olması, aile üyelerinden birinde hesabın bulunması, uzaklık, gerekli belgelerin eksikliği, güven eksikliği ve dini sebeplerdir.

Geleneksel finansal kuruluşların yanı sıra finansal piyasaların dijitalleşmesine, günümüz teknolojisine uygun hale getirilmesine katkı sağlayan ve sayıları hızla artan FinTech şirketleri de ortaya çıkmıştır. Bunun için birçok ülkede faaliyet gösteren GSM şirketlerinin işbirliği ile kurulan GSM Association (GSMA) tarafından veri sunulmakta ve konu ile ilgili raporlar yayınlanmaktadır. Yayınlanan son rapora göre 2022 yılında 1,6 milyar kişi mobil para hesabına kayıtlıdır ve bir önceki yıla göre %13 artış yaşanmıştır. Yapılan işlemlerin boyutu ise bir önceki yıla göre %22 artış göstererek 1,26 trilyon dolara kadar ulaşmıştır (GSMA, 2023).

Finansal piyasalarda yaşanan teknolojik gelişmeler sonucunda sadece geleneksel finansal kuruluşları değil mobil para hizmetleri gibi günümüze daha uygun finansal verileri de endekse dahil etmek için çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bir çalışmada yukarıda bahsedilen endeks hesaplama yöntemlerinde Camara ve Tuesta'nın (2014) yaptığı gibi parametrik yöntem kullanılmış ve temel bileşenler analizi yöntemi ile endeks hesaplanmıştır. Geleneksel yöntemlerden farklı olarak endekse erişim boyutunda internete erişim, mobil para kuruluşlarında hesap sahibi olma gibi, kullanım boyutunda ise internet üzerinden ödeme yapma gibi dijital değişkenler eklenmiştir. Ancak sunulan verinin kısıtlı olması nedeniyle dijital finansal tabana yayılma endeksleri yaygın olarak kullanılamamaktadır (Khera vd., 2022).

Geniş kapsamlı anket çalışmalarının zor olması, talep yanlı çalışmalar için uygun verinin eksikliği nedeniyle daha çok arz yanlı çalışmalar yapılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

GELİR EŞİTSİZLİĞİ

İnsanlığın ilk yıllarından itibaren üretimin/malların nasıl paylaşılacağı bir soru olarak süregelmiştir. Daha ilkel dönemlerde bu soru güç sahibi kişilerce cevaplanırken Sanayi Devrimi'nin başlaması, liberalizm felsefesinin yükselmesi ve siyasal bir ideoloji haline gelerek kapitalizmin yükselmeye başladığı dönemlerde bireylerin üretimden alacağı pay, bölüşüm meselesi tartışılmaya başlanmıştır. Gelir dağılımı iktisadın ihmal edilen ancak önemli bir konusudur. Üretilen ürünleri kimin hak ettiğinin tartışılması dışında bir denge mekanizması üzerine inşa edilen klasik iktisatta üretim faktörlerinin başında gelen emeğin yeniden üretimi için de bu sorunun cevaplanması önemlidir. Başlarda daha çok sınıfsal bir bakış açısıyla değerlendirilen gelir dağılımı konusunun önemini ortaya koyan olaylardan birisi Henry Ford'un 5 Ocak 1914 günü uygulamaya koyduğu "The 5 Dollar Day" idi. Bu uygulama ile ne amaçladığını ve ne elde ettiğini Henry Ford şöyle açıklıyor.

"Düşük ücret ödeyerek, yetersiz beslenmiş hem fizik olarak hem de ahlaken az gelişmiş bir çocuk nesli hazırlıyoruz; bunun sonucunda gerek fiziken, gerekse de ahlaken zayıf bir işçi nesli ortaya çıkacak, tabii sanayide işe girdiklerinde de yetersiz kalacaklar. Sonuçta fatura yine sanayiye çıkacak. Bizim başarımız ödediğimize bağlıdır. Eğer çok para dökersek, bu para harcanacaktır. Tüccarları, perakendecileri, imalatçıları, her türlü işçiyi zenginleştirir ve bu refah da otomobillerimizin için talebin artmasıyla sonuçlanır" (Ford ve Crowther, 1922).

Yapılan çalışmalar ile gelir eşitsizliğinin başta büyüme olmak üzere diğer ekonomik göstergeler üzerine olan etkisi de literatürde sıkça karşılaşılabilecek bir konudur. Bu nedenle gelir eşitsizliği hem ekonomik hem de sosyal anlamda önemli bir yer tutmaktadır.

Bu bölümde gelir eşitsizliği kavramının tanımı yapılacak ve kullanılan ölçüm yöntemlerinden bahsedilecektir.

2.1. Gelir Eşitsizliğinin Tanımı ve Kapsamı

Gelir, belirli bir dönemde elde edilen ve parayla ifade edilebilen kazanç şeklinde tanımlanabilir (Eğilmez, 2009: 39-40). Gelir dağılımı kavramı ise, belirli bir dönemde bir toplum içerisinde elde edilen toplam gelirin toplum içerisindeki bireyler veya gruplar arasındaki paylaşımını gösterir. Gelir eşitsizliği bu dağılımdaki eşitsizliğe vurgu yapar.

Gelir dağılımı, genel kabul gören biçimiyle kişisel gelir dağılımı ve fonksiyonel gelir dağılımı olmak üzere ikiye ayrılır. Bunun dışında sektörlere, cinsiyete, bölgelere göre gelir dağılımı da araştırma konusu olabilmektedir. Kişisel gelir dağılımı, bir toplum içerisindeki

bireylerin gelirin kaynağına bakılmaksızın toplam gelir içerisinde aldıkları pay ile ölçülmektedir. Kişisel gelir; faiz, rant veya emek geliri olabilir, gelirin kaynağının bir önemi yoktur. Gelir dağılımının araştırılmasında kullanılan diğer yöntem olan fonksiyonel gelir dağılımı ise, gelirin kaynağına göre nasıl dağıldığını gösterir. Üretim faktörlerinin elde ettiği gelirleri gösteren ücretin, rantın, faizin, ve karın toplam milli gelir içerisinde aldığı payın karşılaştırılmasını sağlar (Eğilmez, 2009: 212-213).

2.2. Gelir Eşitsizliğinin Ölçülmesi

Gelir eşitsizliğini gösteren birçok yöntem geliştirilmiştir. En yaygın olarak kullanılan yöntem Gini katsayısı olmakla beraber Atkinson endeksi, Theil endeksi gibi başka ölçüm yöntemleri de kullanılmaktadır.

2.2.1. Pareto Kuralı

Vilfredo Pareto zaman ve mekandan bağımsız, tüm dönemlerde ve ekonomilerde, gelir dağılımını gösteren eğrilerde yüksek gelir grubuna sahip olan dilimlerin eğimlerinin aynı olduğunu gösteren doğrusal olmayan bir model önermiştir (Sarc, 1970). Pareto kuralı, günümüzde birçok olay için atıfta bulunulan ve 80/20 kuralı olarak da bilinen ve gelirin %80'inin "önemli azınlık" olarak nitelendirilen nüfusun %20'sine ait olması durumudur. İtalyan ekonomist Pareto, İtalya'daki refahın %80'inin nüfusun sadece %20'sine ait olduğunu gösterdikten sonra diğer bilimsel alanlarda hatta hayatın diğer alanlarında yapılan gözlemlerde de bu oranın gözlemlenmesi 80/20 kuralı adında bir fenomenin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Juran, 1974).

2.2.2. Kuznets Oranı

Kuznets ekonomik büyüme ve gelir dağılımı arasında nasıl bir ilişki olduğunu gösterdiği çalışmasında gelir dağılımını göstermek için farklı bir yöntem kullanmıştır. Kuznets oranı ismi verilen bu yaklaşıma göre en yüksek %20 içerisinde bulunan gelir grubunun toplam gelirden aldığı gelir ile en düşük %20 içerisinde bulunan gelir grubunun toplam gelirden aldığı gelirin birbirine oranı gelir dağılımının durumunu gösterir. Genellikle %20'lik dilimler kullanılsa da bu oran en yüksek %20'nin en düşük %40'a oranı şeklinde de kullanılabilmektedir. Kuznets oranının hesaplanması için eşit dilimler belirlenirse ve hesaplanan sonucu 1 değerini alırsa bu durum toplumda gelirin tamamen eşit dağıldığını gösterir (Kuznets, 1955).

2.2.3. Lorenz Eğrisi

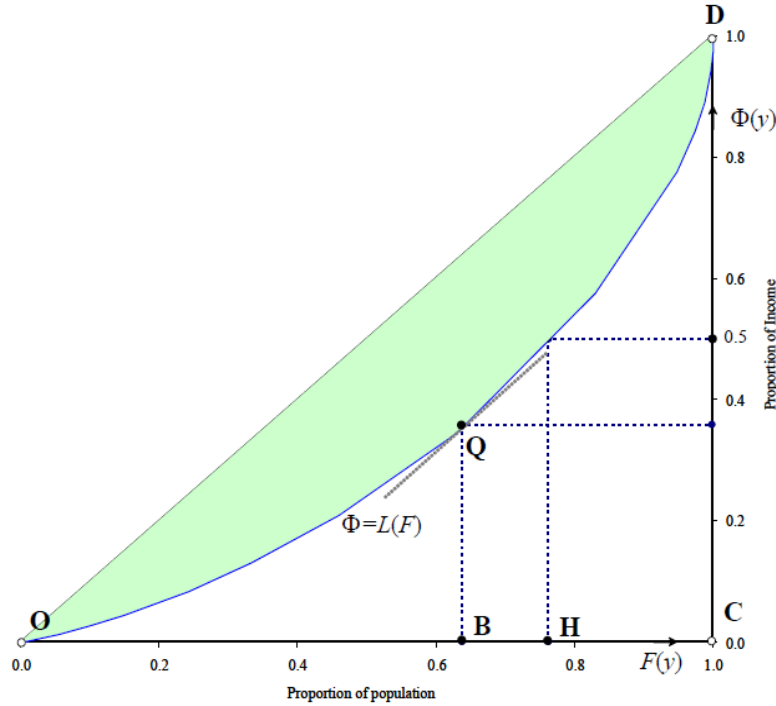
1905 yılında Max Otto Lorenz tarafından geliştirilen eğri, nüfusun kümülatif yüzdesi ile gelirin kümülatif yüzdesini gösteren noktaların kesişiminden oluşmaktadır. Gelir dağılımında mutlak eşitliğin sağlandığı durumda pozitif eğimli bir doğru elde edilmektedir. Ancak nüfusun en düşük gelire sahip ilk %10'luk diliminin gelirden %4 pay aldığını düşünürsek, ikinci %10'luk dilimin %8 pay alacağını düşünürüz, çünkü gelirden pay alanlar artan oranlı bir şekilde ilerlemektedir. Mutlak eşitlik durumunda ise en düşük gelire sahip ilk %10'luk dilim de en yüksek gelire sahip %10'luk dilim de gelirden de %10 pay almaktadır. Mutlak gelir eşitliğinin ekonomilerde rastlanan bir durum olmadığı düşünüldüğünde Lorenz eğrisinin dışbükey olması beklenmektedir (Cowell, 2011: 19).

2.2.4. Gini Katsayısı

Lorenz eğrinin sunduğu bilgi doğrultusunda sayısal bir veri oluşturan Gini katsayısı 1912 yılında Corrado Gini tarafından geliştirilmiştir. Lorenz eğrisinde mutlak eşitliği gösteren pozitif eğimli doğru ile bir ekonominin mevcut koşullarını gösteren Lorenz eğrisi arasında kalan alanın toplam alana bölünmesi ile hesaplanan Gini katsayısı günümüzde en sık kullanılan gelir dağılımı ölçme yöntemlerinden birisidir. Şekil 2.1'de taralı alanın OCD üçgeninin toplam alanına oranı Gini katsayısını elde etmemizi sağlar. Gini'nin önemli bir dezavantajı bir kişiden diğer bir kişiye gelir transferinde eğer bu iki kişi orta gelir grubuna daha yakınsa daha büyük oranda etkilenmesidir. 10.000 Türk Lirası olan birinden 9.000 Türk Lirası olan birisine 1 TL gelir transferi 100.000 TL'si olan birinden 1.000 TL'si olan birine 1 TL gelir transferine göre Gini katsayısını daha çok düşürmektedir (Cowell, 2011: 24).

2.2.5. Atkinson İndeksi

Gini katsayısında olduğu gibi Atkinson endeksi de gelir dağılımının tamamı ile ilgili bilgi verir. Gini katsayısı ile ayrıldığı nokta farklı grupları veya gelir dağılımına farklı etki yapan kaynakları belirlemek için ayrıştırılabilinmesidir. Diğer yöntemlerden farklı olarak üst veya alt gelir gruplarına farklı ağırlıklar verilebilir. "Eşitsizlikten hoşlanmama" durumunu gösteren ve endeksin alt gelir gruplarının paylarına olan hassaslığını gösteren (ϵ) değeri genelde 0 ile 2 arasında bir değer alır. Atkinson endeksi Gini katsayısı gibi 0 ile 1 arasında bir değer alır ancak diğer ölçüm yöntemlerinin tersine 0 değerini aldığı mutlak eşitliği 1 değerine yaklaştıkça gelir dağılımında eşitsizliğin arttığını gösterir (Akdağ, 2020: 34-35).

Şekil 2.1 Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısının Hesaplanması

Kaynak: (Cowell, 2011: 20)

2.2.6. Theil İndeksi

Fizik biliminde düzensizlik anlamına gelen entropi kavramına dayanan Theil endeksi Henri Theil tarafından 1967 yılında geliştirilmiştir. Entropi kavramı bilgi teorisinde gerçekleşme olasılığına bağlı olarak bilgi miktarını ifade eder. Daha fazla entropi daha fazla belirsizlik anlamına gelir. Diğer bir deyişle eğer bir olayın gerçekleşme olasılığı 1 değerine yakın ise entropi değeri düşük bir değer alır ancak olayın gerçekleşme olasılığı neredeyse imkansız ise entropi değerinin daha yüksek değerler alması beklenir. Birbirine bağımlı iki olay için entropi Formül 2.1'deki şekilde hesaplanır. Formülde p_i değeri olayın gerçekleşme olasılığını göstermektedir.

$$Entropi = \sum_{i=1}^n p_i h(p_i) \quad (2.1)$$

$$= - \sum_{i=1}^n p_i \log(p_i)$$

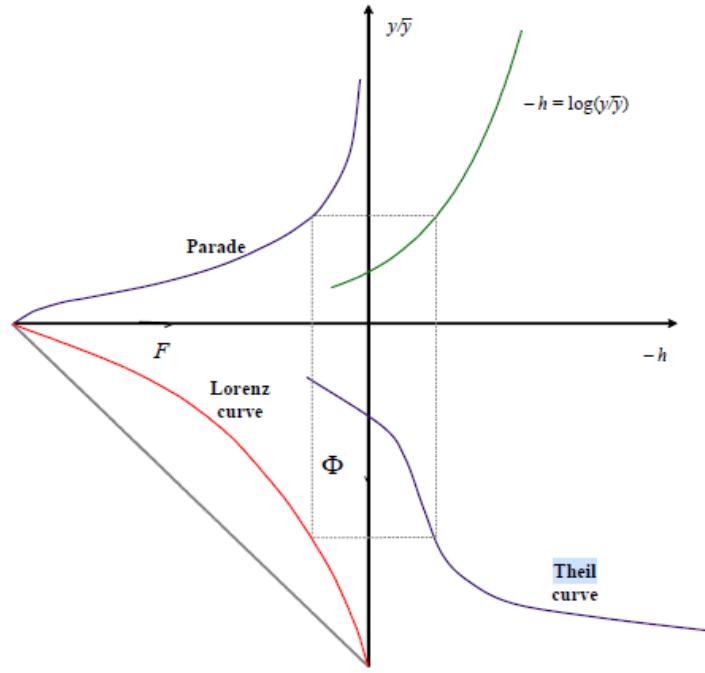
Henri Theil entropi formülünde olasılık değerleri yerine bir ekonomi içerisindeki herhangi bir bireyin gelirinin toplam gelir içerisindeki payını kullanarak bir gelir eşitsizliği formülü ortaya koymuştur. Toplam geliri nüfus ile ortalama gelirin çarpımı olarak ifade ettiğimiz zaman ve tüm gelirin bir kişide toplanmasını ifade eden durumdan çıkarıldığında Formül 2.2 elde edilmiş olacaktır. Formülde n nüfusu ve s_i ise bir kişinin toplam gelirden aldığı payı ifade etmektedir. $\bar{y}$ terimi ortalama geliri ve y_i ise toplumdaki herhangi bir kişinin gelirini göstermektedir.

$$T = \sum_{i=1}^n \frac{1}{n} h\left(\frac{1}{n}\right) - \sum_{i=1}^n s_i h(s_i) \quad (2.2)$$

$$T = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{y_i}{\bar{y}} \log\left(\frac{y_i}{\bar{y}}\right)$$

Bir ekonomide gelir dağılımının mutlak eşit olması durumunda belirlenen herhangi bir kişinin geliri ortalama gelire eşit olacaktır ve böyle bir durumda Theil endeksi 0 değerine eşit olur. Ancak bir ekonomideki toplam gelir bir kişiye ait olursa kişinin gelirinin toplam gelir içerisindeki payı 1 değerine eşit olacaktır. Böyle bir durumda Theil endeksi $\ln n$ değerine eşit olur. Bu nedenle Theil endeksi 0 ile $\ln(n)$ arasında bir değer alabilir ve 0 mutlak eşitliği gösterirken 0 değerinden uzaklaştıkça eşitsizlik artar. Theil Eğrisi ile diğer grafikler Şekil 2.2’de birlikte gösterilmiştir. Şekilde sol üst tarafta geçit töreni¹ grafiği, sağ üst tarafta bilgi teorisine göre oluşturulmuş bir kişinin gelirinin ortalama gelire oranının logaritmasının gösterildiği grafik bulunmaktadır. Grafiğin alt tarafında ise Lorenz eğrisi ile Theil Eğrisi gösterilmektedir (Cowell, 2011: 50-51).

¹ Geçit töreni, bireylerin boylarının gelirleri ile eşit olduğunu veya gelirleri ile boyları arasında bir oran olduğunu varsayan ve toplumdaki tüm bireylerin boy sırasına göre dizildiğinde oluşacak görüntü üzerinden oluşturulmuş bir analogi.

Şekil 2.2 Theil Eğrisi

Kaynak: (Cowell, 2011: 52)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL TABANA YAYILMA, GELİR EŞİTSİZLİĞİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde önce gelir eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi gösteren çalışmalar aktarılacak daha sonra da finansal tabana yayılmanın gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini ve finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalardan bahsedilecektir. Literatürde az sayıda bulunmakla beraber finansal tabana yayılmanın gelir eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediğini gösteren çalışmalar ayrıca bölümün sonunda belirtilmiştir.

3.1. Gelir Dağılımı ve Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme, reel anlamda bir toplum içerisinde gerçekleşen üretimin artışını ifade eder. Modern iktisat teorilerinde de bireyin faydasını maksimize etmeye çalıştığı varsayımı altında ekonomik büyüme en önemli araştırma konularından birisi haline gelmiştir. Ekonomik büyümeyi hızlandırmanın yolları, olumlu veya olumsuz etkileyen faktörler sıklıkla araştırılmış, bu konular üzerine çalışmalar yapılmıştır.

Üretilen mal ve hizmetlerin kimler tarafından ve ne şekilde paylaşıldığı ekonomik büyüme üzerinde etkilidir. Bu konuyla ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bunlardan ilki Simon Kuznets (1955) tarafından yapılmıştır. Çalışmada öncelikle ABD, İngiltere ve Almanya için kısıtlı veriler ile 1800’lü yıllardan çalışmanın yapıldığı yıla kadar sayısal örnekler sunarak gelirin giderek daha eşit dağılıma eğiliminde olduğunu ortaya koyulmuştur. Aynı süreler boyunca 1. Dünya Savaşı gibi savaş dönemleri dışında bu ülkelerde kişi başına düşen gelir de artış göstermiştir. Çalışmanın devamında bunun nedenlerini açıklamaya çalışan Kuznets, bireyleri tasarruf edenler ve tüketim yapanlar olarak iki gruba ayırmış ve ekonomiyi de tarımsal ve tarım-dışı sektörler olarak iki parçalı bir yapıda kabul etmiştir. Tasarruf edenler yüksek gelir grubundaki bireylerdir ve düşük gelir gruplarına doğru tasarruf miktarı azalır, en düşük gelir grubunda bu neredeyse sıfırdır. Ekonomideki ikili yapıda ise gelişen ülkeler giderek tarımdan uzaklaşarak tarım dışı sektörlerle önem verecektir. Yazar bu süreci sanayileşme ve şehirleşme olarak açıklar. Basit bir şekilde gelir dağılımını kırsal nüfusun payı ve şehir nüfusunun payı şeklinde ele alırsak eğer kırsal nüfusun payının daha düşük olduğunu ve kırsal nüfusun kendi içerisindeki gelir dağılımının şehir nüfusunun kendi içerisindeki dağılımına oranla daha eşit düzeyde olduğu görülmektedir. Böyle bir yapıda büyümenin ilk

aşamalarında gelir eşitsizliği üç nedenden dolayı artar. Birincisi, tarım dışı sektörlerdeki yükseliş nüfusun büyük çoğunluğunun tarım dışı sektörlerde çalışmasına neden olur ve bu iki sektör arasında tarım dışı sektörün kendi içerisindeki gelir eşitsizliğinin fazla olması toplumun genelinde gelir eşitsizliğinin artmasına neden olur. İkincisi, tarım dışı sektörlerdeki hızlı yükseliş bireylerin bilgi ve becerilerinde farklılaşmalara sebep olur bu nedenle de yüksek bilgi ve beceri sahibi bireyler diğerlerine göre yüksek gelirler elde edebilirler. Üçüncü ve son olarak, toplumun sadece en zengin kısmının tasarruf ettiği varsayımı ile sermaye birikimi sadece belirli bir grubun elinde olması gelir eşitsizliğini artıran bir etkiye sahiptir. Ancak eşitsizlikteki bu artış büyümenin belirli bir aşamasına kadar devam eder. Belirli bir noktadan sonra bireylerin tarım dışı sektörlerdeki bilgi ve becerisi beşeri sermayeye yapılan yatırımlar ile dengelenmeye başlar. Bunu yanı sıra devletin sosyal politikaları ve düzenlemeleri sayesinde de gelir eşitsizliği giderek azalmaya başlayacaktır. Sonuç olarak gelir dağılımı ile büyüme arasında ters U şeklinde bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ortaya konulan bu çalışma kendisinden sonra gelen çalışmalara da bir referans noktası oluşturmuştur ve bu hipotezin geçerli olup olmadığı test edilmiştir.

Kuznets hipotezinin geçerli olup olmadığını test etmek yerine gelir dağılımının ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu inceleyen çalışmalar da ise birbirinden farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmalardan bir kısmı yoksul ülkelerde gelir eşitsizliğinin ekonomik büyümeyi olumsuz şekilde, zengin ülkelerde ise gelir eşitsizliğinin ekonomik büyümeye olumlu katkı sağladığını ifade etmektedir (Barro, 2000: 5-32; Fawaz vd., 2014: 3351-3361). Diğer bir kısım çalışma ise gelir eşitsizliğinin ekonomik büyümeyi artıran bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur (Forbes, 2000: 869-887; Shin, 2012: 2049-5057).

Literatürde sıklıkla görülen ampirik etki ise gelir eşitsizliğindeki artışın ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etkisi olduğudur. Bununla ilgili Clarke (1995: 403-427) yapmış olduğu çalışmada gelir eşitsizliğini ölçmek için Gini katsayısı, Theil endeksi, değişim katsayısı ve en yoksul %40'ın toplam gelirden aldığı payın en zengin %20'nin gelirden aldığı paya oranı kullanılmıştır. Bütün bu değişkenler için yapılan ayrı ayrı analizler sonucunda gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerinde önemli ve güçlü bir olumsuz etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan başka bir çalışmada Alesina ve Rodrik (1994: 465-490) içsel büyüme modelini kullanarak 70 gelişmekte olan ülke için 1960 ile 1985 yıllarının verisi ile yatay kesit veri analizi yapmışlardır. Gelir eşitsizliği için gecikmeli verileri modele dahil ettikleri çalışmanın sonucunda gelir eşitsizliğinin bir sonraki dönem ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkisi olduğu ortaya konulmuştur.

Persson ve Tabellini (1994: 600-621) ise yine 1960-1985 yılları arasındaki veriler ile 56 ülke için gelir eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda Alesina ve Rodrik'in (1994) çalışmasına benzer bir şekilde iki değişken arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu gözlemlemişlerdir.

Mo (2000: 293-316) gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelerken Schumpeter gibi iki parçalı bir üretim fonksiyonu kullanmıştır. Bu fonksiyonun ilk kısmı büyüme bileşeni olarak isimlendirilir ve faktör mevcudiyetindeki değişiklikleri gösterir. Diğer kısmı ise kalkınma bileşeni olarak isimlendirilir ve sosyal ve teknolojik değişiklikleri ifade eder. Yapılan çalışmada daha sonra büyüme bileşeni ve kalkınma bileşeninin ekonomik büyümeye olan katkısı ayrıştırılmıştır. Bunun için literatürde karşılaşılan değişkenler kullanılmıştır. Büyüme bileşeni içerisinde bulunan sermaye faktöründeki artışının büyümeye olan etkisi için yatırımların GSYİH'ye oranı ve diğer faktör olan emeğin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi için nüfus artışı değişkenleri belirlenmiştir. Kalkınma bileşeni için ise ilk yılın GSYİH değeri ve beşeri sermaye kullanılmıştır. Bütün bu değişkenlere çalışmanın konusunu oluşturan gelir eşitsizliğinin bir göstergesi olarak Gini katsayısı eklenmiştir. 1960-1985 yılları arasını kapsayan çalışmanın sonucunda gelir eşitsizliğinin belirlenen bütün değişkenler üzerinden ekonomik büyümeyi negatif etkilediği görülmüştür.

Daha yakın bir dönemde yapılan çalışmada ise Lee ve Son (2016: 331-358) gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için dinamik bir model ile gelir dağılımının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. 107 ülke için 1980-2010 yılları arasını kapsayan veriye Forbes'in (2000: 869-887) yapmış olduğu çalışmanın verileri de eklenerek 1965-2010 yılları arasını kapsayan bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca çalışma kapsamına giren ülkeler, yüksek gelirli gelişmiş ülkeler ve düşük gelirli ülkeler olarak iki gruba ayrılmıştır ve çalışma tekrarlanmıştır. Bunun sonucunda düşük gelirli ülkeler için gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki negatif etkisinin daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur.

3.2. Finansal Tabana Yayılma, Gelir Dağılımı ve Ekonomik Büyüme

Finansal piyasaların ise ekonomiye katkısı 5 farklı yolla olmaktadır. Bunlar olası yatırımlar için bilgi sunmak, yatırımların izlenebilmesi, çeşitlilik ve risk yöntemi için mekanizmalar sağlamak, tasarruflara hareketlilik sağlamak ve bir havuzda toplanmasını sağlamak, mal ve hizmetlerin dolaşımını kolaylaştırmak şeklinde sıralanabilir (Levine, 2021).

Finansal araçların olmadığı bir ortamda her birey olası yatırım imkanlarını belirlerken şirketleri, yöneticileri ve ekonomik koşulları değerlendirmek için yüksek maliyetlere

katlanacaklardır. Ancak finansal aracılardan varlığı bu maliyetleri üstlenerek bilgi sunması ve maliyetlerin azalması anlamına gelecektir. Bu sayede kaynakların yeniden dağılımı sağlanacaktır (Allen, 1990).

Finansal sistem aynı zamanda yatırımlar yapıldıktan sonra şirketlerin performanslarını izlemek için de yardımcı olur. Bir şirkete yatırım yapanların tasarruflarının nasıl kullanıldığı ile ilgili bilgi sahibi olması, yöneticileri şirketin değerini en üst düzeye çıkarma konusunda teşvik etmektedir. (Jensen ve Meckling, 1976)

Finansal sistem yatırımcıların risk yönetimine fayda sağlayarak da ekonomiye katkı sağlamaktadır. Yatırımcılar tasarruflarını yüksek getiri bekledikleri alanlara yönlendirmek isteyeceklerdir ancak bu alanlar yatırımcılar için risk de oluşturmaktadır. Finansal sistem yatırımcıların tasarruflarını çeşitli yatırımlara daha düşük maliyetlerle yönlendirme şansı sunmaktadır. Yatırımcıların portföylerini çeşitlendirmesinin kolaylaşması ekonomik büyümeye katkı sağlayacak, yenilik içeren şirketlere yatırım yapmanın riski azaltılmış olacaktır. Ayrıca yüksek getiri beklenen yatırımlar genellikle uzun dönem sermayeye ihtiyaç duyarlar ancak yatırımcılar daha kısa sürede yatırımlarını nakite çevirmek isteyebilirler. Finansal sistem yatırımcıların daha kolay bir şekilde yatırımlarını nakite çevirme imkanı sunduğu için yüksek getirili alanlara sermaye aktarımını kolaylaştıracaktır (Greenwood ve Smith, 1996).

Finansal sistem sunulan veriler sayesinde asimetrik bilginin de ortadan kalkmasına veya en azından azalmasına neden olur. Bu sayede bireyler tasarruflarını daha güvenilir bir şekilde yatırıma dönüştürebileceklerdir.

Finansal sistemin ekonomiye diğer bir katkısı ise işlem maliyetlerini düşürmek olacaktır. İşlem maliyetlerinin azalması finansal piyasalarda takası artıracak ve üretkenliği teşvik edecektir.

İfade edilen 5 yolla finansal piyasaların ekonomik büyümeye olumlu bir etkide bulunması beklenirken, yapılan ampirik çalışmalar da finansal piyasalardaki gelişmenin ekonomik büyümeye olumlu katkı sağladığını göstermektedir .

Finansal piyasaların son dönemlerdeki hızlı gelişiminden ve finansal piyasaların ekonomi üzerindeki etkisinin öneminin bilinmesinden sonra bireylerin finansal piyasalara dahil olarak tasarrufları yatırımlara belirtilen kanallar aracılığıyla aktarması önemli hale gelmiştir. Bu nedenle atılan adımlarla bireylerin finansal sisteme ne kadar dahil olduğunun ölçülmesi yani finansal tabana yayılmanın ölçülmesi ve finansal tabana yayılmanın diğer ekonomik göstergeler üzerindeki etkisinin incelenmesi önem kazanmıştır.

Finansal tabana yayılma, gelir dağılımı ve ekonomik büyümeye göre daha yakın dönemlerde incelenen bir konu haline gelmiştir. Galvez-Sanchez vd. (2021: 3156-3173)'ne göre finansal tabana yayılma ile ilgili çalışmalar 1986 yılına kadar dayansa da çalışma sayısındaki ilk artış 2006-2010 yılları arasındaki dönemde G20 ve diğer kuruluşların finansal tabana yayılma ile ilgili attığı adımlar sonrasında yaşanmıştır. 2016-2020 yılları arasında ise bu alanda yapılan çalışmaların sayısında çok büyük artış olmuştur.

Finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerine olan etkisi de literatürde çok sayıda karşılaşılan bir araştırma konusu olmuştur. 2017 yılından önce az sayıda çalışma yapılmıştır. Finansal tabana yayılma ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmaların çok büyük bir kısmı 2017 yılı ve sonrasına aittir. Bu çalışmaların bir kısmı finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi olduğunu gösterirken diğer bir kısmı olumsuz bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur (Ozili vd., 2022).

Van vd. (2021) Sarma (2008)'nin geliştirmiş olduğu endeks ile Park ve Mercado (2018)'nin hesaplama yöntemini birleştirerek oluşturdukları endeksi kullanarak 152 ülke için 2004-2015 yılları arasını kapsayan dönemde finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Younas vd. (2022) 30 gelişmekte olan ülke için 2008-2017 yılları arasındaki verileri kullanarak finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Finansal tabana yayılmanın ölçütü olarak Sarma (2011)'nin geliştirdiği finansal tabana yayılma endeksini kullanmışlar ve çalışma sonucunda finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğunu göstermişlerdir. Kim vd. (2018) de yapmış oldukları çalışmada İslam İşbirliği Teşkilatı üye ülkelerinde finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu araştırmışlardır. 1990-2013 yılları arasındaki dönemi kapsayan çalışma 55 ülke verisi kullanılarak yapılmıştır ve çalışmanın sonucunda finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkisi olduğu ortaya konulmuştur. Sethi ve Acharya (2017) Sarma'nın (2008) verilerini kullanarak 31 ülke için 2004 ve 2011 yılları arasındaki dönemi kapsayan çalışmalarında finansal tabana yayılmanın ekonomik büyümenin önemli bir belirleyeni olduğunu göstermişlerdir. Kpodar ve Andrianaivo (2011) ise 1988-2007 yıllarını kapsayan veriler ile 44 Afrika ülkesindeki finansal tabana yayılma ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri incelemiştir. Modele bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeleri de dahil ettikleri çalışmanın sonucunda finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir.

Yapılan çalışmalar içerisinde finansal tabana yayılma ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğunu gösterenler de vardır. Bunlardan Nkwede (2015) Nijerya için

herhangi bir kapsayıcı finansal tabana yayılma endeksi kullanmadan genellikle diğer endeksler içerisinde kullanılan bileşenleri ayrı ayrı modele dahil ederek bir çalışma yapmıştır. 1981 ile 2013 yılları arasını kapsayan çalışmada finansal tabana yayılmayı gösteren bileşenlerden mevduat bankalarının küçük ve orta boy işletmelere verdiği kredilerin ve mevduat bankalarının kırsal bölgelerdeki şubelerinin mevduat miktarı Nijerya ekonomisinin büyümesi üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu görülmüştür. Chiwira (2021) Güney Afrika Kalkınma Topluluğu üyesi 15 ülke için 1995 yılından 2015 yılına kadar olan dönemi kapsayan bir çalışma yapmıştır. ARDL modelinin kullanıldığı çalışmada uzun dönemde finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu ortaya konulmuştur.

Finansal piyasalardaki gelişimin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini Levine (2021) üç şekilde açıklamaktadır. Birincisi gelişmiş bir finansal sistemde bireylerin servetlerinden çok fikirleri ön plana çıkar. Krediler sayesinde ailesinden dolayı maddi durumu iyi olanlar gibi krediye ulaşabilenler de bu sermaye tahsisi sayesinde rekabetçi firmalar kurabilmektedirler. İkincisi yatırımlar sayesinde eğitilmiş iş gücü veya vasıfsız iş gücüne olan talep artar ve emek ve ürün piyasasında rekabeti artırır. Üçüncüsü farklı yatırım olanakları sunar ve daha yüksek gelirli kişilerin daha yüksek beklenen getirili yatırım yapmalarına olanak tanır. Bu sayede bu kişiler varlıklarını artırabilirler.

Finansal tabana yayılma ise finansal piyasaların kapsayıcılığını gösteren önemli bir değişkendir. Bu yüzden literatürde finansal tabana yayılmanın da gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi benzer bir bağlam içerisinde tartışılmıştır. Yapılan çalışmaların çoğunda bu iki değişken arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Mookerjee ve Kalipioni (2010) gelişmiş ve gelişmekte olan 65 ülke için 2000 ve 2005 yılları arasını kapsayan verilerle finansal tabana yayılmanın göstergesi olan farklı değişkenleri kullanarak yapmış oldukları çalışmada finansal kalkınmanın yoksul bireyler için olumlu bir durum olduğu gözlemlenmiştir. Park ve Mercado (2018) 37'si Asya ülkesi olmak üzere 176 ülke için finansal tabana yayılmanın gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Bu çalışmanın sonucunda finansal tabana yayılmanın gelir eşitsizliğini azaltmada etkili olduğu belirtilmiştir. Omar ve Inaba (2020) Sarma'nın 2016 yılında geliştirdiği finansal tabana yayılma endeksini kullanarak yaptığı çalışmada 2004 ile 2016 yılları arasındaki dönemin verileri ile finansal tabana yayılma ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 116 gelişmekte olan ülkeyi kapsayan araştırma sonucunda finansal tabana yayılmanın gelir eşitsizliği üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Segning vd. (2023) 2002-2015 yılları için sahra altı ülkelerin verileri ile bir çalışma yapmıştır. 27 ülkeyi kapsayan çalışmada Sarma'nın (2008) endeks hesaplama

yöntemi kullanılmış ve Hristiyan nüfusun yoğun olduğu ülkelerde finansal tabana yayılmanın gelir eşitsizliğini olumlu yönde etkilediği, ancak Müslümanların yoğun olarak yaşadığı ülkelerde bu yönde bir kanıta ulaşılamadığı belirtilmiştir.

Finansal tabana yayılmanın, gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye olan etkisini göstermek için de çalışmalar yapılmıştır. Kim J.H (2016) Sarma'nın (2011) geliştirdiği kapsayıcı finansal tabana yayılma endeksi ile OECD üyesi ve Avrupa Birliği veya Eurozone içerisinde bulunan 40 ülke için 2004-2011 yılları arasını kapsayan verileri kullanarak bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada 2SLS yöntemi ile önce finansal tabana yayılmanın gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştırmıştır. İlk aşamanın sonucuna göre finansal tabana yayılmada yaşanan gelişme gelir eşitsizliğini azaltıcı bir etkiye sahiptir. İkinci aşamada ise finansal tabana yayılmadaki artış ile gelir eşitsizliğinde yaşanan ilerlemenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Ülkelerin gelir gruplarına göre ve kırılmalılıklarına iki gruba ayrıldığı çalışmada tüm ülkeler birlikte değerlendirildiğinde gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerinde olan negatif etkisinin finansal tabana yayılma ile birlikte pozitif bir etkiye dönüştüğü görülmüştür. Bu etkinin pozitifte dönme eğilimi düşük gelir grubundaki ülkelerde daha fazlayken, yüksek gelir grubundaki ülkelerde daha düşük seviyelerde kalmıştır. Düşük kırılmalılık grubundaki ülkelerde ise finansal tabana yayılmanın dahil edildiği modelde de gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi negatif kalmıştır. Menyelim vd. (2021) başka bir çalışmada ise 2SLS yerine etkileşim terimi kullanılarak finansal tabana yayılmanın, gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye etkisi incelenmiştir. Yapmış oldukları çalışmada 48 sahra altı ülke için GMM yöntemini kullanarak bir analiz gerçekleştirmişlerdir. 1995 ile 2017 yılları arasını kapsayan çalışmanın sonucuna göre kapsayıcı finansal tabana yayılmanın, gelir eşitsizliğinin ekonomik büyümeye olan etkisini hafifletmede olumlu bir net etkisi bulunmaktadır.

Bu tezde literatürde daha az karşılaşılan, finansal tabana yayılmanın gelir eşitsizliği ile ekonomik büyüme ilişkisindeki rolü güncel bir veri seti ile incelenecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL TABANA YAYILMANIN GELİR EŞİTSİZLİĞİ - EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNDEKİ ROLÜ: AMPİRİK BİR ANALİZ

Bu bölümde çalışmada kullanılacak verilerden bahsedilmiş ve IFI'nın nasıl hesaplandığı gösterilmiştir. Daha sonra kullanılacak olan model belirtilmiştir. Yapılan çalışmanın sonucunda ortaya çıkan etkiler tartışılmıştır.

4.1. Veri

Tezde 2011-2020 yılları arasını kapsayan dönem için 90 ülkenin verisi kullanılmıştır. Bu ülkeler için IFI değerleri hesaplanmıştır. Ancak IFI değeri hesaplanan ülkelerin Gini değerlerinde bulunan eksiklikler nedeniyle 69 ülke için finansal tabana yayılmanın gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye olan etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Bu ülkeler ekte tablo halinde gösterilmiştir (bkz. Ek-1).

Çalışma kapsamında ülkelerin kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) değerleri ekonomik büyümenin göstergesi olarak kullanılmış ve Dünya Bankası'nın World Development Indicators veri tabanından alınmıştır (Dünya Bankası, 2023). Gelir dağılımı ile ilgili de çok sayıda ölçüm yöntemi bulunmasına karşın hem literatürde sıklıkla karşılaşılan bir yöntem olduğu için hem de diğer ölçüm yöntemlerine göre daha çok ülkenin verisini daha güncel olarak sunduğu için Frederick Solt (2020) tarafından hesaplanan SWIID 9,4 veri setinden elde edilen Gini değerleri kullanılmıştır. Finansal tabana yayılmanın ise daha önce de belirtildiği gibi çok sayıda ölçüm yöntemi bulunmaktadır. Literatürde en yaygın olarak kullanılan ve mevcut verilerle daha geniş kapsamda hesaplanması mümkün olan, Sarma (2015)'nin geliştirdiği endeks bu çalışmada finansal tabana yayılmanın ölçülmesinde kullanılmıştır. Finansal tabana yayılma endeksinin hesaplanmasında 1.000 yetişkin başına düşen banka hesabı sayısı, 100.000 yetişkin başına düşen banka şubesi sayısı ve ATM sayısı ve kredi ve mevduat toplamlarının GSYİH'ye oranı, IMF'in sunmuş olduğu Financial Access Survey (FAS) verilerinden alınarak kullanılmıştır. İşsizlik verisi toplam işgücü içerisinde işsiz olanların oranını, enflasyon verisi tüketici fiyat endeksindeki yıllık değişimi, okullaşma oranı ikinci öğretimdeki brüt okullaşma oranını, sermaye oluşumu brüt sabit sermaye oluşumunu ve ticari açıklık verileri ise ithalat ve ihracat toplamının GSYİH'ye oranını ifade etmektedir ve bu verilerin tamamı Dünya Bankası'ndan alınmıştır.

Tablo 4.1’de veriler ile ilgili betimsel istatistikler sunulmuştur. 90 ülke için IFI değeri hesaplanmasına karşın sadece modele dahil edilebilecek 69 ülkenin verileri tabloda gösterilmiştir bu nedenle gözlem sayısı 475’tir. Bunun yanında IFI değeri için en düşük değer yaklaşık 0,04 ve en yüksek değer 1’dir. IFI 0 ile 1 arasında bir değer alabilir. Tabloda IFI’nın en yüksek değeri sınır değerken en düşük değerinin sınır değerden daha yüksek olmasının sebebi şöyle açıklanabilir. Tüm boyutlarda en düşük değeri alan ülke aynı değildir, bu nedenle bir ülke bazı boyutlarda 0 değerinden daha yüksek değerlere sahip olmasına rağmen toplam endekste en düşük değeri alan ülke olmuştur. En yüksek değer için ise durum farklıdır. Bir ülke tüm boyutlarda en yüksek değeri alan ülke konumunda olmasa da sonraki bölümde gösterileceği üzere 90. yüzdendirlik değer maksimum değer olarak belirleneceği için IFI değeri sınır değer olan 1 değerini alabilmiştir. Benzer durum boyutlar için de geçerlidir.

Tablo 4.1 Betimsel İstatistikler

Değişken	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Hata	Min	Max
GDPpc	475	15517.31	17694.43	451.1275	87123.66
GINI	475	38.01789	7.960949	25.3	63.3
IFI	475	0.5580614	0.2523533	0.0354224	1
Unemp	475	8.734636	6.186017	0.25	31.2
Inflation	475	3.237488	3.538304	-4.294873	29.50661
SchEnroll	475	93.78786	36.95509	22.90338	163.9347
CapFor	475	98400000000	172000000000	126000000	1140000000000
TrOpen	475	90.99369	45.13963	24.70158	347.9965
Access	475	0.5938976	0.3178896	0.0212977	1
Avail	475	0.4810997	0.2858617	0.0363018	1
Usage	475	0.5429134	0.264662	0.062035	1

4.2. Yöntem

4.2.1. Finansal Tabana Yayılma Endeksinin Hesaplanması

Finansal tabana yayılma endeksinin hesaplanması için yukarıda da açıklanan çok sayıda yöntem mevcuttur. Bu yöntemler içerisinde, geniş kapsamlı verilerin bulunamaması, hesaplama kolaylığı, karşılaştırılabilirlik gibi nedenlerle en yaygın kullanılan yöntem Sarma’nın 2008, 2011 ve 2015 yılında güncelleyerek geliştirdiği yöntemidir. Bu çalışmada da yaygın olarak tercih edilen Sarma’nın geliştirdiği kapsayıcı finansal tabana yayılma endeksi kullanılmıştır.

Sarma (2015) geliştirdiği endekste finansal tabana yayılmayı 3 boyutta ele almıştır, aynı şekilde bu çalışmada da erişim, imkan ve kullanım boyutları kullanılmıştır. Bu

boyutlardan erişim seviyesini temsil etmek üzere 1.000 yetişkin başına düşen banka hesabı sayısı, imkan boyutunu temsil etmek üzere 100.000 kişiye düşen banka şubesi ve ATM sayısı, ve kullanım boyutunu temsil etmesi için de kredi ve mevduat toplamının GSYİH'ye oranı kullanılmıştır. Finansal tabana yayılmanın hesaplanmasında kullanılacak boyut ve bu boyutların göstergesi olarak kullanılacak veriler Tablo 4.2'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2 Finansal Tabana Yayılma İndeksinin Bileşenleri

	Boyut	Gösterge Değişken
Finansal Tabana Yayılma İndeksi	Erişim	1.000 yetişkin başına düşen banka hesabı sayısı
	İmkan	100.000 yetişkin başına düşen banka şubesi sayısı
		100.000 yetişkin başına düşen ATM sayısı
	Kullanım	Kredi+Mevduat/GSYİH

Her bir boyut için önce alt endeksler hesaplanmıştır. Alt endekslerin hesaplanmasında minimum-maksimum yöntemi kullanılarak verilerin normalleştirilmesi sağlanmıştır. Bu yöntemde bir ülkenin belirli bir yıl için alt endeksi hesaplanırken, ülkenin o boyut için ilgili yıldaki mevcut değerinden (A_i), aynı değişken için kullanılan veri içerisindeki en düşük değere sahip ülkenin değeri (m_i) çıkartılır ve bu değer aynı şekilde hesaplanan maksimum değer (M_i) ile minimum değer farkına bölünür ve belirlenen ağırlık (w_i) ile çarpılır. Bu durumda hesaplama yöntemi Formül 4.1'deki gibi olacaktır.

$$d_i = w_i \frac{A_i - m_i}{M_i - m_i} \quad (4.1)$$

Sarma (2015) yapmış olduğu çalışmada minimum değeri belirli bir boyut için ülkenin gerileyebileceği en düşük nokta ve maksimum değeri de ulaşabileceği en yüksek nokta olarak tanımlamıştır. Ancak hem Sarma'nın çalışmasında hem bu çalışmada en yüksek noktaya sahip olan ülkenin aşırı yüksek bir değere sahip olabileceği ve ölçeği bozabileceği gerekçesiyle diğer ülkeleri aşırı yüksek bir değerle karşılaştırmamak adına 90. yüzdebirlik değer maksimum değer olarak belirlenmiştir. Alt endeksler hesaplanırken imkan endeksi için kullanılan 2 farklı değişken için Sarma farklı ağırlıklar kullanmıştır. Sarma çalışmasında tüm ülke verileri için ATM sayısını banka şubesi sayısına oranlamış ve çıkan sonuçların ortalamasını aldığında 2,13 değerini elde etmiştir. Çıkan bu sonucu bir bankanın şubede

sunduğu hizmeti sağlayabilmesi için yaklaşık 2 ATM'ye ihtiyaç duyduğu şeklinde yorumlanmış ve banka şubesi sayısına $2/3$, ATM sayısına ise $1/3$ ağırlık atfetmiştir. Günümüzde ATM sayısı şube sayısının yaklaşık olarak ortalama 6 katıdır. Aynı yaklaşım ile şube sayısını $6/7$ ve ATM sayısını $1/7$ olacak şekilde ağırlıklandırmak gerekmektedir. Ancak günümüzde banka şubesinde yapılabilecek işlemlerin birçoğunun ATM aracılığıyla yapılabildiği düşüldüğünde bankaların daha düşük maliyetle hizmet sunabilmesi gibi nedenlerle ATM sayısını artırma yoluna başvurduğu varsayımı ile bu çalışmada her iki değişkenin ağırlığı eşit kabul edilmiş ve 90 ülke için 2011-2020 yılları arasındaki dönem için hesaplanmıştır.

Erişim için 1.000 yetişkin başına düşen banka hesabı verisi kullanılarak yapılan hesaplama sonucunda ulaşılabilir en iyi nokta olarak görülen 1 değerine sahip ülkelerin daha çok Avrupa ülkeleri veya Japonya, Kore gibi gelişmiş ülkeler olduğu görülmüştür. Türkiye de 2013 yılından itibaren en yüksek değere ulaşmıştır. İmkan boyutunda kullanılan verilerden 100.000 yetişkin başına düşen ATM sayısı açısından Kore, 100.000 yetişkin başına düşen banka şubesi sayısı açısından ise İspanya diğer ülkelere kıyasla daha ileri seviyelerdedir. Boyut için bir endeks hesaplandığında ise tüm yıllarda İspanya'nın ilk sırada bulunduğu, Portekiz ve İsviçre'nin de bazı dönemlerde ulaşılabilir en iyi düzeye geldiği gözlemlenmiştir. Kore ise 100.000 yetişkine başına düşen banka şubesi sayısı düşük olması nedeniyle 18. sıraya kadar gerilemiştir. İmkan boyutunda Türkiye 2011 yılında 27. sırada bulunurken ilerleyen yıllarda genel olarak yükselen bir grafik izlemiş ve 19. sıraya kadar yükselmiştir ancak 2020 yılı verilerine göre 90 ülke içerisinde 21. sırada bulunmaktadır. Kullanım boyutunda ise diğer boyutlarda da ilk sıralarda yer alan gelişmiş Avrupa ülkeleriyle birlikte vergi cenneti olarak nitelendirilen Panama gibi ülkeler de ulaşılabilir en iyi duruma ulaşmışlardır. Türkiye ise diğer boyutlara göre daha düşük bir seviyede yer almıştır ve 2020 yılında 34. sırada bulunmaktadır. Ülkelerin finansal tabana yayılma endeksini oluşturan alt boyutlar ile finansal tabana yayılma endeksinde aldıkları değerler ve çalışmanın kapsamı içerisindeki ülkeler arasında kaçınıcı sırada olduğu detaylı olarak ekte tablo halinde sunulmuştur (bkz. Ek-3, Ek-4, Ek-5, Ek-6).

Kapsayıcı finansal tabana yayılma endeksi belirtilen veriler ile hesaplanan boyut değerleri kullanılarak aşağıdaki formüle göre hesaplanmaktadır. Formülde d_1 , d_2 , d_3 terimleri erişim, imkan ve kullanım boyutlarını gösterirken, w_1 , w_2 , w_3 terimleri ise bu boyutlara verilen ağırlıkları göstermektedir. Sarma (2015) geliştirmiş olduğu endeks için erişim boyutunun ağırlığını 1, imkan ve kullanım boyutlarının ağırlığını ise 0,5 kabul etmiştir. Bu şekilde bir ağırlıklandırma yapılmasının gerekçesini ise imkan ve kullanım boyutlarında

kullanılan verilerin tam olarak bir ülkenin o boyuttaki performansını yansıtamaması olarak açıklamıştır. Bu iki boyutta teknolojinin gelişmesi ile birlikte mobil para servisleri gibi diğer faktörlerin de ülkenin performansında etkili olabileceği ancak bu değişkenlerle ilgili verinin kısıtlı olması nedeniyle endekse dahil edilemediği belirtilmiştir. Bu çalışmada da IFI Sarma (2015)'nin ağırlıklandığı şekliyle hesaplanmıştır.

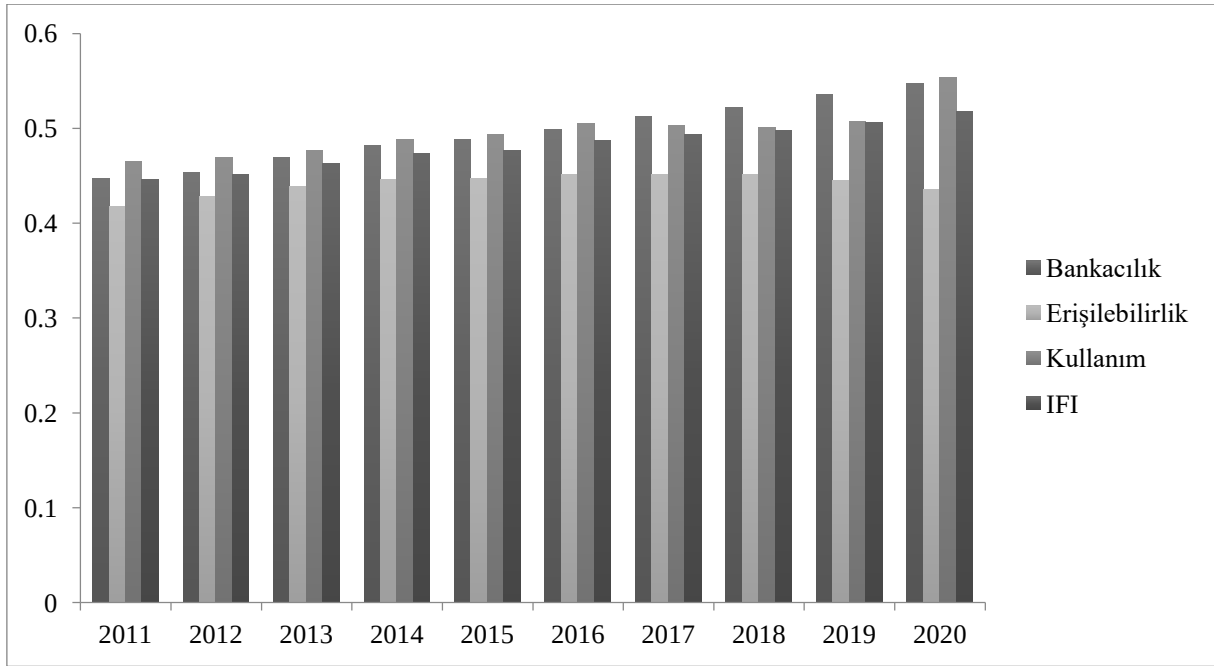
$$X_1 = \frac{\sqrt{d_1^2 + d_2^2 + d_3^2}}{\sqrt{w_1^2 + w_2^2 + w_3^2}} \quad (4.2)$$

$$X_2 = 1 - \frac{\sqrt{(w_1 - d_1)^2 + (w_2 - d_2)^2 + (w_3 - d_3)^2}}{\sqrt{w_1^2 + w_2^2 + w_3^2}} \quad (4.3)$$

$$IFI = \frac{1}{2} [X_1 + X_2] \quad (4.4)$$

Hesaplanan IFI değerlerine göre, İsviçre 2011 yılında 2018 yılına kadar en yüksek değere sahip ülke konumundadır, 2018 yılına gelindiğinde ise Japonya en yüksek IFI değerine sahip ülke konumuna gelmiştir. İsviçre 2018 yılında 2. sıraya gerilerken sonraki yıllarda da sıralamada daha geriye gitmiş ve 2020 yılına gelindiğinde 90 ülke içerisinde 8. olmuştur. Sıralamaya genel olarak bakıldığında ise gelişmiş ülkelerin finansal tabana yayılma konusunda daha iyi konumda olduğu, sıralamanın alt sıralarının ise genel olarak Afrika ülkelerinden oluştuğu görülmüştür.

2011 yılından 2020 yılına kadar hesaplanan IFI değerlerinin ve her boyut için hesaplanan alt endekslerin her yıl için 90 ülke ortalaması hesaplandığında, bu 10 yıl içinde hem alt endekslerin hem de IFI değerinin grafikte de görüldüğü üzere yavaş bir hızda da olsa artış eğiliminde olduğu görülmüştür. Bu süreç içerisinde erişim boyutunun ortalaması 0,447'den 0,547'ye yükselmiştir. İmkan boyutunun ortalamasında ise 2011 yılından 2018 yılına kadar artış göstererek 0,418'den 0,451'e kadar yükselse de 2019 ve 2020 yıllarında düşüş eğilimi içerisine girerek 0,435'e gerilemiştir. Kullanım boyutunun ortalamasında da bazı yıllarda düşüş gözlemlenmiş olsa da 10 yıllık süreç içerisinde 0,465'ten 0,554'e kadar yükselmiştir. Artış gösteren 3 boyuttan oluşan IFI ortalaması da geçen 10 yıllık zaman içerisinde yükselmiştir ve 0,446'da 0,518'e yükselmiştir.

Şekil 4.1 Finansal Tabana Yayılma İndeksi ve Boyutların Yıllara Göre Değişimi

4.2.2. Model

Bu modelde finansal tabana yayılmanın ve gelir dağılımının, ekonomik büyüme üzerindeki etkisini gözlemlemek amacıyla ekonomik büyümenin göstergesi olarak belirlenen kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasıla bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Finansal tabana yayılmanın göstergesi olan IFI ve gelir dağılımının göstergesi olan Gini katsayısı ise bağımsız değişken olarak analize dahil edilmiştir. Ekonomik büyümenin diğer belirleyicisi olabileceği düşünülen işsizlik, enflasyon, okullaşma oranı, sermaye oluşumu ve ticari açıklık ise kontrol değişkenleri olarak kullanılmıştır. Kontrol değişkenleri modele kademeli olarak dahil edilmiş ve finansal tabana yayılma ile gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin nasıl değiştiği gözlemlenmiştir. Ayrıca modele etkileşim terimi de eklenerek gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkide finansal tabana yayılmanın rolünü gözlemlemek amaçlanmıştır.

Modelde ayrıca ülke ve yıl sabit etkilerine de bakılarak, ülkeye özgü etkilerin ve zamana özgü etkilerin analiz üzerinde etkisi olup olmadığı da incelenmeye çalışılmıştır. Modelde zaten yüzde olarak ifade edilen enflasyon verisi hariç tüm değişkenler büyüme üzerindeki yüzde etkisini gözlemlemek amacıyla logaritmik olarak kullanılmıştır. Bu açıklamalar doğrultusunda analizde kullanılacak model Formül 4.5'te gösterilmiştir.

$$\ln GDPpc_{it} = \beta_1 + \beta_2 \ln IFI_{it} + \beta_3 \ln GINI_{it} + \beta_4 (\ln IFI_{it} \times \ln GINI_{it}) + \beta_5 \ln Unemp_{it} + \beta_6 \ln Inflation_{it} + \beta_7 \ln SchEnroll_{it} + \beta_8 \ln CapFor_{it} + \beta_9 \ln TrOpen_{it} + \varepsilon_{it} \quad (4.5)$$

Oluşturulan modelde GDPpc ülkelerin kişi başına düşen GSYİH değerlerini, IFI terimi finansal tabana yayılma endeksini, GINI ise gelir eşitsizliğinin bir göstergesi olan Gini katsayısını göstermektedir. IFI ve GINI ayrıca etkileşim terimi olarak da kullanılmıştır. İşsizlik oranını gösteren Unemp, tüketici fiyatlarıyla enflasyonu gösteren Inflation, ikinci öğretim brüt okullaşma oranını gösteren SchEnroll, brüt sabit sermaye oluşumunu ifade eden CapFor ve ülkelerin ticari açıklığını gösteren TrOpen değişkenleri ise kontrol değişkenleri olarak modele dahil edilmiştir.

Ayrıca formülde finansal tabana yayılma endeksi yerine, bu endeksi oluşturan erişim, imkan ve kullanım boyutları finansal tabana yayılmanın bir ölçütü olarak kullanılarak bu boyutların da ekonomik büyüme ve gelir dağılımı ile ilişkisi incelenmiştir.

Çalışmanın kapsamında yer alan ülkeler ayrı ayrı gelir düzeyi, IFI değeri ve Gini değerleri açısından yüksek ve düşük olarak farklı gruplara ayrılarak finansal tabana yayılma ve gelir dağılımının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi de araştırılacaktır. Ülkeleri iki gruba ayırırken her bir değişken için ülkenin 10 yıllık ortalaması hesaplanmış ve bu ortalamalara göre medyan değer üzerinden ülkenin düşük veya yüksek gruba ait olduğu belirlenmiştir (bkz. Ek-2).

4.3. Bulgular

Çalışmada kontrol değişkenleri kademeli olarak modele ilave edilerek ilk aşamada toplamda 7 farklı analiz yapılmıştır. Daha sonra ülkeler farklı gruplara ayrılarak çalışma genişletilmiştir.

Tablo 4.3'te belirtilen 1 numaralı sütunda sadece IFI ve Gini katsayısının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda Van vd. (2021), Younas vd. (2022) çalışmalarına benzer bir şekilde finansal tabana yayılmadaki artışın ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkisi olduğu görülmüştür. Gini katsayısındaki artış ise ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyen bir faktördür bir başka deyişle gelir dağılımında yaşanan bozulma, ülkenin kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasılasını düşüren bir etkide bulunmaktadır. Bu sonuçlar Clarke (1995), Alesina ve Rodrik (1994) gibi diğer araştırmacıların yaptığı ve yaygın olarak kabul edilen görüş ile uygundur.

Modele etkileşim terimi eklendiğinde ise Tablo 4.3'teki 2 numaralı sütunda görüldüğü üzere finansal tabana yayılmanın pozitif ve gelir dağılımının negatif etkisi değişmemektedir. Etkileşim teriminden kaynaklı net etkilere bakıldığı zaman ise hem gelir dağılımının, finansal tabana yayılma ile ekonomik büyüme arasındaki pozitif etkiyi hem de finansal tabana yayılmanın, gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ters yönde etkilediği görülmektedir. Kontrol değişkenleri modele dahil edildiğinde de bu ilişki değişmemektedir. Modelin tamamını içeren 7 numaralı sütunda finansal tabana yayılma endeksinde yaşanacak %1'lik bir artışın kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılda %1,8 bir artışa neden olduğu görülmektedir. Gini katsayısındaki %1'lik bir artış yani gelir dağılımındaki eşitliğin bozulması ise kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla düzeyinde %0,35 azalmaya neden olmaktadır. Finansal tabana yayılmanın ortalama etkisi ise yine pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Finansal tabana yayılma endeksinin ortalama etkisinin hesaplanması için önce etkileşim teriminin katsayısı olan β_4 ile ortalama lnGini değeri çarpılmıştır. Daha sonra bulunan değer lnIFI bağımsız değişkeninin katsayısı olan β_2 ile toplanarak finansal tabana yayılma endeksinin ortalama etkisi elde edilmiştir. Tüm analizlerde finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerinde önemli pozitif bir etkisi, gelir dağılımının ise önemli negatif bir etkisi bulunmaktadır. Yapılan analizlerin tamamında ülke ve yıl etkileri de gözlemlenmiştir. Tabloda ülke ve yıl sabit etkilerinin anlamlı olduğu, ülkeye özgü özelliklerin ve zamanın analiz edilen bu ilişki üzerinde etkisi olduğu görülmektedir.

Yapılan araştırmanın sonucu, finansal tabana yayılmanın gelir eşitsizliğini azaltarak ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlaması, Sethi ve Acharya'nın (2017) çalışmalarında gösterdiği şekilde açıklanabilir. Finansal piyasaların tanımına göre bir toplumdaki bireylerin finansal piyasalara dahil olarak yatırım yapmak isteyen ancak yeterli fona sahip olmayan kişilere kullanabilecekleri daha fazla fon yaratmaları ile açıklanabilir. Ayrıca yatırım yapmak isteyen kişilerin kredilere daha uygun bir biçimde ulaşabildiği bir toplumda üretim artacaktır, artan bu üretim hem daha fazla çıktı sağlanmasına hem de daha fazla iş imkanı sunulmasına neden olacaktır. Bu durum gelir eşitsizliğini azaltacak ve yaşam standardını yükseltecektir. Ford ve Crowther'de (1922) de belirtildiği gibi üretim faktörlerinden birisi olan emeğin yeniden üretimi sağlanacak ve ekonomik büyümede artış gerçekleşecektir.

Tablo 4.3 Tahmin Sonuçları: Sabit Etkiler Modeli

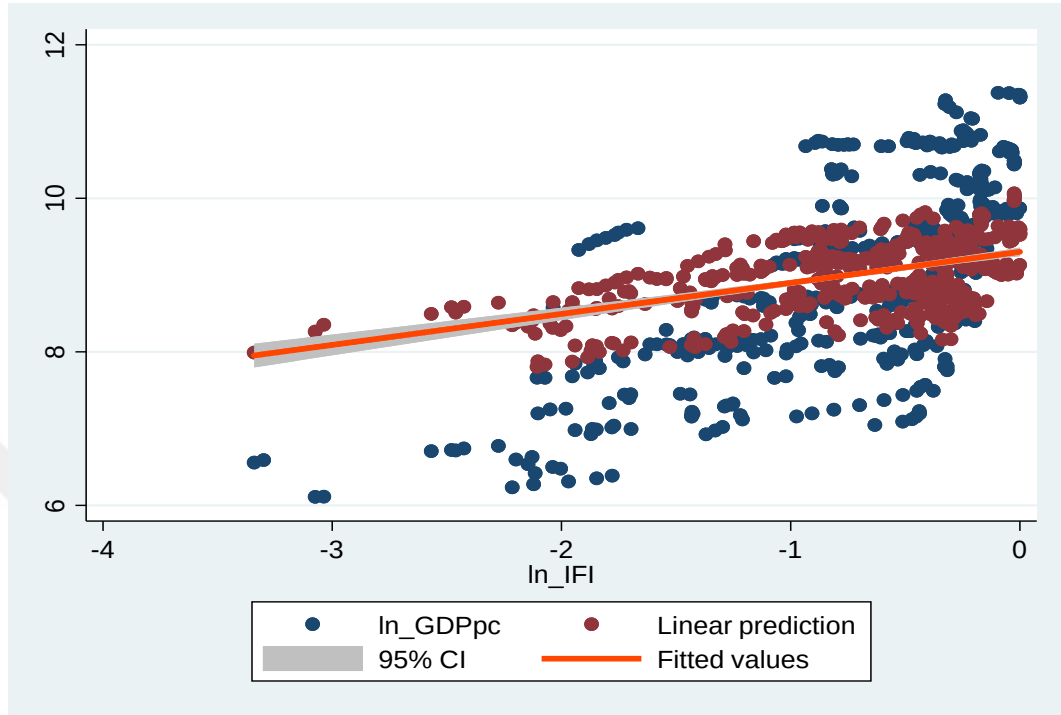
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
ln_IFI	0.041* (0.023)	2.245*** (0.480)	2.254*** (0.456)	2.219*** (0.457)	2.189*** (0.451)	1.807*** (0.370)	1.863*** (0.370)
ln_GINI	-0.427*** (0.132)	-0.711*** (0.143)	-0.549*** (0.138)	-0.542*** (0.138)	-0.524*** (0.137)	-0.349*** (0.112)	-0.350*** (0.112)
ln_IFI×ln_GINI		-0.591*** (0.129)	-0.578*** (0.122)	-0.569*** (0.122)	-0.562*** (0.121)	-0.460*** (0.099)	-0.478*** (0.099)
ln_Unemp			-0.072*** (0.011)	-0.072*** (0.011)	-0.075*** (0.011)	-0.044*** (0.009)	-0.047*** (0.009)
Inflation				-0.001 (0.001)	-0.001 (0.001)	-0.001 (0.001)	-0.000 (0.001)
ln_SchEnroll					0.138*** (0.042)	0.068** (0.034)	0.071** (0.034)
ln_CapFor						0.212*** (0.015)	0.212*** (0.015)
ln_TrOpen							-0.039* (0.022)
Sabit terim	10.504*** (0.476)	11.535*** (0.516)	11.140*** (0.493)	11.118*** (0.493)	10.440*** (0.528)	4.998*** (0.582)	5.152*** (0.586)
Ort. etki (ln_IFI)		0.107*** (0.026)	0.164*** (0.026)	0.163*** (0.026)	0.155*** (0.026)	0.142*** (0.021)	0.136*** (0.022)
Ort. etki (ln_GINI)		-0.277*** (0.133)	-0.126 (0.128)	-0.125 (0.128)	-0.111 (0.127)	-0.012 (0.104)	0.004 (0.104)
Gözlem sayısı	475	475	475	475	475	475	475
Ülke sayısı	69	69	69	69	69	69	69
R ²	0.610	0.630	0.667	0.668	0.677	0.785	0.787
F-istatistiği (model)	56.1***	55.8***	60.6***	56.4***	54.7***	88.9***	84.3***
F-istatistiği (ülke sabit etkileri)	1753.9***	1840.7***	2043.5***	1951.6***	1658.8***	2108.2***	2105.6***
F-istatistiği (yıl sabit etkileri)	46.8***	50.1***	39.9***	37.8***	29.3***	18.9***	18.8***

Not: Tüm modeller ülke ve yıl sabit etkilerini içermektedir. Parantez içindekiler standart hatalardır. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Gelir dağılımının, finansal tabana yayılma ve ekonomik büyüme arasındaki pozitif yönlü ilişkinin gücünü zayıflatıcı etkisi Şekil 4.2’de görülmektedir. Şekilde dikey eksen de kişi başına gayrisafi yurt içi hasılanın, yatay eksen de ise IFI’nın logaritması bulunmaktadır. Mavi noktalar ile ifade edilen durumda daha yüksek IFI değerine sahip ülkelerin diğerlerine göre daha yüksek kişi başına GSYİH düzeyinde oldukları görülmektedir. Tablo 4.3’te 7 numaralı sütunda bulunan tahmin sonuçlarına göre eldi edilen kırmızı noktaların bulunduğu durumda ise yine daha yüksek IFI değerine sahip ülkeler görece daha yüksek kişi başına GSYİH değerlerine sahipken tahmin doğrusunun eğimi düşüktür. Modele dahil edilen başta Gini katsayısı olmak üzere diğer değişkenler finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkisini hafifletmektedir. Tablo 4.3’te 7 numaralı sütunda finansal tabana

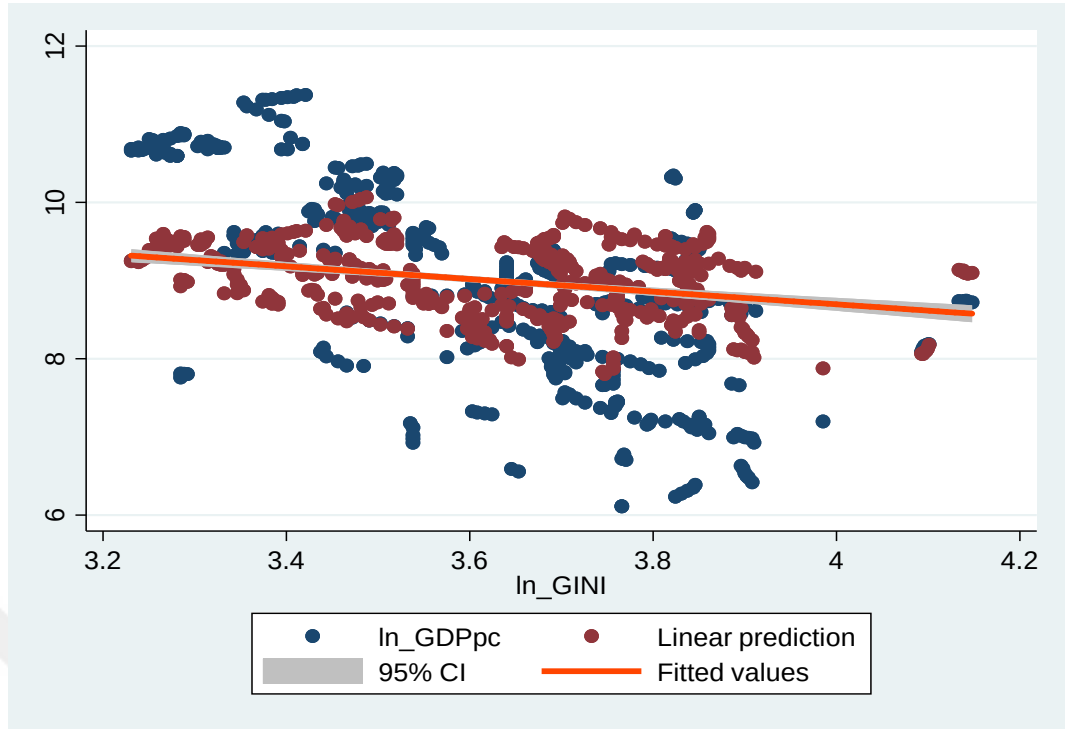

yayılmanın kişi başına GSYİH üzerindeki etkisi pozitif yönlü ve 1,863 iken etkileşim terimiyle birlikte toplam etkisi yine pozitif ancak 0,136'dır.

Şekil 4.2 Gelir Dağılımının Finansal Tabana Yayılma ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiye Etkisi

Şekil 4.3’de ise dikey eksen aynı kalırken yatay ekseninde Gini katsayısı bulunmaktadır. Mavi noktalar ile ifade edilen ilk durumda Gini katsayısının kişi başına GSYİH üzerinde daha yüksek bir negatif etkisi bulunmaktadır. Ancak Tablo 4.3’te 7 numaralı sütundan elde edilen tahmin sonuçlarına göre elde edilen ve kırmızı noktalar ile ifade edilen durumda bu etkinin hafiflediği görülmüştür. Finansal taban yayılma endeksi Gini katsayısı ile kişi başına GSYİH arasındaki negatif yönlü etkiyi hafifletici bir etkiye sahiptir. Etkileşim teriminin ve kontrol değişkenlerinin dahil edilmediği Tablo 4.3’teki 1 numaralı sütunda Gini katsayısının kişi başına GSYİH üzerindeki etkisi negatif yönlü (-0,427) ve istatistiksel olarak anlamlıyken, tüm değişkenlerin dahil edildiği 7 numaralı sütunda Gini katsayısının etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır.

Şekil 4.3 Finansal Tabana Yayılmanın Gelir Dağılımı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiye Etkisi

Finansal tabana yayılmanın göstergesi olarak IFI'nın 3 farklı boyutu ayrı ayrı kullanıldığında ise Tablo 4.4'de görüldüğü üzere erişim ve erişilebilirliğin ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisi ve gelir dağılımının ekonomik büyüme üzerindeki negatif yönlü etkisini yine IFI gibi azaltan bir etkisi vardır. Kullanım boyutunda ise sonuç istatistiksel olarak anlamsızdır.

Tablo 4.4 Finansal Tabana Yayılma İndeksini Oluşturan Boyutların Etkileri

	(1)	(2)	(3)
ln_Access	1.084*** (0.264)		
ln_Access×ln_GINI	-0.274*** (0.071)		
ln_Availability		0.557** (0.237)	
ln_Availability×ln_GINI		-0.144** (0.067)	
ln_Usage			0.339 (0.344)
ln_Usage×ln_GINI			-0.099 (0.094)
ln_GINI	-0.228** (0.105)	-0.283** (0.113)	-0.326*** (0.125)
ln_Unemp	-0.045*** (0.009)	-0.039*** (0.009)	-0.031*** (0.010)
Inflation	-0.000 (0.001)	-0.001 (0.001)	-0.000 (0.001)
ln_SchEnroll	0.064* (0.035)	0.096*** (0.036)	0.087** (0.036)
ln_CapFor	0.211*** (0.015)	0.212*** (0.016)	0.220*** (0.017)
ln_TrOpen	-0.041* (0.022)	-0.051** (0.022)	-0.055** (0.022)
Sabit terim	4.771*** (0.572)	4.788*** (0.583)	4.771*** (0.595)
Ort. etki (ln_Access)	0.093*** (0.015)		
Ort. etki (ln_Availability)		0.036*** (0.017)	
Ort. etki (ln_Usage)			-0.019 (0.021)
Ort. etki (ln_GINI)	-0.018 (0.104)	-0.145 (0.104)	-0.251*** (0.103)
Gözlem sayısı	475	475	475
Ülke sayısı	69	69	69
R ²	0.784	0.772	0.764
F-istatistiği (model)	83.2***	77.3***	74.2***
F-istatistiği (ülke sabit etkileri)	2071.8***	1953.2***	1891.2***
F-istatistiği (yıl sabit etkileri)	17.3***	19.7***	17.9***

Not: Tüm modeller ülke ve yıl sabit etkilerini içermektedir. Parantez içindekiler standart hatalardır. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Tablo 4.5'te ise ülkelerin yüksek ve düşük gelir gruplarına ayrıldığında finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi düşük gelir grubundaki ülkeler için daha yüksektir. Yüksek gelir grubundaki ülkeler zaten yapılan ayırım gereği yüksek kişi başına GSYİH değerlerine sahiptir ve mevcut diğer koşullar altında potansiyellerine daha yakın ve finansal sistemi gelişmiş ve bireylerin finansal piyasalara dahil olduğu, finansal piyasalardaki

koşulların bireylerin dahil olması için uygun olduğu ülkelerdir bu nedenle finansal tabana yayılma endeksindeki artış düşük gelir grubundaki ülkelere göre kişi başına GSYİH değerini daha düşük oranda etkilemektedir. Düşük gelir grubundaki ülkelerde yüksek gelir grubundaki ülkelere göre kırsal nüfusun daha fazla olması ve erişim imkansızlığından dolayı gönülsüz dışlanmanın daha fazla olması beklenmektedir. Bu durum tasarrufların etkin bir şekilde kullanılamamasına neden olmaktadır. Bu nedenle bireylerin finansal piyasalara dahil olması için uygun finansal ürünlerin ortaya çıkması, bireylerin finansal piyasalar ile ilgili bilgi düzeyinin artırılması ve finansal kurumların hizmet noktalarını artırarak erişimi kolaylaştırması gibi atılacak adımlar ile IFI değerleri yükselmesi ve finansal piyasaların gelişmesi sağlanmalıdır. Bu sayede finansal sisteme dahil olan bireyler tasarruflarını daha düşük maliyetlerle yatırıma dönüştürebileceklerdir bunun da ekonomi üzerinde olumlu etkisi olması beklenecektir. Düşük gelir grubundaki ülkelerde Gini katsayısının kişi başına GSYİH'ye negatif yönlü etkisi bulunmaktadır ancak yüksek gelir grubundaki ülkelerde sonuç istatistiksel olarak anlamsızdır. Düşük gelir grubundaki ülkelerde gelir dağılımı finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini azaltan bir etkiye sahiptir, yüksek gelir grubundaki ülkeler için ise sonuç istatistiksel olarak anlamsızdır.

Tablo 4.5'in 3 ve 4 numaralı sütunlarından görüldüğü gibi ülkelerin IFI düzeylerine göre farklı gruplara ayrıldığı regresyonlara bakıldığında ise finansal tabana yayılma ve gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerinin yüksek IFI düzeyine sahip olan ülkeler için geçerli olduğu görülmektedir. Benzer şekilde bu etkinin yüksek Gini düzeyi içeren ülkelerde de geçerli olduğu görülmektedir.

Finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerinde hem doğrudan hem de gelir eşitsizliği üzerinden dolaylı bir etkisi bulunmaktadır. Bu ilişkinin nedenini Levine (2021) ve Sethi ve Acharya (2017) çalışmalarında genel olarak finansal piyasaların hem kredi imkanına kavuşan yeni şirketlerin oluşarak rekabeti artırması hem de bu şirketlerin işgücüne olan talebi artırarak ücret artışını sağlaması şeklinde açıklamışlardır. Finansal piyasaların kapsayıcılığını gösteren finansal tabana yayılma endeksinin de bireylerin hem fon sağlayıcısı hem de bu fonu kullanan kişiler olarak finansal sisteme dahil olmasının benzer bir etkiyi yaratması olasıdır. Özellikle yoksul bireylerin ekonomik büyümeye katkı sağlayacak yatırım fırsatlarını değerlendirebilmeleri adına finansal piyasaların gelişmişlik düzeyi ve bu bireylerin finansal piyasalara dahil olabilmesi ekonomi için önemli bir yer tutmaktadır.

Tablo 4.5 Ülke Gruplarına Göre Tahmin Sonuçları

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	Yüksek gelir	Düşük gelir	Yüksek IFI	Düşük IFI	Yüksek GINI	Düşük GINI
ln_IFI	1.109** (0.455)	2.908*** (0.704)	2.145*** (0.553)	-0.758 (0.550)	1.579** (0.652)	-0.587 (1.183)
ln_GINI	-0.127 (0.121)	-0.947*** (0.268)	-0.330*** (0.124)	0.064 (0.252)	-0.776*** (0.210)	-0.030 (0.159)
ln_IFI×ln_GINI	-0.298** (0.122)	-0.738*** (0.187)	-0.533*** (0.150)	0.210 (0.147)	-0.418** (0.171)	0.234 (0.337)
ln_Unemp	-0.048*** (0.011)	-0.014 (0.017)	-0.053*** (0.012)	-0.032*** (0.012)	-0.008 (0.017)	-0.074*** (0.013)
Inflation	0.003** (0.002)	-0.002** (0.001)	0.000 (0.002)	0.001 (0.001)	0.000 (0.001)	-0.003 (0.002)
ln_SchEnroll	0.082* (0.042)	0.131** (0.052)	-0.006 (0.041)	0.241*** (0.058)	0.175*** (0.063)	0.048 (0.044)
ln_CapFor	0.240*** (0.017)	0.111*** (0.028)	0.194*** (0.018)	0.244*** (0.026)	0.221*** (0.024)	0.204*** (0.021)
ln_TrOpen	-0.082** (0.032)	-0.004 (0.031)	-0.074** (0.031)	-0.048* (0.028)	-0.047* (0.027)	-0.054 (0.039)
Sabit terim	4.326*** (0.671)	8.330*** (1.185)	6.377*** (0.687)	1.657 (1.108)	5.377*** (1.029)	5.042*** (0.823)
Ort. etki (ln_IFI)	0.051 (0.035)	0.163*** (0.031)	0.249*** (0.032)	0.020 (0.028)	-0.011 (0.027)	0.223*** (0.040)
Ort. etki (ln_GINI)	0.017 (0.115)	-0.092 (0.202)	-0.156 (0.111)	-0.209 (0.209)	-0.344* (0.185)	-0.144 (0.156)
Gözlem sayısı	300	175	276	199	214	261
Ülke sayısı	35	34	34	35	35	34
R ²	0.812	0.844	0.841	0.773	0.817	0.791
F-istatistiği (model)	63.1***	39.5***	69.8***	29.5***	42.4***	46.7***
F-istatistiği (ülke sabit etkileri)	1308.8***	607.6***	2322.6***	2109.7***	1705.8***	1682.5***
F-istatistiği (yıl sabit etkileri)	11.1***	5.5***	20.8***	2.3**	5.2***	9.3***

Not: Tüm modeller ülke ve yıl sabit etkilerini içermektedir. Parantez içindekiler standart hatalardır. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Çalışmada ayrıca temel bulguların ne şekilde değişeceğini gözlemlemek adına gecikmeli veriler ve 2 yıllık ortalamaların da kullanıldığı duyarlılık analizleri yapılmıştır (bkz. Ek-7, Ek-8, Ek-9, Ek-10). Yapılan analizler sonucunda araştırma sonucunda belirtilen etkilere benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Sabit etkiler modeline alternatif bir model olarak rassal etkiler modeli sonuçları da ekte sunulmuştur (bkz. Ek-11). Ancak Hausman testi rassal etkiler modelinin bu çalışma için uygun olduğunu desteklememektedir.

SONUÇ

Bu tezde öncelikle 90 ülke verisi ile 2011 ile 2020 yılları arasını kapsayan dönemde finansal tabana yayılma endeksi hesaplanmış ve hem endeksi oluşturan bileşenler için ayrı ayrı hem de endeks için ülkelerin durumları ele alınmıştır. Finansal tabana yayılmanın gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme ilişkisindeki rolü ele alınırken Gini katsayısı verilerinin bazı ülkeler için bulunmaması nedeniyle 69 ülkenin 2011-2020 dönemi verileri kullanılarak finansal tabana yayılmanın gelir eşitsizliği ile ekonomik büyüme ilişkisindeki rolü ampirik olarak incelenmiştir. Çalışma kapsamındaki ülkeler farklı gruplara ayrılarak bu gruplar üzerindeki etkisi de araştırılmıştır. Finansal tabana yayılma endeksini oluşturan bileşenler için de yapılan araştırma tekrarlanmıştır. Literatürde sıklıkla karşılaşılan finansal tabana yayılmanın ekonomik büyümeye etkisi, gelir dağılımının ekonomik büyümeye etkisi ve finansal tabana yayılmanın gelir dağılımına etkisi gibi çalışmalardan farklı olarak güncel veriler ile hesaplanan finansal tabana yayılma endeksi kullanılarak finansal tabana yayılma, gelir dağılımı ve ekonomik büyüme birbiriyle olan ilişkisi modele etkileşim terimi eklenerek incelenmiştir.

Yapılan benzer çalışmalarda olduğu gibi finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü bir etkisi olduğu ve gelir dağılımındaki bozulmanın bu etkiyi azalttığı gözlemlenmiştir. Gelir dağılımının ise ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu ve finansal tabana yayılmanın bu etkiyi azaltan bir etken olduğu görülmüştür. Söz konusu doğrudan ve dolaylı etkiler tüm ülkelerin dahil olduğu örneklem için geçerli iken ülke gruplarına göre farklılık göstermektedir. Çalışmanın temel bulgusunun düşük gelir, yüksek IFI ve yüksek Gini ülke grupları için baskın olduğu görülmüştür. Finansal tabana yayılmanın ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisi endeksin bileşenleri incelendiğinde erişim boyutunu temsil eden 1.000 kişiye düşen banka hesabı sayısı ve imkan boyutunu temsil eden 100.000 kişiye düşen banka şubesi ve ATM sayısı verilerinin büyümeye katkı sağladığı görülmüştür.

Genellikle finansal sistemin en büyük bileşenlerinden olan bankacılık sektörü üzerinden tanımlanan finansal tabana yayılmanın artırılması konusunda bankaların özellikle toplumun kırsal kesimine ulaşabilmek ve bu bölgelerde tasarruf sağlayan bireylerin bu tasarruflarını etkin bir şekilde yatırıma dönüştürebilmek adına hem de olası tarımsal yatırımları desteklemek adına imkan boyutunun göstergesi olarak kullanılan şube ve ATM sayılarını artırmaları ekonomik büyüme için önemli bir etken olabilecektir. Toplumun

dezavantajlı gruplarına uygun finansal ürünler sunularak toplumun her kesiminden bireylerin ekonomik büyümeye katkı sağlayacak yatırım fikirleri desteklenmelidir. Aynı zamanda dünyadaki yeniliklere daha çabuk uyum sağlayabilen ve takip edebilen gençlerin finansal sistem içerisinde yer edinebilmeleri sağlanarak yenilikçi fikirleri desteklenmelidir.

Yapılan analizde finansal piyasalarda yaşanan teknolojik gelişmelerin görece yeni olması ve bu nedenle kısıtlı veri bulunması sebebiyle dijital finansal tabana yayılmanın göstergesi olan veriler kullanılamamıştır. Günümüzde teknolojik gelişmelerin her alanda değişime öncülük ettiği bir gerçektir ve ilerleyen dönemlerde teknolojinin finansal piyasalarda sebep olduğu değişimi de içeren kapsamlı veriler sayesinde çalışma genişletilebilir. Bankalar kırsal bölgelerde şube veya ATM bulundurmak yerine internet bankacılığı sayesinde bu kişilere ulaşabildiği günümüzde bilinmektedir. Ancak bu durumun düzeyinin hesaplanabileceği kapsamlı verinin bulunmaması nedeniyle bankacılık sektörünün kırsal kesimdeki bireylere ne kadar ulaşabildiği bilinmemektedir. Bunun yanı sıra gelir dağılımının ölçümünde kullanılan farklı yöntemlerle de çalışma yinelenebilir ancak diğer yöntemler ile hesaplanan gelir dağılımı verileri kısıtlı veya güncel değildir. Veri kısıtının sebep olduğu bir başka engel de elde edilen veri setinin dengesiz panel olmasından dolayı dinamik bir modele elverişli olmamasıdır. Hem kurumların hem de politika yapıcıların finansal tabana yayılma ile ilgili atılan adımlar sayesinde bu alanda veri toplama çalışmaları artmıştır. Daha kapsamlı veri setlerinin oluşturulabilmesiyle çalışma genişletilebilir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, H. (2020). *Gelir Dağılımı Teorileri Çerçevesinde Gelir Eşitsizliği Analizi*. İksad Yayınevi, Ankara.
- Alesina, A. ve Rodrik, D. (1994). “Distributive Politics and Economic Growth”. *Quarterly Journal of Economics*, 109(2): 465-490.
- Allen, F. (1990). “The market for information and the origin of financial intermediation”. *Journal of financial intermediation*, 1(1): 3-30.
- Barro, R. J. (2000). “Inequality and Growth in a Panel of Countries”. *Journal of Economic Growth*, 5: 5-32.
- Beck, T., Demirguc-Kunt, A., ve Peria, M. S. (2007). “Reaching Out: Access to and Use of Banking Services Across Countries”. *Journal of Financial Economics*, 85(1): 234-266.
- Camara, N., ve Tuesta, D. (2014). “Measuring Financial Inclusion: A Multidimensional Index”. *BBVA Research Paper*, 14(26).
- Carbo, S., Gardener, E. P. ve Molyneux, P. (2005). *Financial Exclusion*. Palgrave Macmillan, London.
- Chakravarty, S. ve Pal, R. (2010). “Measuring Financial Inclusion: An Axiomatic Approach”. Indira Gandhi Institute of Development Research: 1-36.
- Chiwira, O. (2021). “The Co-Integrating Relationship Between Financial Inclusion and Economic Growth in the Southern African Development Community”. *Eurasian Journal of Economics and Finance*, 9(3): 170-188.
- Clarke, G. R. (1995). “More Evidence on Income Distribution and Growth”. *Journal of Development Economics*, 47: 403-427.
- Conroy, J. (2005). “APEC and Financial Exclusion: Missed Opportunities for Collective Action?” *Asia-Pacific Development Journal*, 12(1): 53-79.
- Cowell, F. A. (2011). *Measuring Inequality*. Oxford University Press, Oxford.
- Demirgüç-Kunt, A., ve Klapper, L. (2013). “Measuring Financial Inclusion: Explaining Variation in Use of Financial Services across and within Countries”. *Brookings Papers on Economic Activity*, 2013(1): 279-340.
- Dünya Bankası. (2014). *Global Financial Development Report*. The World Bank. Washington DC.
- Eğilmez, M. (2009). *Makroekonomi*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Fawaz, F., Rahnema, M. ve Valcarcel, V. J. (2014). "A Refinement of the Relationship Between Economic Growth and Income Inequality". *Applied Economics*, 46(27): 3351-3361.
- Forbes, K. J. (2000). "A Reassessment of the Relationship Between Inequality and Growth". *American Economic Review*, 90(4): 869-887.
- Ford, H. ve Crowther, S. (1922). *My Life and Work*. (Çev. F. Başkaya) Binker North.
- Gálvez-Sánchez, F. J., Lara-Rubio, J., Verdú-Jóver, A. J., ve Meseguer-Sánchez, V. (2021). "Research advances on financial inclusion: A bibliometric analysis". *Sustainability*, 13(6): 3156.
- Greenwood, J. ve B. Smith (1996), "Financial Markets in Development, and the Development of Financial Markets". *Journal of Economic Dynamics and Control*, 21: 145–181.
- GSMA. (2023). *The State of the Industry Report on Mobile Money*. GSMA. London.
- Honohan, P. (2008). "Cross-country Variation in Household Access to Financial Services". *Journal of Banking and Finance*, 32(11): 2493-2500.
- Jensen, M.C. ve Meckling, W.H. (1976). "Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure". *Journal of financial economics*, 3(4): 305-360.
- Khera, P., NG, S., Ogawa, S. ve Sahay, R. (2022). "Measuring Digital Financial Inclusion in Emerging Market and Developing Economies: A New Index". *Asian Economic Policy Review*, 17(2): 213-230.
- Kim, D.-W., Yu, J.-S. ve Hassan, M. K. (2018). "Financial Inclusion and Economic Growth in OIC Countries". *Research in International Business and Finance*, 43: 1-14.
- Kim, J.-H. (2016). "A Study on the Effect of Financial Inclusion on the Relationship Between Income Inequality and Economic Growth". *Emerging Markets Finance and Trade*, 52(2): 498-512.
- Kpodar, K. ve Andrianaivo, M. (2011). "ICT, Financial Inclusion, and Growth: Evidence from African Countries". *IMF Working Paper*.
- Kuznets, S. (1955). "Economic Growth and Income Inequality". *The American Economic Review*, 45(1): 1-28.
- Lee, D. J., ve Son, J. C. (2016). "Economic Growth and Income Inequality: Evidence From Dynamic Panel Investigation". *Global Economic Review*, 45(4): 331-358.
- Levine, M. R. (2021). "*Finance, growth, and inequality*". International Monetary Fund.
- Leyshon, A. ve Thrift, N. (1995). "Geographies of Financial Exclusion: Financial Abandonment in Britain and the United States". *Transactions of the Institute of British Geographers*, 20(3): 312-341.

- Menyelim, C. M., Babajide, A. A., Omankhanlen, A. E. ve Ehikioya, B. I. (2021). “Financial Inclusion, Income Inequality and Sustainable Economic Growth in Sub-Saharan African Countries”. *Sustainability*, 13(4): 1780-1794.
- Mialou, A., Amidzic, G. ve Massara, A. (2017). “Assessing Countries' Financial Inclusion Standing - A New Composite Index”. *Journal of Banking and Financial Economics*, 2(8): 105-126.
- Mishkin, F. S. (2000). *Finansal Piyasalar ve Kurumlar*. (Çev. İ. Şıklar, A. Çakmak, ve S. Yavuz,) Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.
- Mo, P. H. (2000). “Income Inequality and Economic Growth”. *Kyklos*, 53(3): 293-316.
- Mookerjee, R. ve Kalipioni, P. (2010). “Availability of Financial Services and Income Inequality: The Evidence From Many Countries”. *Emerging Markets Review*, 11(4): 404-408.
- Nkwede, F. (2015). “Financial Inclusion and Economic Growth in Africa: Insight from Nigeria”. *Australian Journal of Business Science Design & Literature*, 8(1): 71-82.
- Omar, M. A. ve Inaba, K. (2020). “Does Financial Inclusion Reduce Poverty and Income Inequality in Developing Countries? A Panel Data Analysis”. *Journal of Economic Structures*, 9(37): 1-25.
- Ozili, P. K., Ademiju, A. ve Rachid, S. (2022). “Impact of Financial Inclusion on Economic Growth: Review of Existing Literature and Directions for Future Research”. *International Journal of Social Economics*.
- Park, C.-Y. ve Mercado, R. V. (2018). “Financial Inclusion, Poverty, and Income Inequality in Developing Asia”. *The Singapore Economic Review*, 63(1): 185-206.
- Persson, T., ve Tabellini, G. (1994). “Is Inequality Harmful for Growth?”. *The American Economic Review*, 84(3): 600-621.
- Sarc, Ö. C. (1970). *Dışarda ve Türkiye'de Gelir Dağılımı*. Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, İstanbul.
- Sarma, M. (2008). “Index of Financial Inclusion. Indian Council for Research on International Economic Relations”. ICRIER.
- Sarma, M. (2015). “Measuring Financial Inclusion”. *Economic Bulletin*, 35(1): 604-611.
- Sarma, M. ve Pais, J. (2011). “Financial Inclusion and Development: A Cross Country Analysis”. *Journal of Intenational Development*, 23(5): 613-628.
- Segning, B. A., Djiogap, C. F., Piabuo, S. M. ve Noupie, E. N. (2023). “Financial Inclusion and Income Inequality in Sub-Saharan Africa: Taking Socio-Cultural Particularities into Account”. *Journal of the Knowledge Economy*.

- Sethi, D. ve Acharya, D. (2017). “Financial Inclusion and Economic Growth Linkage: Some Cross Country Evidence”. *Journal of Financial Economic Policy*, 10(3): 369-385.
- Shin, I. (2012). “Income Inequality and Economic Growth”. *Economic Modelling*, 29: 2049-2057.
- Sinclair, S. (2001). *Financial Exclusion: An Introductory Survey*. Centre for Research into Socially Inclusive Services, Edinburgh.
- Solt, F. (2020). “Measuring Income Inequality Across Countries and Over Time: The Standardized World Income Inequality Database”. *Social Science Quarterly*, SWIID Version 9.4 November 2022.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2019). *Finansal İstikrar Raporu*. TCMB, Ankara.
- Van, L. T.-H., Vo, A. T., Nguyen, N. T. ve Vo, D. H. (2021). “Financial Inclusion and Economic Growth: An International Evidence”. *Emerging Markets Finance and Trade*, 1: 239-263.
- Younas, Z. I., Qureshi, A. ve Al-Faryan, M. A. (2022). “Financial Inclusion, the Shadow Economy and Economic Growth in Developing Countries”. *Structural Change and Economic Dynamics*, 62: 613-621.

İnternet Kaynakları

- AFI, “Maya Declaration”, <https://www.afi-global.org/global-voice/maya-declaration/> (erişim tarihi: 09.05.2023)
- Dünya Bankası (2022), “Financial Inclusion: Overview”, <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/overview> (erişim tarihi: 18.05.2023)
- Dünya Bankası (2023), “World Development Indicators”, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (erişim tarihi: 10.05.2023)
- IMF, “FAS”, <https://data.imf.org/?sk=E5DCAB7E-A5CA-4892-A6EA-598B5463A34C> (erişim tarihi: 20.04.2023)
- Dünya Bankası (2021), “Global Findex”, <https://www.worldbank.org/en/publication/globalfindex/Data> (erişim tarihi: 16.04.2023)
- G20, “GPFI”, <https://www.gpfi.org/about-gpfi> (erişim tarihi: 22.05.2023)

Juran Institute, “The Non-Pareto Principle”. Juran, J. <https://www.juran.com/wp-content/uploads/2021/03/The-Non-Pareto-Principle-1974.pdf> (erişim tarihi, 31.05.2023)

Ek- 1 Regresyona Dahil Edilen Ülkeler

Avusturya	Endonezya	Hırvatistan	Kolombiya	Mısır	Suudi Arabistan
Bahamalar	Ermenistan	Hindistan	Komor Adaları	Moldova	Şili
Bangladeş	Estonya	Hollanda	Kore	Moritanya	Tayland
Belçika	Esvatini	Honduras	Kosta Rika	Mozambik	Türkiye
Birleşik Arap Em.	Fas	İrlanda	K. Makedonya	Pakistan	Uganda
Bolivya	Filipinler	İspanya	Lesotho	Panama	Ukrayna
Bulgaristan	Finlandiya	İsveç	Letonya	Paraguay	Ürdün
Butan	Gana	İsviçre	Macaristan	Peru	Yunanistan
Cezayir	Gine	İtalya	Madagaskar	Polonya	Zimbabve
Cibuti	Guatemala	Japonya	Malezya	Portekiz	
Ekvador	G. Afrika	Kamerun	Mauritius	Ruanda	
El Salvador	Gürcistan	Karadağ	Meksika	Solomon Ad.	

Ek- 2 Ülke Grupları

Yüksek gelir	Düşük gelir	Yüksek IFI	Düşük IFI	Yüksek GINI	Düşük GINI
Avusturya	Bangladeş	Bahamalar	Avusturya	Bahamalar	Avusturya
Bahamalar	Bolivya	Belçika	Bangladeş	Bolivya	Bangladeş
Belçika	Butan	Birleşik Arap E.	Bolivya	Butan	Belçika
Birleşik Arap E.	Cezayir	Bulgaristan	Cezayir	Cibuti	Birleşik Arap E.
Bulgaristan	Cibuti	Butan	Cibuti	Ekvador	Bulgaristan
Ekvador	El Salvador	Ermenistan	Ekvador	Endonezya	Cezayir
Estonya	Endonezya	Estonya	El Salvador	Esvatini	El Salvador
Finlandiya	Ermenistan	Finlandiya	Endonezya	Fas	Ermenistan
G. Afrika	Esvatini	Guatemala	Esvatini	Filipinler	Estonya
Hırvatistan	Fas	G.Afrika	Fas	Gana	Finlandiya
Hollanda	Filipinler	Gürcistan	Filipinler	Guatemala	Gine
İrlanda	Gana	Hindistan	Gana	G. Afrika	Hırvatistan
İspanya	Gine	Hollanda	Gine	Gürcistan	Hollanda
İsveç	Guatemala	İrlanda	Hırvatistan	Hindistan	İrlanda
İsviçre	Gürcistan	İspanya	Honduras	Honduras	İspanya
İtalya	Hindistan	İsveç	İtalya	Kamerun	İsveç
Japonya	Honduras	İsviçre	Kamerun	Kolombiya	İsviçre
Karadağ	Kamerun	Japonya	Kolombiya	Komor Ad.	İtalya
Kolombiya	Komor Ad.	Karadağ	Komor Ad.	Kosta Rika	Japonya
Kore	K. Makedonya	Kore	Lesotho	Lesotho	Karadağ
Kosta Rika	Lesotho	Kosta Rika	Macaristan	Madagaskar	Kore
Letonya	Madagaskar	K. Makedonya	Madagaskar	Malezya	K. Makedonya
Macaristan	Mısır	Letonya	Meksika	Meksika	Letonya
Malezya	Moldova	Malezya	Mısır	Mısır	Macaristan
Mauritius	Moritanya	Mauritius	Moritanya	Mozambik	Mauritius
Meksika	Mozambik	Moldova	Mozambik	Panama	Moldova
Pakistan	Panama	Panama	Pakistan	Paraguay	Moritanya
Paraguay	Ruanda	Polonya	Paraguay	Peru	Pakistan
Peru	Solomon Ad.	Portekiz	Peru	Ruanda	Polonya
Polonya	Tayland	Şili	Ruanda	Solomon Ad.	Portekiz
Portekiz	Uganda	Tayland	Solomon Ad.	S.Arabistan	Tayland
S. Arabistan	Ukrayna	Türkiye	S. Arabistan	Şili	Ukrayna
Şili	Ürdün	Ukrayna	Uganda	Türkiye	Ürdün
Türkiye	Zimbabve	Yunanistan	Ürdün	Uganda	Yunanistan
Yunanistan			Zimbabve	Zimbabve	

Ek- 3 Finansal Tabana Yayılma Endeksi

ÜLKE ADI	2011		2012		2013		2014		2015	
	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama
Arjantin	0.336	54	0.377	51	0.401	51	0.420	51	0.464	44
Avusturya	0.484	34	0.471	37	0.475	37	0.464	44	0.453	49
Bahamalar	0.707	21	0.677	25	0.647	26	0.617	28	0.590	29
Bangladeş	0.254	65	0.265	63	0.273	65	0.284	65	0.298	64
Belçika	0.956	5	0.962	4	0.967	3	0.963	3	0.964	3
Birleşik Arap Emirlikleri	0.453	36	0.451	38	0.435	47	0.501	37	0.534	37
Bolivya	0.144	79	0.157	76	0.174	74	0.195	73	0.224	74
Bosna Hersek	0.417	44	0.412	45	0.447	41	0.448	46	0.450	50
Brunei	0.657	26	0.743	17	0.777	13	0.720	22	0.750	17
Bulgaristan	0.780	13	0.785	12	0.777	13	0.759	16	0.727	19
Butan	0.446	37	0.300	61	0.453	38	0.560	33	0.587	30
Cezayir	0.214	70	0.224	69	0.234	69	0.250	68	0.254	69
Cibuti	0.170	73	0.171	74	0.142	80	0.152	82	0.160	82
Ekvador	0.260	63	0.254	65	0.261	66	0.291	63	0.300	63
Ekvator Ginesi	0.068	88	0.074	88	0.080	88	0.086	88	0.100	86
El Salvador	0.312	60	0.301	60	0.298	61	0.337	62	0.359	60
Endonezya	0.276	61	0.313	59	0.362	57	0.376	56	0.385	57
Ermenistan	0.330	57	0.379	50	0.430	49	0.499	38	0.533	38
Estonya	0.819	10	0.780	14	0.777	13	0.773	13	0.745	18
Esvatini	0.217	69	0.242	66	0.238	68	0.253	67	0.284	66
Fas	0.421	43	0.436	41	0.445	42	0.463	45	0.475	43
Fiji	0.412	45	0.406	46	0.436	46	0.486	40	0.530	39
Filipinler	0.221	67	0.210	71	0.228	71	0.235	71	0.246	71
Finlandiya	0.742	16	0.751	16	0.736	19	0.712	23	0.710	20
Gambiya	0.160	75	0.161	75	0.162	75	0.163	78	0.165	81
Gana	0.167	74	0.182	73	0.178	73	0.183	74	0.237	73
Gazze ve Batı Şeria	0.406	46	0.416	44	0.410	50	0.409	53	0.429	52
Gine	0.035	90	0.037	90	0.048	90	0.059	89	0.061	89
Guatemala	0.527	32	0.540	31	0.566	30	0.610	29	0.619	27
Guyana	0.335	55	0.344	55	0.351	59	0.347	60	0.337	62

Ek- 3 Finansal Tabana Yayılma Endeksi (Devamı)

ÜLKE ADI	2011		2012		2013		2014		2015	
	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama
Güney Afrika	0.395	49	0.477	36	0.536	35	0.560	33	0.547	36
Gürcistan	0.427	40	0.513	32	0.539	34	0.620	27	0.634	26
Hırvatistan	0.543	29	0.509	33	0.508	36	0.467	42	0.457	47
Hindistan	0.377	50	0.404	47	0.444	44	0.497	39	0.553	34
Hollanda	0.695	23	0.670	26	0.676	25	0.663	25	0.635	25
Honduras	0.343	52	0.360	52	0.374	54	0.388	55	0.393	56
İrlanda	0.809	11	0.781	13	0.749	17	0.842	7	0.813	8
İspanya	0.896	6	0.873	6	0.857	6	0.839	8	0.813	8
İsveç	0.796	12	0.801	10	0.800	10	0.799	12	0.792	11
İsviçre	1.000	1	1.000	1	1.000	1	0.999	1	1.000	1
İtalya	0.440	39	0.445	39	0.442	45	0.442	47	0.448	51
Jamaika	0.333	56	0.347	54	0.351	59	0.359	59	0.366	59
Japonya	0.975	4	0.975	3	0.975	2	0.975	2	0.977	2
Kamboçya	0.209	71	0.224	69	0.233	70	0.249	69	0.271	67
Kamerun	0.239	66	0.239	67	0.240	67	0.239	70	0.247	70
Karadağ	0.713	19	0.740	18	0.695	24	0.709	24	0.649	23
Kenya	0.219	68	0.231	68	0.291	62	0.360	58	0.414	54
Kolombiya	0.403	47	0.429	43	0.450	40	0.478	41	0.508	41
Komor Adaları	0.114	83	0.117	85	0.122	84	0.124	85	0.129	84
Kore	0.845	8	0.846	7	0.843	7	0.843	6	0.843	6
Kosta Rika	0.426	41	0.430	42	0.445	42	0.466	43	0.481	42
Kuzey Makedonya	0.698	22	0.720	22	0.730	21	0.750	17	0.763	15
Lesotho	0.154	76	0.144	79	0.158	76	0.155	81	0.169	79
Letonya	0.866	7	0.817	9	0.800	10	0.721	20	0.682	22
Lübnan	0.586	27	0.589	27	0.555	31	0.532	36	0.524	40
Macaristan	0.444	38	0.443	40	0.434	48	0.425	49	0.414	54
Madagaskar	0.046	89	0.048	89	0.049	89	0.053	90	0.060	90
Maldivler	0.487	33	0.399	48	0.453	38	0.432	48	0.459	46
Malezya	0.774	14	0.792	11	0.819	9	0.816	10	0.789	12
Mauritius	0.825	9	0.824	8	0.833	8	0.837	9	0.829	7
Meksika	0.340	53	0.354	53	0.357	58	0.346	61	0.359	60
Mısır	0.205	72	0.199	72	0.214	72	0.230	72	0.245	72

Ek- 3 Finansal Tabana Yayılma Endeksi (Devamı)

ÜLKE ADI	2011		2012		2013		2014		2015	
	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama
Mikronezya	0.260	63	0.264	64	0.274	64	0.281	66	0.255	68
Moğolistan	0.466	35	0.495	34	0.546	33	0.569	31	0.577	31
Moldova	0.693	24	0.715	24	0.752	16	0.721	20	0.552	35
Moritanya	0.275	62	0.278	62	0.285	63	0.286	64	0.288	65
Mozambik	0.109	84	0.120	84	0.140	81	0.158	80	0.169	79
Namibya	0.355	51	0.336	56	0.363	56	0.421	50	0.463	45
Nikaragua	0.149	77	0.146	78	0.157	78	0.164	76	0.176	77
Pakistan	0.146	78	0.153	77	0.158	76	0.164	76	0.171	78
Panama	0.531	31	0.564	29	0.600	27	0.624	26	0.636	24
Paraguay	0.131	80	0.142	80	0.152	79	0.163	78	0.185	75
Peru	0.327	59	0.335	57	0.367	55	0.411	52	0.457	47
Polonya	0.735	17	0.732	20	0.731	20	0.746	18	0.768	14
Portekiz	0.999	2	0.918	5	0.938	5	0.947	4	0.944	4
Ruanda	0.121	82	0.135	81	0.130	83	0.117	86	0.111	85
Samoa	0.423	42	0.478	35	0.581	28	0.563	32	0.566	32
Sejšeller	0.668	25	0.737	19	0.726	23	0.762	15	0.759	16
Solomon Adaları	0.122	81	0.126	83	0.115	86	0.169	75	0.180	76
Suudi Arabistan	0.328	58	0.327	58	0.376	53	0.389	54	0.422	53
Şili	0.709	20	0.731	21	0.748	18	0.765	14	0.775	13
Tayland	0.536	30	0.566	28	0.581	28	0.591	30	0.598	28
Trinidad ve Tobago	0.543	28	0.550	30	0.552	32	0.554	35	0.557	33
Türkiye	0.773	15	0.777	15	0.797	12	0.801	11	0.804	10
Uganda	0.077	87	0.085	87	0.084	87	0.088	87	0.096	87
Ukrayna	0.720	18	0.720	22	0.728	22	0.728	19	0.709	21
Ürdün	0.401	48	0.395	49	0.383	52	0.376	56	0.379	58
Yunanistan	0.988	3	0.986	2	0.950	4	0.922	5	0.904	5
Zambiya	0.084	86	0.097	86	0.116	85	0.125	84	0.135	83
Zimbabve	0.094	85	0.129	82	0.138	82	0.128	83	0.084	88

Ek- 3 Finansal Tabana Yayılma Endeksi (Devamı)

ÜLKE ADI	2016		2017		2018		2019		2020	
	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama
Arjantin	0.515	42	0.562	39	0.595	34	0.607	36	0.675	27
Avusturya	0.441	52	0.409	57	0.422	57	0.415	58	0.393	60
Bahamalar	0.593	33	0.570	36	0.575	36	0.576	39	0.604	40
Bangladeş	0.295	64	0.309	65	0.325	66	0.344	64	0.364	64
Belçika	0.965	3	0.958	3	0.947	3	0.931	2	0.914	2
Birleşik Arap Emirlikleri	0.546	39	0.564	38	0.560	38	0.552	43	0.573	42
Bolivya	0.243	72	0.279	69	0.291	69	0.304	69	0.361	65
Bosna Hersek	0.439	53	0.445	54	0.450	53	0.457	54	0.422	57
Brunei	0.762	17	0.734	18	0.739	18	0.773	15	0.847	6
Bulgaristan	0.710	20	0.696	21	0.688	21	0.683	22	0.682	25
Butan	0.638	27	0.578	35	0.559	39	0.642	29	0.674	28
Cezayir	0.248	70	0.247	73	0.247	74	0.263	73	0.266	73
Cibuti	0.156	82	0.177	81	0.186	80	0.196	77	0.198	78
Ekvador	0.308	63	0.323	62	0.327	64	0.426	57	0.450	56
Ekvator Ginesi	0.115	86	0.132	86	0.139	86	0.140	85	0.137	85
El Salvador	0.366	61	0.388	58	0.394	58	0.373	62	0.368	63
Endonezya	0.416	56	0.545	41	0.548	40	0.556	42	0.619	37
Ermenistan	0.574	38	0.584	33	0.633	29	0.698	20	0.736	19
Estonya	0.736	19	0.726	19	0.741	17	0.732	18	0.763	17
Esvatini	0.241	73	0.240	75	0.258	72	0.102	88	0.106	88
Fas	0.486	45	0.498	46	0.502	47	0.512	48	0.532	47
Fiji	0.578	36	0.622	30	0.612	33	0.609	35	0.629	36
Filipinler	0.258	68	0.265	70	0.277	70	0.303	70	0.325	68
Finlandiya	0.667	23	0.705	20	0.655	26	0.675	23	0.685	23
Gambiya	0.168	81	0.148	83	0.166	82	0.184	81	0.195	80
Gana	0.227	74	0.263	71	0.277	70	0.290	71	0.284	71
Gazze ve Batı Şeria	0.444	51	0.458	51	0.478	50	0.490	49	0.511	50
Gine	0.059	90	0.061	90	0.061	90	0.064	90	0.067	90
Guatemala	0.604	29	0.570	36	0.502	47	0.488	50	0.531	48
Guyana	0.328	62	0.319	64	0.313	67	0.319	67	0.314	69

Ek- 3 Finansal Tabana Yayılma Endeksi (Devamı)

ÜLKE ADI	2016		2017		2018		2019		2020	
	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama
Güney Afrika	0.576	37	0.581	34	0.514	45	0.544	44	0.571	43
Gürcistan	0.700	22	0.754	17	0.790	10	0.799	9	0.821	10
Hırvatistan	0.431	54	0.382	59	0.382	59	0.374	61	0.374	62
Hindistan	0.600	30	0.638	27	0.649	27	0.662	27	0.685	23
Hollanda	0.626	28	0.624	29	0.630	30	0.616	33	0.611	38
Honduras	0.409	57	0.421	56	0.433	55	0.442	55	0.461	55
İrlanda	0.807	7	0.758	16	0.735	19	0.721	19	0.723	20
İspanya	0.793	9	0.794	9	0.764	16	0.757	17	0.794	14
İsveç	0.785	12	0.778	12	0.774	12	0.781	13	0.779	15
İsviçre	1.000	1	0.993	1	0.954	2	0.909	3	0.827	8
İtalya	0.450	50	0.452	53	0.448	54	0.458	53	0.480	53
Jamaika	0.374	60	0.475	49	0.489	49	0.516	47	0.554	45
Japonya	0.976	2	0.975	2	0.975	1	0.975	1	0.975	1
Kamboçya	0.288	67	0.305	66	0.333	63	0.359	63	0.396	59
Kamerun	0.248	70	0.248	72	0.257	73	0.256	74	0.255	74
Karadağ	0.740	18	0.639	26	0.693	20	0.636	31	0.652	31
Kenya	0.454	49	0.493	47	0.542	41	0.570	40	0.610	39
Kolombiya	0.513	44	0.538	42	0.561	37	0.590	38	0.644	34
Komor Adaları	0.132	83	0.127	87	0.124	87	0.123	86	0.117	86
Kore	0.842	6	0.838	6	0.841	5	0.846	6	0.854	5
Kosta Rika	0.519	41	0.548	40	0.587	35	0.638	30	0.650	32
Kuzey Makedonya	0.766	16	0.768	15	0.774	12	0.777	14	0.767	16
Lesotho	0.170	80	0.183	79	0.192	77	0.187	79	0.197	79
Letonya	0.660	25	0.688	23	0.675	24	0.664	26	0.631	35
Lübnan	0.515	42	0.516	44	0.513	46	0.533	45	0.501	51
Macaristan	0.420	55	0.424	55	0.428	56	0.485	51	0.497	52
Madagaskar	0.062	89	0.067	89	0.070	89	0.074	89	0.081	89
Maldivler	0.471	47	0.454	52	0.456	52	0.428	56	0.478	54
Malezya	0.779	14	0.775	14	0.770	15	0.767	16	0.754	18
Mauritius	0.786	11	0.793	11	0.774	12	0.796	10	0.799	13
Meksika	0.380	59	0.360	61	0.374	61	0.383	59	0.397	58
Mısır	0.291	66	0.323	62	0.327	64	0.335	66	0.353	67

Ek- 3 Finansal Tabana Yayılma Endeksi (Devamı)

ÜLKE ADI	2016		2017		2018		2019		2020	
	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama	IFI	Sıralama
Mikronezya	0.256	69	0.242	74	0.238	76	0.241	75	0.243	75
Moğolistan	0.587	34	0.602	32	0.630	30	0.614	34	0.645	33
Moldova	0.596	32	0.632	28	0.657	25	0.665	25	0.696	21
Moritanya	0.293	65	0.295	67	0.302	68	0.305	68	0.304	70
Mozambik	0.176	78	0.160	82	0.161	83	0.156	84	0.172	84
Namibya	0.587	34	0.511	45	0.542	41	0.603	37	0.541	46
Nikaragua	0.197	75	0.209	76	0.185	81	0.186	80	0.184	83
Pakistan	0.173	79	0.180	80	0.189	78	0.194	78	0.200	77
Panama	0.646	26	0.645	25	0.645	28	0.646	28	0.667	29
Paraguay	0.185	77	0.288	68	0.335	62	0.342	65	0.358	66
Peru	0.484	46	0.492	48	0.516	44	0.566	41	0.682	25
Polonya	0.789	10	0.798	8	0.829	7	0.828	8	0.822	9
Portekiz	0.888	5	0.853	5	0.840	6	0.841	7	0.843	7
Ruanda	0.119	85	0.118	88	0.159	84	0.169	83	0.194	82
Samoa	0.665	24	0.674	24	0.685	22	0.674	24	0.589	41
Sejšeller	0.775	15	0.794	9	0.823	8	0.880	4	0.899	3
Solomon Adaları	0.190	76	0.197	77	0.244	75	0.274	72	0.270	72
Suudi Arabistan	0.455	48	0.459	50	0.457	51	0.483	52	0.515	49
Şili	0.780	13	0.778	13	0.782	11	0.790	12	0.809	11
Tayland	0.600	30	0.611	31	0.629	32	0.632	32	0.665	30
Trinidad ve Tobago	0.539	40	0.518	43	0.519	43	0.533	45	0.559	44
Türkiye	0.807	7	0.803	7	0.797	9	0.792	11	0.803	12
Uganda	0.103	87	0.133	85	0.154	85	0.178	82	0.195	80
Ukrayna	0.702	21	0.695	22	0.684	23	0.684	21	0.686	22
Ürdün	0.383	58	0.381	60	0.382	59	0.382	60	0.386	61
Yunanistan	0.893	4	0.879	4	0.865	4	0.851	5	0.859	4
Zambiya	0.132	83	0.134	84	0.124	87	0.106	87	0.112	87
Zimbabve	0.101	88	0.192	78	0.189	78	0.225	76	0.212	76

Ek- 4 Erişim Boyutu

ÜLKE ADI	2011		2012		2013		2014		2015	
	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama
Arjantin	0.382	47	0.436	40	0.468	39	0.499	42	0.562	36
Avusturya	0.525	30	0.504	33	0.513	35	0.501	41	0.491	45
Bahamalar	0.663	26	0.629	27	0.578	30	0.546	34	0.532	40
Bangladeş	0.214	65	0.227	64	0.243	64	0.254	63	0.275	63
Belçika	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Birleşik Arap Emirlikleri	0.372	48	0.368	51	0.328	56	0.420	48	0.458	47
Bolivya	0.116	73	0.131	73	0.152	71	0.174	71	0.200	69
Bosna Hersek	0.396	43	0.404	46	0.430	46	0.433	47	0.434	49
Brunei	0.740	22	0.882	15	0.920	14	0.784	21	0.791	20
Bulgaristan	0.808	19	0.810	20	0.784	22	0.761	23	0.727	22
Butan	0.389	45	0.161	69	0.406	50	0.562	33	0.618	28
Cezayir	0.203	68	0.215	65	0.220	65	0.226	65	0.221	66
Cibuti	0.033	87	0.036	87	0.053	85	0.060	84	0.070	84
Ekvador	0.261	59	0.246	61	0.262	61	0.304	61	0.320	61
Ekvator Ginesi	0.063	80	0.065	82	0.069	83	0.076	83	0.081	82
El Salvador	0.278	58	0.265	58	0.254	62	0.314	60	0.346	60
Endonezya	0.245	60	0.273	57	0.337	55	0.353	57	0.365	56
Ermenistan	0.298	55	0.356	52	0.423	47	0.511	39	0.561	37
Estonya	1.000	1	0.934	11	0.960	12	0.974	11	0.916	13
Esvatini	0.224	64	0.264	59	0.267	60	0.273	62	0.314	62
Fas	0.284	56	0.300	55	0.316	58	0.340	58	0.362	57
Fiji	0.426	38	0.420	43	0.451	41	0.514	38	0.570	34
Filipinler	0.211	66	0.191	67	0.204	68	0.207	67	0.218	67
Finlandiya	0.957	12	0.989	9	0.966	11	0.953	13	0.953	11
Gambiya	0.135	72	0.142	71	0.139	73	0.140	74	0.152	74
Gana	0.169	69	0.185	68	0.191	69	0.194	69	0.263	64
Gazze ve Batı şeria	0.443	36	0.457	38	0.448	42	0.437	45	0.451	48
Gine	0.024	89	0.028	89	0.029	89	0.035	88	0.035	90
Guatemala	0.516	31	0.526	30	0.561	31	0.627	29	0.638	24
Guyana	0.398	42	0.406	45	0.412	48	0.403	53	0.387	54

Ek- 4 Erişim Boyutu (Devamı)

ÜLKE ADI	2011		2012		2013		2014		2015	
	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama
Güney Afrika	0.391	44	0.515	32	0.604	28	0.633	28	0.612	30
Gürcistan	0.421	39	0.520	31	0.521	33	0.641	27	0.652	23
Hırvatistan	0.483	34	0.436	40	0.435	45	0.371	55	0.358	58
Hindistan	0.366	51	0.401	47	0.455	40	0.524	37	0.604	31
Hollanda	0.668	25	0.638	26	0.663	25	0.656	25	0.619	27
Honduras	0.283	57	0.294	56	0.306	59	0.327	59	0.348	59
İrlanda	0.809	17	0.790	22	0.759	23	0.961	12	1.000	1
İspanya	0.859	16	0.826	17	0.804	19	0.782	22	0.758	21
İsveç	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
İsviçre	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
İtalya	0.245	60	0.250	60	0.252	63	0.254	63	0.261	65
Jamaika	0.385	46	0.401	47	0.406	50	0.420	48	0.428	51
Japonya	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Kamboçya	0.051	84	0.059	83	0.068	84	0.085	80	0.098	79
Kamerun	0.029	88	0.031	88	0.033	88	0.028	90	0.039	87
Karadağ	0.727	23	0.764	24	0.691	24	0.713	24	0.615	29
Kenya	0.229	63	0.246	61	0.327	57	0.413	51	0.494	44
Kolombiya	0.495	33	0.528	29	0.552	32	0.591	31	0.630	26
Komor Adaları	0.035	86	0.039	86	0.043	87	0.048	86	0.051	86
Kore	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Kosta Rika	0.499	32	0.500	34	0.512	36	0.534	36	0.564	35
Kuzey Makedonya	0.784	20	0.812	19	0.827	18	0.853	17	0.873	16
Lesotho	0.149	70	0.126	74	0.140	72	0.143	73	0.163	72
Letonya	1.000	1	1.000	1	1.000	1	0.857	16	0.807	19
Lübnan	0.481	35	0.491	35	0.442	44	0.409	52	0.398	53
Macaristan	0.438	37	0.450	39	0.448	42	0.437	45	0.432	50
Madagaskar	0.021	90	0.024	90	0.027	90	0.031	89	0.037	89
Maldivler	0.552	28	0.432	42	0.520	34	0.490	43	0.532	40
Malezya	0.875	15	0.913	13	0.980	10	0.976	10	0.915	14
Mauritius	0.883	14	0.877	16	0.890	16	0.895	15	0.887	15
Meksika	0.362	52	0.378	49	0.381	52	0.363	56	0.382	55
Mısır	0.142	71	0.149	70	0.169	70	0.173	72	0.176	71

Ek- 4 Erişim Boyutu (Devamı)

ÜLKE ADI	2011		2012		2013		2014		2015	
	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama
Mikronezya	0.208	67	0.209	66	0.211	67	0.211	66	0.163	72
Moğolistan	0.367	50	0.413	44	0.472	38	0.507	40	0.523	42
Moldova	0.759	21	0.781	23	0.831	17	0.803	20	0.553	39
Moritanya	0.046	85	0.049	85	0.053	85	0.053	85	0.054	85
Mozambik	0.064	79	0.069	80	0.094	79	0.099	78	0.117	77
Namibya	0.325	53	0.302	54	0.338	54	0.420	48	0.480	46
Nikaragua	0.109	76	0.096	77	0.101	77	0.107	77	0.114	78
Pakistan	0.109	76	0.115	76	0.121	75	0.130	75	0.139	75
Panama	0.407	41	0.459	37	0.506	37	0.540	35	0.557	38
Paraguay	0.061	81	0.069	80	0.076	80	0.083	81	0.095	80
Peru	0.370	49	0.374	50	0.411	49	0.466	44	0.511	43
Polonya	0.809	17	0.798	21	0.797	20	0.815	19	0.857	17
Portekiz	0.999	10	0.888	14	0.915	15	0.928	14	0.937	12
Ruanda	0.116	73	0.133	72	0.122	74	0.097	79	0.080	83
Samoa	0.420	40	0.489	36	0.624	27	0.578	32	0.604	31
Seşşeller	0.689	24	0.816	18	0.786	21	0.824	18	0.815	18
Solomon Adaları	0.113	75	0.119	75	0.098	78	0.176	70	0.189	70
Suudi Arabistan	0.323	54	0.317	53	0.379	53	0.382	54	0.402	52
Şili	0.887	13	0.922	12	0.955	13	0.984	9	1.000	1
Tayland	0.545	29	0.571	28	0.582	29	0.592	30	0.600	33
Trinidad ve Tobago	0.650	27	0.653	25	0.655	26	0.644	26	0.636	25
Türkiye	0.986	11	0.987	10	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Uganda	0.071	78	0.081	78	0.076	80	0.082	82	0.092	81
Ukrayna	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Ürdün	0.239	62	0.234	63	0.214	66	0.206	68	0.201	68
Yunanistan	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Zambiya	0.059	82	0.074	79	0.102	76	0.114	76	0.120	76
Zimbabve	0.054	83	0.056	84	0.073	82	0.040	87	0.039	87

Ek- 4 Erişim Boyutu (Devamı)

ÜLKE ADI	2016		2017		2018		2019		2020	
	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama
Arjantin	0.640	29	0.713	25	0.765	22	0.794	23	0.922	14
Avusturya	0.481	46	0.439	52	0.459	51	0.449	53	0.435	53
Bahamalar	0.532	43	0.525	45	0.535	44	0.553	45	0.546	48
Bangladeş	0.293	62	0.310	61	0.336	61	0.364	59	0.390	57
Belçika	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Birleşik Arap Emirlikleri	0.479	47	0.514	46	0.511	47	0.506	47	0.554	46
Bolivya	0.226	66	0.275	63	0.293	64	0.308	65	0.354	61
Bosna Hersek	0.416	52	0.411	53	0.417	53	0.419	54	0.360	59
Brunei	0.781	19	0.752	21	0.766	21	0.817	21	0.939	13
Bulgaristan	0.710	25	0.691	27	0.679	33	0.675	33	0.662	34
Butan	0.691	26	0.591	38	0.539	43	0.639	35	0.659	35
Cezayir	0.215	68	0.206	71	0.201	73	0.224	71	0.204	75
Cibuti	0.065	84	0.096	84	0.099	85	0.098	83	0.085	83
Ekvador	0.328	60	0.354	60	0.354	60	0.494	49	0.524	49
Ekvator Ginesi	0.118	79	0.123	82	0.129	81	0.135	80	0.123	81
El Salvador	0.346	59	0.366	58	0.374	58	0.362	60	0.340	63
Endonezya	0.412	53	0.610	36	0.619	36	0.636	36	0.733	30
Ermenistan	0.617	34	0.623	34	0.694	31	0.791	24	0.827	23
Estonya	0.902	11	0.896	13	0.934	11	0.927	12	0.979	11
Esvatini	0.250	64	0.254	68	0.275	67	0.072	85	0.074	85
Fas	0.374	56	0.395	54	0.400	54	0.417	56	0.429	56
Fiji	0.640	29	0.711	26	0.698	30	0.693	31	0.700	32
Filipinler	0.226	66	0.232	69	0.249	70	0.285	67	0.301	67
Finlandiya	0.901	12	1.000	1	0.897	12	0.940	11	0.953	12
Gambiya	0.163	73	0.131	79	0.152	78	0.175	75	0.182	77
Gana	0.247	65	0.295	62	0.318	63	0.337	62	0.334	64
Gazze ve Batı şeria	0.462	48	0.467	48	0.490	49	0.505	48	0.502	50
Gine	0.033	90	0.038	90	0.039	90	0.039	90	0.042	90
Guatemala	0.619	33	0.567	42	0.495	48	0.486	50	0.548	47
Guyana	0.374	56	0.365	59	0.356	59	0.361	61	0.354	61

Ek- 4 Erişim Boyutu (Devamı)

ÜLKE ADI	2016		2017		2018		2019		2020	
	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama
Güney Afrika	0.660	28	0.668	30	0.567	42	0.616	38	0.654	36
Gürcistan	0.736	22	0.820	19	0.889	14	0.874	16	0.888	16
Hırvatistan	0.325	61	0.257	67	0.263	69	0.256	70	0.238	70
Hindistan	0.679	27	0.740	24	0.762	23	0.774	25	0.799	28
Hollanda	0.615	35	0.615	35	0.641	35	0.635	37	0.632	38
Honduras	0.368	58	0.387	56	0.400	54	0.412	57	0.431	55
İrlanda	1.000	1	0.910	12	0.884	15	0.871	18	0.886	17
İspanya	0.735	23	0.745	22	0.708	28	0.700	30	0.726	31
İsveç	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
İsviçre	1.000	1	0.991	10	0.938	10	0.877	15	0.765	29
İtalya	0.267	63	0.272	64	0.266	68	0.283	68	0.294	68
Jamaika	0.433	51	0.561	43	0.579	39	0.611	39	0.644	37
Japonya	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Kamboçya	0.110	80	0.125	81	0.148	79	0.168	77	0.213	72
Kamerun	0.041	88	0.040	89	0.063	87	0.059	87	0.053	88
Karadağ	0.758	21	0.596	37	0.681	32	0.600	40	0.602	42
Kenya	0.561	40	0.624	33	0.703	29	0.763	27	0.834	22
Kolombiya	0.634	31	0.676	29	0.713	27	0.765	26	0.846	21
Komor Adaları	0.054	87	0.053	87	0.054	88	0.056	88	0.054	87
Kore	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Kosta Rika	0.614	36	0.660	31	0.718	26	0.813	22	0.823	24
Kuzey Makedonya	0.882	15	0.878	15	0.897	12	0.899	13	0.866	19
Lesotho	0.168	72	0.174	74	0.187	74	0.181	74	0.192	76
Letonya	0.774	20	0.837	18	0.836	19	0.856	19	0.803	27
Lübnan	0.386	55	0.388	55	0.383	57	0.418	55	0.374	58
Macaristan	0.442	50	0.448	51	0.454	52	0.485	51	0.489	51
Madagaskar	0.038	89	0.043	88	0.047	89	0.050	89	0.052	89
Maldivler	0.541	42	0.508	47	0.514	46	0.466	52	0.482	52
Malezya	0.898	13	0.891	14	0.882	16	0.873	17	0.859	20
Mauritius	0.823	18	0.851	17	0.847	18	0.889	14	0.895	15
Meksika	0.411	54	0.381	57	0.400	54	0.412	57	0.433	54
Mısır	0.182	71	0.260	66	0.283	66	0.307	66	0.310	66

Ek- 4 Erişim Boyutu (Devamı)

ÜLKE ADI	2016		2017		2018		2019		2020	
	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama	Erişim	Sıralama
Mikronezya	0.149	74	0.140	78	0.135	80	0.140	79	0.145	79
Moğolistan	0.521	45	0.543	44	0.572	41	0.573	43	0.614	40
Moldova	0.627	32	0.686	28	0.725	25	0.755	28	0.804	26
Moritanya	0.060	85	0.064	86	0.066	86	0.070	86	0.068	86
Mozambik	0.136	76	0.121	83	0.123	83	0.114	82	0.115	82
Namibya	0.527	44	0.455	50	0.522	45	0.573	43	0.567	44
Nikaragua	0.127	77	0.143	77	0.129	81	0.129	81	0.143	80
Pakistan	0.144	75	0.152	75	0.159	76	0.165	78	0.175	78
Panama	0.572	39	0.576	39	0.580	38	0.588	41	0.622	39
Paraguay	0.103	82	0.266	65	0.331	62	0.337	62	0.355	60
Peru	0.557	41	0.571	41	0.609	37	0.691	32	0.871	18
Polonya	0.888	14	0.927	11	0.992	8	1.000	1	1.000	1
Portekiz	0.860	16	0.819	20	0.816	20	0.825	20	0.809	25
Ruanda	0.094	83	0.094	85	0.157	77	0.174	76	0.205	74
Samoa	0.734	24	0.741	23	0.735	24	0.719	29	0.582	43
Seşşeller	0.831	17	0.864	16	0.880	17	1.000	1	1.000	1
Solomon Adaları	0.198	70	0.208	70	0.291	65	0.328	64	0.321	65
Suudi Arabistan	0.447	49	0.467	48	0.485	50	0.519	46	0.562	45
Şili	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Tayland	0.609	37	0.632	32	0.661	34	0.669	34	0.698	33
Trinidad ve Tobago	0.596	38	0.572	40	0.574	40	0.588	41	0.611	41
Türkiye	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Uganda	0.104	81	0.148	76	0.179	75	0.212	72	0.236	71
Ukrayna	1.000	1	1.000	1	0.987	9	1.000	1	1.000	1
Ürdün	0.207	69	0.205	72	0.207	71	0.210	73	0.211	73
Yunanistan	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Zambiya	0.125	78	0.131	79	0.117	84	0.092	84	0.085	83
Zimbabve	0.058	86	0.184	73	0.204	72	0.275	69	0.254	69

Ek- 5 İmkan Boyutu

ÜLKE ADI	2011		2012		2013		2014		2015	
	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama
Arjantin	0.310	53	0.349	51	0.394	48	0.406	48	0.416	47
Avusturya	0.700	18	0.711	18	0.705	20	0.696	19	0.682	18
Bahamalar	0.915	7	0.907	7	0.985	4	0.977	4	0.922	7
Bangladeş	0.123	74	0.127	75	0.134	75	0.141	74	0.150	73
Belçika	0.972	5	0.977	5	0.976	5	0.960	6	0.956	5
Birleşik Arap Emirlikleri	0.427	38	0.446	36	0.461	37	0.478	37	0.495	34
Bolivya	0.166	70	0.183	70	0.202	70	0.219	69	0.239	66
Bosna Hersek	0.427	38	0.390	46	0.458	38	0.464	41	0.480	39
Brunei	0.724	16	0.805	11	0.799	11	0.838	10	0.859	11
Bulgaristan	0.903	8	0.897	8	0.913	8	0.911	8	0.880	9
Butan	0.395	45	0.351	50	0.423	46	0.426	46	0.420	46
Cezayir	0.099	79	0.100	80	0.102	83	0.107	82	0.112	83
Cibuti	0.079	85	0.087	84	0.089	86	0.105	84	0.121	79
Ekvador	0.300	54	0.310	55	0.305	58	0.316	57	0.322	56
Ekvator Ginesi	0.071	87	0.083	87	0.078	87	0.086	87	0.103	87
El Salvador	0.300	54	0.301	57	0.324	56	0.323	56	0.332	55
Endonezya	0.277	57	0.404	43	0.446	39	0.484	35	0.501	33
Ermenistan	0.484	34	0.536	28	0.560	28	0.601	26	0.615	26
Estonya	0.674	20	0.635	22	0.587	27	0.552	28	0.515	31
Esvatini	0.224	63	0.245	60	0.250	61	0.285	59	0.299	58
Fas	0.396	44	0.418	41	0.434	43	0.446	44	0.456	42
Fiji	0.329	52	0.327	54	0.363	53	0.400	49	0.412	49
Filipinler	0.186	67	0.200	68	0.220	67	0.231	67	0.242	65
Finlandiya	0.409	42	0.385	48	0.370	51	0.306	58	0.283	59
Gambiya	0.132	73	0.132	74	0.139	74	0.138	75	0.139	76
Gana	0.090	80	0.101	79	0.116	78	0.119	79	0.143	75
Gazze ve Batı Şeria	0.227	62	0.235	62	0.241	62	0.257	61	0.266	61
Gine	0.027	90	0.030	89	0.032	89	0.043	89	0.048	89
Guatemala	0.600	22	0.628	24	0.644	22	0.653	23	0.656	22
Guyana	0.174	69	0.183	70	0.188	71	0.193	71	0.197	71

Ek- 5 İmkan Boyutu (Devamı)

ÜLKE ADI	2011		2012		2013		2014		2015	
	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama
Güney Afrika	0.425	40	0.420	40	0.427	45	0.474	38	0.486	36
Gürcistan	0.569	25	0.690	21	0.779	13	0.787	15	0.780	14
Hırvatistan	0.802	12	0.801	12	0.795	12	0.792	13	0.792	13
Hindistan	0.183	68	0.202	67	0.221	66	0.259	60	0.278	60
Hollanda	0.567	26	0.535	29	0.497	32	0.467	39	0.436	45
Honduras	0.364	48	0.390	46	0.399	47	0.396	50	0.372	51
İrlanda	0.803	11	0.751	14	0.729	18	0.788	14	0.755	16
İspanya	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
İsveç	0.515	30	0.506	32	0.490	35	0.482	36	0.460	41
İsviçre	1.000	1	1.000	1	1.000	1	0.994	3	1.000	1
İtalya	1.000	1	1.000	1	0.968	6	0.968	5	0.987	3
Jamaika	0.212	65	0.214	65	0.213	68	0.219	69	0.224	69
Japonya	0.947	6	0.948	6	0.948	7	0.947	7	0.951	6
Kamboçya	0.336	51	0.337	53	0.347	54	0.324	55	0.344	53
Kamerun	0.512	31	0.513	31	0.516	30	0.518	31	0.520	29
Karadağ	0.835	10	0.852	10	0.862	9	0.859	9	0.885	8
Kenya	0.110	75	0.116	76	0.118	77	0.121	77	0.123	78
Kolombiya	0.187	66	0.207	66	0.226	65	0.233	65	0.236	68
Komor Adaları	0.230	61	0.227	64	0.237	64	0.232	66	0.239	66
Kore	0.740	14	0.742	15	0.738	16	0.727	18	0.721	17
Kosta Rika	0.291	56	0.303	56	0.394	48	0.437	45	0.344	53
Kuzey Makedonya	0.582	24	0.580	25	0.604	25	0.613	25	0.636	25
Lesotho	0.084	83	0.090	83	0.102	83	0.103	85	0.115	82
Letonya	0.778	13	0.694	20	0.631	24	0.587	27	0.557	28
Lübnan	0.517	29	0.506	32	0.494	33	0.489	34	0.486	36
Macaristan	0.509	32	0.498	34	0.493	34	0.497	32	0.489	35
Madagaskar	0.028	89	0.030	89	0.031	90	0.035	90	0.039	90
Maldivler	0.234	60	0.244	61	0.240	63	0.252	63	0.250	63
Malezya	0.433	36	0.436	38	0.435	42	0.426	46	0.416	47
Mauritius	0.505	33	0.514	30	0.521	29	0.525	30	0.517	30
Meksika	0.417	41	0.443	37	0.442	40	0.450	43	0.452	43
Mısır	0.108	77	0.113	77	0.116	78	0.121	77	0.130	77

Ek- 5 İmkan Boyutu (Devamı)

ÜLKE ADI	2011		2012		2013		2014		2015	
	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama
Mikronezya	0.242	59	0.267	59	0.260	59	0.255	62	0.250	63
Moğolistan	0.659	21	0.726	17	0.752	14	0.795	12	0.867	10
Moldova	0.680	19	0.695	19	0.712	19	0.728	17	0.663	21
Moritanya	0.078	86	0.087	84	0.122	76	0.133	76	0.145	74
Mozambik	0.081	84	0.087	84	0.090	85	0.101	86	0.111	84
Namibya	0.430	37	0.421	39	0.442	40	0.466	40	0.475	40
Nikaragua	0.142	71	0.151	72	0.170	72	0.181	72	0.199	70
Pakistan	0.136	72	0.142	73	0.151	73	0.160	73	0.170	72
Panama	0.527	28	0.550	27	0.595	26	0.627	24	0.654	23
Paraguay	0.221	64	0.235	62	0.255	60	0.242	64	0.262	62
Peru	0.255	58	0.301	57	0.317	57	0.396	50	0.611	27
Polonya	0.703	17	0.733	16	0.730	17	0.756	16	0.757	15
Portekiz	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	0.969	4
Ruanda	0.087	82	0.099	82	0.107	81	0.107	82	0.111	84
Samoa	0.379	47	0.391	45	0.483	36	0.538	29	0.504	32
Sejšeller	0.733	15	0.760	13	0.828	10	0.838	10	0.839	12
Solomon Adaları	0.110	75	0.110	78	0.103	82	0.109	81	0.109	86
Suudi Arabistan	0.405	43	0.414	42	0.429	44	0.457	42	0.483	38
Şili	0.384	46	0.401	44	0.386	50	0.362	53	0.364	52
Tayland	0.592	23	0.634	23	0.660	21	0.665	21	0.665	20
Trinidad ve Tobago	0.348	49	0.356	49	0.367	52	0.378	52	0.376	50
Türkiye	0.546	27	0.580	25	0.638	23	0.662	22	0.671	19
Uganda	0.052	88	0.058	88	0.064	88	0.063	88	0.064	88
Ukrayna	0.448	35	0.484	35	0.512	31	0.492	33	0.448	44
Ürdün	0.345	50	0.339	52	0.334	55	0.330	54	0.321	57
Yunanistan	0.879	9	0.868	9	0.744	15	0.673	20	0.651	24
Zambiya	0.090	80	0.100	80	0.108	80	0.117	80	0.120	80
Zimbabve	0.104	78	0.196	69	0.205	69	0.225	68	0.116	81

Ek- 5 İmkan Boyutu (Devamı)

ÜLKE ADI	2016		2017		2018		2019		2020	
	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama
Arjantin	0.432	46	0.448	45	0.477	39	0.485	36	0.491	34
Avusturya	0.667	19	0.659	19	0.658	19	0.657	18	0.598	24
Bahamalar	0.919	8	0.868	11	0.871	11	0.822	11	0.825	11
Bangladeş	0.156	74	0.159	75	0.163	76	0.166	76	0.171	76
Belçika	0.930	7	0.902	9	0.837	12	0.772	13	0.686	15
Birleşik Arap Emirlikleri	0.494	34	0.480	38	0.468	44	0.434	43	0.371	50
Bolivya	0.249	65	0.245	66	0.248	65	0.265	65	0.259	65
Bosna Hersek	0.483	38	0.515	31	0.525	29	0.550	29	0.544	29
Brunei	0.887	10	0.852	12	0.877	9	0.874	8	0.880	8
Bulgaristan	0.877	11	0.882	10	0.876	10	0.874	8	0.857	10
Butan	0.443	44	0.459	44	0.474	40	0.489	35	0.492	33
Cezayir	0.113	82	0.115	84	0.117	82	0.117	82	0.116	82
Cibuti	0.126	78	0.157	76	0.170	75	0.187	75	0.195	74
Ekvador	0.317	57	0.298	59	0.302	58	0.315	58	0.314	56
Ekvator Ginesi	0.047	89	0.124	79	0.138	79	0.140	78	0.150	77
El Salvador	0.360	54	0.384	48	0.375	49	0.317	57	0.309	57
Endonezya	0.503	32	0.500	34	0.488	36	0.477	39	0.462	38
Ermenistan	0.615	26	0.628	25	0.636	23	0.652	19	0.656	18
Estonya	0.492	36	0.476	40	0.472	42	0.450	42	0.432	41
Esvatini	0.291	59	0.274	62	0.299	61	0.277	62	0.291	60
Fas	0.463	41	0.466	42	0.469	43	0.470	40	0.464	37
Fiji	0.433	45	0.427	46	0.432	46	0.422	46	0.409	44
Filipinler	0.254	64	0.261	63	0.265	63	0.268	63	0.271	63
Finlandiya	0.257	63	0.250	65	0.239	67	0.250	66	0.242	66
Gambiya	0.138	77	0.136	78	0.140	78	0.135	79	0.139	78
Gana	0.147	75	0.168	73	0.171	74	0.166	76	0.139	78
Gazze ve Batı Şeria	0.281	61	0.293	60	0.298	62	0.295	61	0.295	59
Gine	0.049	88	0.049	89	0.049	89	0.049	89	0.049	89
Guatemala	0.651	22	0.643	22	0.552	28	0.524	30	0.503	32
Guyana	0.207	71	0.212	71	0.214	71	0.213	71	0.212	70

Ek- 5 İmkan Boyutu (Devamı)

ÜLKE ADI	2016		2017		2018		2019		2020	
	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama
Güney Afrika	0.483	38	0.480	38	0.473	41	0.457	41	0.418	42
Gürcistan	0.809	13	0.824	13	0.809	13	0.874	8	0.877	9
Hırvatistan	0.785	14	0.771	14	0.760	14	0.750	14	0.727	13
Hindistan	0.295	58	0.303	58	0.301	59	0.299	59	0.303	58
Hollanda	0.405	48	0.383	49	0.352	54	0.330	55	0.275	62
Honduras	0.378	51	0.377	50	0.372	51	0.371	50	0.338	54
İrlanda	0.744	16	0.727	16	0.669	18	0.634	23	0.557	28
İspanya	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
İsveç	0.408	47	0.375	51	0.358	52	0.367	51	0.325	55
İsviçre	0.998	3	0.996	3	1.000	1	0.992	2	0.964	2
İtalya	0.976	4	0.968	5	0.961	5	0.961	3	0.955	3
Jamaika	0.230	70	0.258	64	0.257	64	0.268	63	0.285	61
Japonya	0.950	5	0.948	6	0.948	6	0.946	6	0.946	5
Kamboçya	0.334	55	0.329	56	0.326	57	0.350	54	0.363	52
Kamerun	0.522	31	0.522	30	0.524	30	0.523	31	0.526	30
Karadağ	0.894	9	0.910	7	0.941	7	0.911	7	0.914	7
Kenya	0.117	81	0.116	82	0.112	83	0.102	84	0.099	84
Kolombiya	0.237	67	0.238	68	0.243	66	0.243	67	0.237	67
Komor Adaları	0.236	69	0.229	70	0.221	70	0.218	70	0.210	71
Kore	0.714	17	0.704	17	0.702	17	0.699	16	0.689	14
Kosta Rika	0.362	53	0.366	53	0.418	47	0.405	48	0.386	47
Kuzey Makedonya	0.636	24	0.642	24	0.624	24	0.623	24	0.596	25
Lesotho	0.125	79	0.123	80	0.122	81	0.121	81	0.120	81
Letonya	0.536	30	0.531	29	0.505	32	0.423	45	0.384	48
Lübnan	0.483	38	0.486	37	0.493	35	0.485	36	0.454	40
Macaristan	0.495	33	0.502	32	0.494	34	0.618	25	0.610	23
Madagaskar	0.042	90	0.045	90	0.046	90	0.048	90	0.049	89
Maldivler	0.287	60	0.324	57	0.334	56	0.360	53	0.374	49
Malezya	0.394	49	0.392	47	0.390	48	0.417	47	0.400	46
Mauritius	0.494	34	0.466	42	0.444	45	0.433	44	0.417	43
Meksika	0.461	42	0.467	41	0.481	38	0.493	33	0.483	35
Mısır	0.142	76	0.154	77	0.161	77	0.189	74	0.201	73

Ek- 5 İmkan Boyutu (Devamı)

ÜLKE ADI	2016		2017		2018		2019		2020	
	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama
Mikronezya	0.245	66	0.241	67	0.237	68	0.234	68	0.231	68
Moğolistan	0.945	6	0.971	4	1.000	1	0.786	12	0.743	12
Moldova	0.680	18	0.698	18	0.719	16	0.684	17	0.660	17
Moritanya	0.165	73	0.166	74	0.197	72	0.203	72	0.204	72
Mozambik	0.113	82	0.113	85	0.111	84	0.107	83	0.102	83
Namibya	0.547	29	0.495	35	0.517	31	0.514	32	0.511	31
Nikaragua	0.237	67	0.236	69	0.237	68	0.228	69	0.214	69
Pakistan	0.179	72	0.185	72	0.189	73	0.192	73	0.193	75
Panama	0.659	21	0.650	21	0.640	22	0.639	21	0.630	20
Paraguay	0.260	62	0.291	61	0.300	60	0.297	60	0.261	64
Peru	0.607	27	0.600	27	0.595	25	0.587	26	0.579	26
Polonya	0.776	15	0.751	15	0.751	15	0.739	15	0.684	16
Portekiz	1.000	1	1.000	1	0.968	4	0.956	4	0.934	6
Ruanda	0.112	85	0.110	86	0.102	87	0.096	85	0.082	87
Samoa	0.556	28	0.569	28	0.588	27	0.585	27	0.618	22
Seyşeller	0.870	12	0.907	8	0.925	8	0.956	4	0.952	4
Solomon Adaları	0.111	86	0.116	82	0.127	80	0.126	80	0.127	80
Suudi Arabistan	0.487	37	0.487	36	0.484	37	0.479	38	0.456	39
Şili	0.365	52	0.360	54	0.355	53	0.361	52	0.404	45
Tayland	0.663	20	0.657	20	0.654	20	0.648	20	0.640	19
Trinidad ve Tobago	0.380	50	0.375	51	0.373	50	0.376	49	0.370	51
Türkiye	0.650	23	0.643	22	0.646	21	0.637	22	0.620	21
Uganda	0.061	87	0.056	88	0.055	88	0.054	88	0.052	88
Ukrayna	0.456	43	0.501	33	0.499	33	0.493	33	0.480	36
Ürdün	0.331	56	0.330	55	0.341	55	0.322	56	0.341	53
Yunanistan	0.625	25	0.613	26	0.591	26	0.575	28	0.565	27
Zambiya	0.121	80	0.120	81	0.110	85	0.095	86	0.092	85
Zimbabve	0.113	82	0.109	87	0.106	86	0.082	87	0.086	86

Ek- 6 Kullanım Boyutu

ÜLKE ADI	2011		2012		2013		2014		2015	
	Kullanım	Sıralama	Kullanım	Sıralama	Kullanım	Sıralama	Kullanım	Sıralama	Kullanım	Sıralama
Arjantin	0.138	81	0.149	83	0.152	82	0.141	84	0.154	85
Avusturya	0.301	59	0.294	61	0.286	70	0.284	71	0.279	71
Bahamalar	0.660	19	0.619	22	0.631	22	0.593	23	0.559	26
Bangladeş	0.458	36	0.464	35	0.454	38	0.467	41	0.467	43
Belçika	0.846	15	0.869	13	0.887	14	0.872	14	0.876	14
Birleşik Arap Emirlikleri	0.861	14	0.857	15	0.893	13	0.947	12	1.000	1
Bolivya	0.261	65	0.276	68	0.288	69	0.318	67	0.377	58
Bosna Hersek	0.471	32	0.488	33	0.504	28	0.512	31	0.513	33
Brunei	0.357	52	0.353	56	0.383	52	0.411	53	0.501	35
Bulgaristan	0.606	23	0.630	21	0.661	20	0.628	21	0.619	20
Butan	0.561	26	0.542	26	0.530	26	0.562	26	0.546	28
Cezayir	0.344	54	0.339	59	0.373	54	0.437	48	0.468	42
Cibuti	0.547	27	0.539	27	0.393	51	0.413	52	0.416	53
Ekvador	0.190	76	0.199	77	0.207	76	0.219	75	0.204	77
Ekvator Ginesi	0.075	85	0.085	88	0.104	89	0.104	89	0.146	86
El Salvador	0.448	40	0.439	40	0.445	41	0.448	46	0.453	46
Endonezya	0.319	56	0.345	57	0.365	58	0.369	56	0.368	60
Ermenistan	0.260	66	0.290	62	0.313	63	0.349	62	0.342	67
Estonya	0.628	22	0.605	24	0.588	24	0.581	24	0.607	21
Esvatini	0.203	74	0.187	79	0.146	84	0.209	77	0.199	78
Fas	0.834	16	0.840	16	0.820	16	0.829	15	0.811	15
Fiji	0.465	34	0.460	36	0.488	33	0.502	34	0.538	29
Filipinler	0.282	61	0.283	64	0.324	60	0.339	63	0.356	62
Finlandiya	0.411	46	0.421	45	0.425	48	0.431	50	0.444	49
Gambiya	0.215	73	0.206	76	0.215	75	0.218	76	0.183	81
Gana	0.197	75	0.215	75	0.162	80	0.178	80	0.195	80
Gazze ve Batı Şeria	0.396	48	0.396	50	0.398	49	0.423	51	0.479	40
Gine	0.067	87	0.062	90	0.105	88	0.128	86	0.134	87
Guatemala	0.290	60	0.311	60	0.324	60	0.328	65	0.344	65
Guyana	0.216	72	0.227	74	0.239	73	0.246	72	0.245	72

Ek- 6 Kullanım Boyutu (Devamı)

ÜLKE ADI	2011		2012		2013		2014		2015	
	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama
Güney Afrika	0.484	29	0.489	32	0.481	35	0.486	38	0.497	36
Gürcistan	0.263	64	0.277	67	0.321	62	0.355	60	0.398	56
Hırvatistan	0.658	20	0.645	20	0.653	21	0.654	20	0.649	19
Hindistan	0.543	28	0.548	25	0.559	25	0.572	25	0.575	25
Hollanda	0.976	11	0.996	10	0.983	11	1.000	1	1.000	1
Honduras	0.449	39	0.467	34	0.498	30	0.507	32	0.495	38
İrlanda	0.886	13	0.864	14	0.830	15	0.701	19	0.496	37
İspanya	1.000	1	1.000	1	1.000	1	0.973	11	0.905	13
İsveç	0.483	30	0.512	28	0.514	27	0.522	28	0.524	30
İsviçre	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
İtalya	0.602	24	0.619	22	0.603	23	0.597	22	0.600	23
Jamaika	0.269	62	0.287	63	0.297	67	0.294	70	0.302	69
Japonya	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Kamboçya	0.351	53	0.423	43	0.442	42	0.537	27	0.600	23
Kamerun	0.138	81	0.130	85	0.137	85	0.141	84	0.167	83
Karadağ	0.480	31	0.499	29	0.498	30	0.503	33	0.509	34
Kenya	0.264	63	0.264	70	0.292	68	0.355	60	0.350	63
Kolombiya	0.315	58	0.342	58	0.366	57	0.386	55	0.416	53
Komor Adaları	0.069	86	0.073	89	0.070	90	0.072	90	0.082	90
Kore	0.725	17	0.727	17	0.722	19	0.747	17	0.759	17
Kosta Rika	0.410	47	0.423	43	0.440	43	0.461	42	0.463	44
Kuzey Makedonya	0.471	32	0.495	30	0.489	32	0.513	30	0.523	31
Lesotho	0.229	70	0.246	72	0.267	72	0.245	73	0.243	73
Letonya	0.579	25	0.491	31	0.475	37	0.438	47	0.427	51
Lübnan	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Macaristan	0.451	38	0.408	48	0.380	53	0.359	59	0.328	68
Madagaskar	0.118	83	0.119	86	0.117	87	0.120	88	0.134	87
Maldivler	0.433	43	0.384	52	0.367	56	0.360	58	0.359	61
Malezya	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Mauritius	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Meksika	0.185	77	0.189	78	0.199	77	0.205	78	0.219	75
Mısır	0.466	33	0.421	45	0.433	46	0.499	35	0.553	27

Ek- 6 Kullanım Boyutu (Devamı)

ÜLKE ADI	2011		2012		2013		2014		2015	
	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama
Mikronezya	0.368	51	0.385	51	0.437	45	0.479	39	0.494	39
Moğolistan	0.428	44	0.405	49	0.481	35	0.476	40	0.443	50
Moldova	0.317	57	0.355	54	0.394	50	0.324	66	0.287	70
Moritanya	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Mozambik	0.253	68	0.282	65	0.308	64	0.369	56	0.369	59
Namibya	0.455	37	0.433	41	0.451	39	0.454	45	0.461	45
Nikaragua	0.260	66	0.278	66	0.305	65	0.317	68	0.343	66
Pakistan	0.226	71	0.235	73	0.236	74	0.233	74	0.231	74
Panama	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Paraguay	0.232	69	0.253	71	0.273	71	0.336	64	0.384	57
Peru	0.258	67	0.269	69	0.303	66	0.316	69	0.347	64
Polonya	0.436	42	0.426	42	0.438	44	0.455	44	0.469	41
Portekiz	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	0.972	11
Ruanda	0.132	82	0.143	84	0.152	82	0.164	82	0.181	82
Samoa	0.414	45	0.450	38	0.432	47	0.459	43	0.426	52
Seyşeller	0.391	49	0.354	55	0.373	54	0.437	48	0.449	48
Solomon Adaları	0.167	79	0.171	81	0.191	78	0.198	79	0.215	76
Suudi Arabistan	0.390	50	0.410	47	0.451	39	0.499	35	0.606	22
Şili	0.682	18	0.707	18	0.729	18	0.749	16	0.768	16
Tayland	0.638	21	0.699	19	0.733	17	0.745	18	0.754	18
Trinidad ve Tobago	0.335	55	0.357	53	0.362	59	0.395	54	0.453	46
Türkiye	0.446	41	0.446	39	0.487	34	0.499	35	0.518	32
Uganda	0.110	84	0.117	87	0.119	86	0.123	87	0.128	89
Ukrayna	0.461	35	0.460	36	0.502	29	0.515	29	0.414	55
Ürdün	0.959	12	0.952	12	0.951	12	0.946	13	0.980	10
Yunanistan	0.999	10	0.992	11	1.000	1	1.000	1	0.912	12
Zambiya	0.145	80	0.159	82	0.165	79	0.170	81	0.198	79
Zimbabve	0.169	78	0.174	80	0.157	81	0.157	83	0.157	84

Ek- 6 Kullanım Boyutu (Devamı)

ÜLKE ADI	2016		2017		2018		2019		2020	
	Kullanım	Sıralama	Kullanım	Sıralama	Kullanım	Sıralama	Kullanım	Sıralama	Kullanım	Sıralama
Arjantin	0.154	86	0.164	84	0.178	81	0.147	84	0.175	84
Avusturya	0.274	70	0.263	72	0.261	72	0.260	71	0.281	72
Bahamalar	0.577	27	0.545	32	0.530	37	0.546	34	0.739	21
Bangladeş	0.387	55	0.396	58	0.389	57	0.385	58	0.400	63
Belçika	0.897	14	0.900	12	0.921	10	0.938	11	1.000	1
Birleşik Arap Emirlikleri	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Bolivya	0.387	55	0.412	52	0.415	53	0.418	54	0.576	38
Bosna Hersek	0.516	35	0.532	34	0.534	34	0.544	35	0.571	43
Brunei	0.549	32	0.506	38	0.483	45	0.501	43	0.541	47
Bulgaristan	0.604	25	0.593	25	0.594	24	0.590	25	0.637	29
Butan	0.570	28	0.609	22	0.708	21	0.822	16	0.971	13
Cezayir	0.459	48	0.480	45	0.493	42	0.506	41	0.575	39
Cibuti	0.409	53	0.411	53	0.435	50	0.454	51	0.504	53
Ekvador	0.232	73	0.250	74	0.275	70	0.295	69	0.323	68
Ekvator Ginesi	0.177	82	0.161	85	0.158	86	0.141	85	0.163	85
El Salvador	0.456	49	0.473	46	0.479	47	0.494	44	0.572	42
Endonezya	0.372	58	0.370	59	0.369	60	0.368	60	0.394	65
Ermenistan	0.374	57	0.400	56	0.413	55	0.434	52	0.510	51
Estonya	0.619	24	0.590	26	0.583	26	0.570	27	0.658	26
Esvatini	0.222	77	0.217	79	0.225	77	0.085	89	0.095	89
Fas	0.823	16	0.819	16	0.822	15	0.818	17	0.907	18
Fiji	0.555	31	0.556	28	0.552	30	0.567	29	0.686	25
Filipinler	0.388	54	0.406	54	0.404	56	0.418	54	0.480	56
Finlandiya	0.359	61	0.345	64	0.352	62	0.360	61	0.395	64
Gambiya	0.179	81	0.190	80	0.204	78	0.234	77	0.264	73
Gana	0.199	79	0.183	81	0.170	82	0.181	80	0.194	81
Gazze ve Batı Şeria	0.500	40	0.553	30	0.577	27	0.595	24	0.727	22
Gine	0.130	88	0.123	89	0.123	89	0.135	86	0.142	86
Guatemala	0.346	65	0.349	62	0.361	61	0.359	62	0.400	62
Guyana	0.243	72	0.223	77	0.230	76	0.243	75	0.248	77

Ek- 6 Kullanım Boyutu (Devamı)

ÜLKE ADI	2016		2017		2018		2019		2020	
	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama
Güney Afrika	0.489	42	0.484	43	0.482	46	0.489	46	0.522	50
Gürcistan	0.452	50	0.463	49	0.476	48	0.513	40	0.598	36
Hırvatistan	0.624	23	0.604	23	0.602	23	0.596	23	0.692	24
Hindistan	0.557	30	0.547	31	0.535	33	0.569	28	0.621	32
Hollanda	0.995	10	1.000	1	0.960	9	0.934	12	0.990	12
Honduras	0.509	36	0.509	37	0.537	32	0.554	32	0.646	28
İrlanda	0.474	46	0.443	50	0.414	54	0.397	57	0.402	61
İspanya	0.871	15	0.835	15	0.805	16	0.793	20	0.936	15
İsveç	0.537	34	0.541	33	0.546	31	0.553	33	0.617	33
İsviçre	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
İtalya	0.599	26	0.596	24	0.594	24	0.597	22	0.706	23
Jamaika	0.331	67	0.399	57	0.418	52	0.455	50	0.556	45
Japonya	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Kamboçya	0.681	21	0.750	18	0.848	13	0.926	13	1.000	1
Kamerun	0.171	84	0.174	83	0.169	83	0.170	81	0.186	82
Karadağ	0.508	38	0.518	35	0.506	39	0.485	47	0.571	43
Kenya	0.333	66	0.330	65	0.343	63	0.308	68	0.324	67
Kolombiya	0.433	51	0.432	51	0.427	51	0.428	53	0.496	55
Komor Adaları	0.099	90	0.086	90	0.084	90	0.084	90	0.083	90
Kore	0.767	17	0.767	17	0.790	18	0.837	14	0.931	16
Kosta Rika	0.487	43	0.492	41	0.493	42	0.472	49	0.523	49
Kuzey Makedonya	0.509	36	0.516	36	0.524	38	0.539	36	0.599	34
Lesotho	0.232	73	0.280	70	0.284	69	0.281	70	0.294	71
Letonya	0.431	52	0.405	55	0.377	59	0.369	59	0.406	60
Lübnan	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Macaristan	0.325	69	0.325	67	0.334	65	0.354	63	0.416	59
Madagaskar	0.136	87	0.146	87	0.148	87	0.155	83	0.181	83
Maldivler	0.351	63	0.348	63	0.330	66	0.340	65	0.574	41
Malezya	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Mauritius	1.000	1	1.000	1	0.919	11	0.943	10	1.000	1
Meksika	0.228	76	0.229	75	0.232	75	0.234	76	0.257	75
Mısır	0.750	19	0.690	21	0.634	22	0.575	26	0.656	27

Ek- 6 Kullanım Boyutu (Devamı)

ÜLKE ADI	2016		2017		2018		2019		2020	
	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama	İmkan	Sıralama
Mikronezya	0.541	33	0.506	38	0.499	40	0.502	42	0.508	52
Moğolistan	0.490	41	0.486	42	0.534	34	0.491	45	0.531	48
Moldova	0.265	71	0.261	73	0.254	73	0.249	72	0.298	69
Moritanya	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Mozambik	0.351	63	0.321	68	0.319	67	0.325	67	0.393	66
Namibya	1.000	1	0.901	11	0.796	17	1.000	1	0.623	31
Nikaragua	0.356	62	0.369	60	0.316	68	0.331	66	0.297	70
Pakistan	0.220	78	0.220	78	0.245	74	0.246	74	0.249	76
Panama	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1	1.000	1
Paraguay	0.366	60	0.361	61	0.378	58	0.411	56	0.461	57
Peru	0.329	68	0.329	66	0.335	64	0.343	64	0.447	58
Polonya	0.486	44	0.470	47	0.476	48	0.473	48	0.499	54
Portekiz	0.925	12	0.877	14	0.848	13	0.831	15	0.956	14
Ruanda	0.177	82	0.177	82	0.188	79	0.188	79	0.224	78
Samoa	0.478	45	0.501	40	0.561	28	0.562	31	0.575	39
Seyşeller	0.471	47	0.469	48	0.555	29	0.564	30	0.637	29
Solomon Adaları	0.229	75	0.229	75	0.166	84	0.191	78	0.203	80
Suudi Arabistan	0.629	22	0.574	27	0.496	41	0.517	39	0.553	46
Şili	0.767	17	0.749	19	0.770	19	0.814	19	0.837	19
Tayland	0.737	20	0.723	20	0.724	20	0.722	21	0.836	20
Trinidad ve Tobago	0.504	39	0.483	44	0.489	44	0.522	37	0.597	37
Türkiye	0.559	29	0.556	28	0.532	36	0.522	37	0.599	34
Uganda	0.128	89	0.130	88	0.128	88	0.134	87	0.142	86
Ukrayna	0.367	59	0.311	69	0.273	71	0.248	73	0.262	74
Ürdün	0.985	11	0.985	10	0.981	8	0.980	9	1.000	1
Yunanistan	0.918	13	0.882	13	0.855	12	0.818	17	0.914	17
Zambiya	0.162	85	0.159	86	0.164	85	0.169	82	0.218	79
Zimbabve	0.198	80	0.273	71	0.184	80	0.125	88	0.130	88

Ek- 7 Gecikmeli Değişkenlerle Sabit Etkiler Modeli

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
(Lag)ln_IFI	0.011 (0.024)	2.180*** (0.504)	2.259*** (0.477)	2.243*** (0.481)	2.049*** (0.481)	1.768*** (0.414)	1.794*** (0.414)
(Lag)ln_GINI	-0.330** (0.135)	-0.604*** (0.146)	-0.468*** (0.140)	-0.466*** (0.140)	-0.395*** (0.137)	-0.307*** (0.118)	-0.307*** (0.118)
(Lag)ln_IFI×(Lag)ln_GINI		-0.581*** (0.135)	-0.588*** (0.128)	-0.584*** (0.129)	-0.535*** (0.128)	-0.466*** (0.110)	-0.475*** (0.110)
(Lag)ln_Unemp			-0.075*** (0.012)	-0.075*** (0.012)	-0.071*** (0.011)	-0.045*** (0.010)	-0.048*** (0.010)
(Lag)Inflation			-0.000 (0.001)	-0.001 (0.001)	-0.001 (0.001)	-0.001 (0.001)	-0.001 (0.001)
(Lag)ln_SchEnroll				0.075* (0.042)	0.027 (0.036)	0.029 (0.036)	0.029 (0.036)
(Lag)ln_CapFor					0.182*** (0.017)	0.183*** (0.017)	0.183*** (0.017)
(Lag)ln_TrOpen						-0.033 (0.024)	-0.033 (0.024)
Sabit terim	10.189*** (0.483)	11.185*** (0.525)	10.881*** (0.499)	10.874*** (0.500)	10.292*** (0.529)	5.762*** (0.625)	5.880*** (0.630)
Ort. etki (Lag(ln_IFI))		0.081*** (0.026)	0.133*** (0.028)	0.132*** (0.028)	0.116*** (0.029)	0.085*** (0.025)	0.078*** (0.026)
Ort. etki (Lag(ln_GINI))		-0.186 (0.135)	-0.045 (0.130)	-0.046 (0.130)	-0.015 (0.128)	0.023 (0.110)	0.029 (0.110)
Gözlem sayısı	416	416	416	416	395	394	394
Ülke sayısı	68	68	68	68	67	67	67
R ²	0.604	0.624	0.665	0.665	0.685	0.767	0.769
F-istatistiği (model)	51.5***	50.9***	55.6***	51.2***	48.7***	68.5***	64.6***
F-istatistiği (ülke sabit etkileri)	1753.9***	1842.4	2060.1***	1980.3***	1707.4***	1969.5***	1966.6***
F-istatistiği (yıl sabit etkileri)	47.4***	50.5***	45.2***	41.4***	34.2***	30.2***	28.9***

Not: Tüm modeller ülke ve yıl sabit etkilerini içermektedir. Parantez içindekiler standart hatalardır. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Ek- 8 Ülke Gruplarına Göre Gecikmeli Değişkenlerle Tahmin Sonuçları

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	Yüksek gelir	Düşük gelir	Yüksek IFI	Düşük IFI	Yüksek GINI	Düşük GINI
(Lag)ln_IFI	1.807*** (0.489)	2.379*** (0.769)	1.466** (0.619)	-0.451 (0.560)	2.881*** (0.754)	0.776 (1.322)
(Lag)ln_GINI	-0.109 (0.127)	-0.775*** (0.272)	-0.331** (0.133)	0.522** (0.251)	-0.976*** (0.251)	-0.172 (0.159)
(Lag)ln_IFI×(Lag)ln_GINI	-0.503*** (0.131)	-0.613*** (0.204)	-0.365** (0.167)	0.114 (0.149)	-0.752*** (0.198)	-0.190 (0.379)
(Lag)ln_Unemp	-0.057*** (0.012)	-0.015 (0.019)	-0.050*** (0.014)	-0.034*** (0.012)	0.015 (0.024)	-0.060*** (0.013)
(Lag)Inflation	0.001 (0.002)	-0.003** (0.001)	-0.001 (0.002)	0.001 (0.001)	0.000 (0.001)	-0.005** (0.002)
(Lag)ln_SchEnroll	0.028 (0.042)	0.071 (0.056)	-0.032 (0.043)	0.114* (0.061)	0.150* (0.079)	0.001 (0.043)
(Lag)ln_CapFor	0.193*** (0.019)	0.074** (0.031)	0.157*** (0.021)	0.234*** (0.026)	0.184*** (0.030)	0.175*** (0.022)
(Lag)ln_TrOpen	-0.020 (0.033)	-0.026 (0.033)	-0.066* (0.035)	-0.048* (0.028)	-0.011 (0.033)	-0.066 (0.040)
Sabit terim	5.386*** (0.707)	8.843*** (1.234)	7.352*** (0.769)	0.754 (1.115)	6.991*** (1.230)	6.482*** (0.798)
Ort. etki (Lag(ln_IFI))	0.018 (0.039)	0.095*** (0.033)	0.166*** (0.040)	-0.030 (0.029)	0.019 (0.033)	0.119*** (0.045)
Ort. etki (Lag(ln_GINI))	0.136 (0.121)	-0.075 (0.209)	-0.213* (0.119)	0.377* (0.206)	-0.215 (0.217)	-0.084 (0.151)
Gözlem sayısı	261	133	234	160	176	218
Ülke sayısı	35	32	34	33	34	33
R ²	0.794	0.864	0.815	0.809	0.758	0.809
F-istatistiği (model)	50.6***	33.7***	50.7***	29.3***	24.7***	44.7***
F-istatistiği (ülke sabit etkileri)	1215.8***	613.6***	1986.0***	2412.9** *	1179.9***	1879.9***
F-istatistiği (yıl sabit etkileri)	22.7***	9.5***	22.3***	13.9***	7.4***	19.0***

Not: Tüm modeller ülke ve yıl sabit etkilerini içermektedir. Parantez içindekiler standart hatalardır. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Ek- 9 İki Yıllık (Ortalama) Verilerle Tahmin Sonuçları

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
ln_IFI	0.019 (0.036)	2.123*** (0.797)	2.180*** (0.747)	2.187*** (0.753)	2.354*** (0.742)	1.765*** (0.561)	1.802*** (0.551)
ln_GINI	-0.482** (0.201)	-0.726*** (0.218)	-0.533** (0.209)	-0.534** (0.210)	-0.473** (0.207)	-0.283* (0.157)	-0.291* (0.154)
ln_IFI×ln_GINI		-0.562*** (0.213)	-0.557*** (0.200)	-0.559*** (0.201)	-0.601*** (0.198)	-0.444*** (0.150)	-0.461*** (0.147)
ln_Unemp			-0.086*** (0.018)	-0.085*** (0.018)	-0.085*** (0.018)	-0.047*** (0.014)	-0.055*** (0.014)
Inflation				0.000 (0.002)	0.001 (0.002)	0.001 (0.002)	0.002 (0.002)
ln_SchEnroll					0.097 (0.070)	0.022 (0.053)	0.038 (0.052)
ln_CapFor						0.250*** (0.023)	0.250*** (0.023)
ln_TrOpen							-0.089** (0.035)
Sabit terim	10.715*** (0.722)	11.607*** (0.785)	11.137*** (0.743)	11.141*** (0.746)	10.515*** (0.809)	4.098*** (0.856)	4.436*** (0.851)
Ort. etki (ln_IFI)		0.090** (0.044)	0.167*** (0.045)	0.168*** (0.044)	0.184*** (0.046)	0.162*** (0.035)	0.138*** (0.035)
Ort. etki (ln_GINI)		-0.313 (0.208)	-0.125 (0.199)	-0.124 (0.199)	-0.040 (0.198)	0.037 (0.149)	0.041 (0.146)
Gözlem sayısı	230	230	230	230	221	221	221
Ülke sayısı	67	67	67	67	65	65	65
R ²	0.627	0.643	0.688	0.688	0.698	0.831	0.838
F-istatistiği (model)	44.0***	40.2***	42.8***	37.8***	33.8***	64.6***	62.1***
F-istatistiği (ülke sabit etkileri)	807.4***	837.9***	952.8***	894.1***	776.9***	1170.8***	1211.1***
F-istatistiği (yıl sabit etkileri)	44.2***	44.9***	34.9***	32.4***	23.9***	15.4***	14.5***

Not: Tüm modeller ülke ve yıl sabit etkilerini içermektedir. Parantez içindekiler standart hatalardır. *** p<0.01,

** p<0.05, * p<0.1

Ek- 10 Ülke Gruplarına Göre İki Yıllık (Ortalama) Verilerle Tahmin Sonuçları

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	Yüksek gelir	Düşük gelir	Yüksek IFI	Düşük IFI	Yüksek GINI	Düşük GINI
ln_IFI	1.120 (0.683)	4.193*** (1.150)	2.089** (0.890)	-0.322 (0.698)	2.488** (1.069)	-0.522 (1.636)
ln_GINI	-0.063 (0.176)	-0.988*** (0.353)	-0.262 (0.177)	0.151 (0.318)	-0.822** (0.329)	-0.032 (0.212)
ln_IFI×ln_GINI	-0.294 (0.183)	-1.081*** (0.301)	-0.510** (0.240)	0.093 (0.186)	-0.648** (0.280)	0.204 (0.469)
ln_Unemp	-0.056*** (0.016)	-0.012 (0.028)	-0.068*** (0.018)	-0.031* (0.018)	-0.016 (0.034)	-0.098*** (0.019)
Inflation	0.004* (0.003)	-0.002 (0.002)	0.002 (0.003)	0.004* (0.002)	0.004* (0.002)	-0.009** (0.004)
ln_SchEnroll	0.064 (0.062)	-0.035 (0.089)	-0.040 (0.064)	0.152* (0.080)	0.148 (0.108)	-0.032 (0.064)
ln_CapFor	0.255*** (0.027)	0.182*** (0.046)	0.224*** (0.028)	0.303*** (0.037)	0.282*** (0.042)	0.228*** (0.028)
ln_TrOpen	-0.084* (0.048)	-0.070 (0.049)	-0.137*** (0.051)	-0.074* (0.040)	-0.063 (0.048)	-0.178*** (0.057)
Sabit terim	3.851*** (1.015)	7.828*** (1.588)	5.901*** (1.023)	0.460 (1.438)	4.321** (1.625)	5.463*** (1.100)
Ort. etki (ln_IFI)	0.075 (0.052)	0.166*** (0.053)	0.278*** (0.056)	0.021 (0.038)	0.024 (0.045)	0.185*** (0.059)
Ort. etki (ln_GINI)	0.080 (0.166)	0.268 (0.290)	-0.099 (0.159)	0.033 (0.269)	-0.165 (0.297)	-0.130 (0.201)
Gözlem sayısı	145	76	128	93	99	122
Ülke sayısı	34	31	33	32	33	32
R ²	0.833	0.928	0.872	0.869	0.855	0.863
F-istatistiği (model)	41.2***	35.2***	47.2***	27.2***	26.5***	40.9***
F-istatistiği (ülke sabit etkileri)	631.0***	426.7***	1122.7***	1585.3***	800.3***	1096.2***
F-istatistiği (yıl sabit etkileri)	8.8***	3.4**	14.2***	2.61**	2.24*	7.1***

Not: Tüm modeller ülke ve yıl sabit etkilerini içermektedir. Parantez içindekiler standart hatalardır. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Ek- 11 Rassal Etkiler Modeli

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
ln_IFI	0.067*** (0.025)	2.168*** (0.526)	2.183*** (0.500)	2.140*** (0.502)	2.093*** (0.494)	1.775*** (0.394)	1.803*** (0.395)
ln_GINI	-0.638*** (0.141)	-0.908*** (0.155)	-0.734*** (0.150)	-0.726*** (0.150)	-0.698*** (0.148)	-0.451*** (0.119)	-0.452*** (0.119)
ln_IFI×ln_GINI		-0.564*** (0.141)	-0.553*** (0.134)	-0.542*** (0.135)	-0.532*** (0.132)	-0.450*** (0.106)	-0.458*** (0.106)
ln_Unemp			-0.072*** (0.012)	-0.072*** (0.012)	-0.076*** (0.012)	-0.042*** (0.010)	-0.044*** (0.010)
Inflation				-0.001 (0.001)	-0.001 (0.001)	-0.001 (0.001)	-0.001 (0.001)
ln_SchEnroll					0.197*** (0.046)	0.097*** (0.037)	0.098*** (0.037)
ln_CapFor						0.222*** (0.015)	0.222*** (0.015)
ln_TrOpen							-0.020 (0.023)
Sabit terim	11.035*** (0.520)	12.013*** (0.569)	11.569*** (0.546)	11.548*** (0.547)	10.587*** (0.583)	4.842*** (0.611)	4.923*** (0.618)
Gözlem sayısı	475	475	475	475	475	475	475
Ülke sayısı	69	69	69	69	69	69	69
Wald chi2 (model)	530.3***	569.8***	665.0***	664.8***	705.8***	1307.0***	1308.2***
chi2 (yıl sabit etkileri)	319.9***	343.2***	271.7***	255.4***	188.6***	131.9***	131.0***
Hausman (chi2)	35.61	34.76	30.56	30.88	47.79	99.16	94.46
Hausman prob	0.000	0.000	0.004	0.006	0.000	0.000	0.000

Not: Tüm modeller yıl sabit etkilerini içermektedir. Parantez içindekiler standart hatalardır. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Mehmet CİVAN
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Antalya Adem Tolunay Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Akdeniz Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Finans ve Bankacılık Bölümü Araştırma Görevlisi (2020-Devam ediyor)